

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

John Hersey

JOHN HERSEY

HİROŞİMA

HİROŞİMA

de yayınevi

ANLATI DİZİSİ : 3

JOHN HERSEY

HİROŞİMA

Çeviren :
R. TOMRİS

BİRİNCİ BASKI : MAYIS 1965

" PENGUIN BOOKS " YAYINCILARININ KİTABA YAZDIKLARI

ÖNSÖZ

6 Ağustos 1945 pazartesi günü, insanlık tarihinde bir dönüm noktasıydı. Aralarında Japonların da bulunduğu çeşitli uluslardan gelen bilginler, yıllarca süren araştırmaları ve deneyleri sonucunda atom zerrecelerini birarada tutan kuvvetleri insanın buyruğu altına vermişlerdi; insan da o gün bu kuvvetleri kullanacaktı. Çalışmaların son hazırlıkları Amerika'da tamamlanmıştı. O gün, çalışmaya katılan bilginlerin protestolarını hiçe sayan Amerikan Savunma Bakanlığı ilgilileri Hiroşima iistiine bir atom bombası atılması kararını aldılar. İlk sonuç, 60,000 kadar erkek, kadın ve çocuğun ölümü oldu; 100,000 kişi yaralandı; nüfusu 250,000'i bulan koskoca bir liman şehri yanarak yerle bir oldu. Birkaç gün sonra olayın dolaylı sonucu da çıktı ortaya: yani Japonya yenilgiyi kabul etti, böylelikle İkinci Dünya Savaşı sona ermiş oldu.

İlk atom bombasından doğan bu yıkıntının ayrıntılarına inen güvenilir haberler, aylarca batılı okuyucular tarafından izlendi. Avrupa'da, Amerika'da, bilimin insana verdiği inanılmaz güç açığa vuruluyor, doğanın

gizlerinden en önemlisinin çözümlenmesini sağlayan araştırmalar ve deneyler uzun uzadıya ele alınıyordu; yeni silâhın insanlığın geleceğiyle ilgili ne gibi sorunlara yol açtığı da tartışılıyordu bu arada. Bombayı kullanmanın moral yanı söz konusu olunca büsbütün kızıştıyordu tartışma. Amerika'nın niyeti Japonya'ya önceden duyurulmalı mıydı? Asıl bombayı kullanmadan, önemli zararlara yol açmayacak bir gösteri bombasını düşmanın görebileceği uzak bir bölgede patlatarak Japon halkını gerçek bombaya karşı uyarmak daha doğru olmaz mıydı? Ama Hiroşima halkının bomba konusundaki duygu ve görüşleri kapalı kalmıştı; gerçeklere dayanarak yazmak imkânsızdı bu konuda, çünkü hiçbir şey bilinmiyordu.

1946 Mayıs'ında «The New Yorker», A Bell for Adano'nun yazarı gazeteci John Hersey'i Hiroşima'da olup bitenleri öğrenmesi için Uzak Doğu'ya yolladı: Hersey sağ kalanlarla konuşacak, onların duygularını, düşüncelerini yorumlayacak, şehirlerinin, hayatlarının, evlerinin, dostlarının, umutlarının yıkılışının bu kimseler üstünde ne gibi etkiler bıraktığını inceleyecek, kısacası, acı ve acıya gösterilen tepki açısından bomba'nın nelere mal olduğunu açıklayacaktı. Hersey, bir ay kaldı Japonya'da, işgal kuvvetlerinden pek yardım görmeden malzemesini kendi topladı; olayı yaşayanları dinledi. Bu yazıda adları geçen kimseler uydurulmuş kahramanlar değil, yaşayan insanlardır. Olay da onların ağzından anlatılmıştır; mümkün olduğu kadar bağlı kalınmıştır onların sözlerine. 31 Ağustos 1946'da Hersey'in yazısı halka sunuldu. «The New Yorker» ın yayın

hayatında eşine raslanmamış bir sayı çıktı ortaya. Derginin her zamanki kapağında bir piknik resmi vardı; bundan başka ne iğneli bir söz, ne alay, ne şiir, ne karikatür göze çarpıyordu; yalnız ilânlar, bir de Hersey'in 30.000 kelimelik yazısı.

Yazıda altı kişinin başlarından geçenler ele alınıyor; bu altı kişinin hepsi de bomba atıldığında Hiroşima'da bulunuyorlardı, ama tuhaf bir raslantının yardımıyla öliimden kıl payıyla kurtulmuşlardı. Alman olan Katolik rahibi dışında hepsi Japon'dular. Biri Kızıl Haç Hastahanesi doktoru, biri bağımsız bir doktor, biri memur bir kız, biri bir rahip, biri de bir terzinin dul karısıydı. Bomba atıldıktan uzun süre sonra bile başlarına geleni tam olarak bilmiyorlardı; eski hayatlarının son bulduğunu, alın yazısının, raslantının, ya da — içlerinden ikisinin dediği gibi — Tanrı'nın isteğiyle bu korkunç trajedide yer almaya zorlandıklarını anlamamışlardı daha. Alıştıkları dünyayı bir vuruşta silip süpüren yıkıntının büyüklüğünü zaman geçince anladılar.

Hersey'in akıcı, canlı, gerçekleri sıralamayı amaç edinen yazısı bombanın bu altı kişiyi nasıl etkilediğini, bu etkinin saatler, günler sonra onların hayatlarındaki yerini inceliyor. Soğukkanlı bir anlatımı var yazarın, «acıklı» yapmak istemiyor anlattığı şeyi, yer yer az kelime kullanarak deyişine bir soğukluk kazandırıyor. Sıradan altı kişinin gözüyle o anda ve sonraları her şey işte böyle oldu diyor.

«The New Yorker»'ın ilk düşüncesi bu yazıyı tefrika etmektir, ama yayıncılar yazının bütün olarak yayım-

lanması gerektiğini gördüler; bir özel sayı çıkarıp Hersey'in büyük yapıtına ayırmaya karar verdiler bu sayıyı. On gün süreyle Hersey durmadan çalıştı yazısının üstünde; ona yeniden bir çeki-düzen verdi; bölüm bölüm baskıya götürdü. 31 Ağustos'da derginin, her zamanki boyunda, tarihî sayısı çıktı. Amerikan basın tarihinde eşi görülmemiş bir heyecan yarattı bu sayı, basılışından bir-iki saat sonra tükendi. Yazının başka Amerikan gazetelerinde yayımlanması için izin isteyen mektuplar yağmaya başladı; New York «Herald Tribune», Washington «Post», Chicago «Sun» ve Boston «Globe» izin isteyenler arasındaydılar. Hersey'in gözden geçirdiği bir özet American Broadcasting Company tarafından dört bölüm halinde yayımlandı. Elli kadar Amerikan gazetesi yazıyı tefrika etmek iznini koparabildi. Hersey telif ücretini Amerikan Kızıl Haç'ına bağışladı. Albert Einstein yazının bulunduğu «The New Yorker» dan bin tane istetti. Yazıyı oyun haline getirmek isteyenler yazarın peşini bırakmadılar uzun süre, ama yazar izin vermedi. İngiliz gazeteleriyle basın sendikaları, yayım hakkı için boyuna telgraf çekiyorlardı; «The New Yorker» yöneticileri yazının kırpılmasına göz yummuyorlardı, İngiliz gazeteleriye özel sayı olarak çıkmaya elverişli değillerdi. Amerika'da yazıyı kitap halinde yayımlama hakkını Alfred A. Knopf, Inc. ele geçirdi. «Aynın Kitabı Kulübü» yazıyı ayrıca yayımladı, BBC ise «Üçüncü Program» da dört bölümde yayımlamak için gerekli izni aldı.

Penguin Books, Hersey'in yazısının Büyük Britanya'da geniş bir okuyucu kitlesine yayılmasını sağlamak

için hemen Alfred A. Knopf'a telgraf çekti ve yazıyı kitap halinde yayımlama iznini aldı. 1946 Kasım'ında 250,000 sayı basılan bu kitap, bazı imlâ düzeltmelerinin dışında, «The New Yorker» da çıkan yazının aynısıdır.

Atom bombası hakkında — güvenlik tedbirlerinin dışına çıkmadan — sürüyle yazı yayımlanmıştır. Ama bu yazıda anlatılan şey ne bilimin zaferi, ne karışık bir takım makinelerin işleyişi, ne yeni bulunmuş elemanlar, ne de matematik formülleridir; burada bombanın etkisi anlatılmaktadır, hem de bu etkinin altında kalanların gözüyle, dünyanın en öldürücü deneyini geçirip sağ kalanların gözüyle.

Aşağıdaki not, 31 Ağustos 1946 tarihli THE NEW YORKER dergisinde, John Hersey'in yazısını tanıtma amacıyla, çıkmıştır

THE NEW YORKER, bu haftaki sayısını bir yazıya ayırmış bulunuyor — bir şehrin atom bombasıyla yok edilişini ve bu şehirde oturanların başlarından geçenleri anlatan bir yazıya. Atomun yıkıcı gücünü bilenlerin sayıca az olduğu apaçık ortadadır; onun içindir ki, bu bombanın kullanılınasından doğan felâketi herkes öğrensin istiyoruz.

BİR SESSİZ BİR ÇAKIŞ

6 Ağustos 1945 sabahı, Japonya saatiyle sekizi tam on beş dakika geçe, Atom bombası Hiroşima göklerinde çaktığı zaman, «Doğu Asya Teneke İşleri»nin personel bölümünde çalışan Bayan Toshiko Sasaki, fabrikanın yazıhanesinde yerine yeni oturmuş, yan masadaki kıza birşey söylemek için başını çevirmek üzereydi. Aynı anda Dr Masakazu Fujii, Hiroşima'yı deltayla bölen yedi ırmaktan birinin üstünde uzanan özel hastahanesinin sundurmasında bağdaş kurmuş, Osaka *Asahi*'yi okumaya başlıyordu; bir terzinin dul karısı Bayan Hatsuyo Nakamura mutfak penceresinin önünde dikilmiş, komşunun uçaksavar bataryalarının ateş hattı içinde kalan evini yıkışını gözlüyordu; Cizvitler Topluluğu'ndan Alman rahip Wilhelm Kleinsorge, üç katlı misyonerler evinin en üst katında, iç çamaşırlarıyla yatağa uzanmış, *Stimmen der Zeit* adlı Cizvit dergisini okuyordu; şehrin büyük, modern Kızıl Haç Hastahanesi'nin genç operatörlerinden Dr Terufumi Sasaki, elinde Wassermann testi için alınmış bir tüp kanla koridorda yürüyordu; Hiroşima Metodist Kilisesi papazı Kiyoshi Tanimoto ise şehrin batı kesimi sayılan Koi'de, zengin bir

adamın evinin önünde durmuş, Hiroşima'da herkesin korkuyla beklediği büyük B-24 akınından kaçırıldığı eşyayı, el arabasından indirmeye hazırlanıyordu. Yüz bin kişi öldürüldü atom bombasıyla, adı geçen bu altı kişi sağ kalanlar arasındaydı. Onca insan öldüğü halde kendilerinin nasıl olup da sağ kaldıklarına hâlâ şaşıyorlar. Hepsi raslantının ya da alınyazısının — zamanında atılmış bir adımın, içeri girmek için verilmiş bir kararın, bir sonraki tramvay yerine bir öncekine yetişmenin — kendisini kurtardığına inanıyor. Hepsi, o sağ kalış süresi içinde bir düzine hayatı birden yaşadığını, aklından geçiremeyeceği kadar çok ölüm gördüğünü biliyor şimdi. Oysa o anda içlerinden hiçbiri bir şey bilmiyordu.

Bay Tanimoto o sabah saat beşte kalkmıştı. Evde yalnızdı; karısı bir süredir bir yaşındaki çocuklarıyla birlikte kuzeydeki Ushida'da bir arkadaşında kalıyordu geceleri. B-san akını, Japonya'nın önemli şehirlerinden yalnız Kiyoto'yla Hiroşima'yı kasıp kavurmamıştı. Japonlar saygıyla teklifsizliği birleştirerek Mr. B adını takmışlardı B-29'a. Bütün komşularıyla dostları gibi Bay Tanimoto da kuşku içindeydi. Bu akınların Kore'de, Iwakun'ide, Tokuyama'da ve çevre kasabalarda ne sonuçlar verdiğini en tatsız ayrıntılarıyla öğrenmişti; biliyordu, sıra Hiroşimadaydı artık. Bir gece önce gözüne uyku girmemişti; hava akınlarını bildiren alarmlar verilmişti sık sık. Haftalardır her gece Hiroşima'da alarm düdükleri duyuluyordu. Çünkü o sıralar B-29 lar Hiroşima'nın kuzey-doğusundaki Biwa Gölü'nü buluşma yeri yapmışlardı; Amerikalılar hangi şehri bombalamayı düşünürlerse düşünsünler, Hiroşima yakınındaki kıyının üstün-

de savaş uçakları birikiyordu. Alarmların sıklığı, bir de Mr. B'nin Hiroşima'ya bir türlü ayak basmaması şehir halkını iyice tedirgin etmişti; Amerikalıların bu şehir için özel bir şey sakladıkları söylentisi yayılıyordu.

Bay Tanimoto ufak tefek bir adam, hızlı hızlı konuşuyor, kolaylıkla ağlıyor, gülüyor. Saçları ortadan ayrılmış, oldukça uzun. Kaşlarının üstündeki alın kemiğinin iriliği, bıyığının, ağzının, çenesinin küçüklüğü, ihtiyarla genç arası tuhaf bir görünüş kazandırıyor yüzüne; çocuksu ama akıllı, zayıf ama ateşli biri. Sinirli, hızlı adımlarla yürüyor, yine de yürüyüşündeki çekingenlik, dikkatli, düşünceli bir adam olduğunu ortaya koyuyor. Gerçekten de bombanın atılışından önceki tedirgin günlerde bu özellikler tamıtamına vardı Bay Tanimoto'da. Karısını geceleri Ushida'ya yollamakla yetinmemiş, Nagaragawa yöresinde, kalabalık bir yerleşme merkezindeki kilisesinden taşınabilecek eşyayı alarak, şehirden iki mil uzaktaki Koi'ye, bir manifaturacının evine taşımaya başlamıştı. Manifaturacı, Bay Matsui adlı biri, o zamanlar boş olan evini, istedikleri eşyayı saldırlara hedef olabilecek bölgeden uzak bir yere taşıyabilmeleri için dostlarına, tanıdıklarına açmıştı. İskemleleri, ilâhi kitaplarını, İncil'leri, mihrap örtülerini, kilise kayıtlarını Bay Tanimoto tek başına, güçlük çekmeden arabayla taşıdı ama orgla koca piyano için yardım şarttı. Matsuo adındaki arkadaşı bir gün önce piyanoyu Koi'ye taşımasına yardım etmişti, o da karşılık olarak Bay Matsuo'nun kızlarından birinin eşyasının taşınmasında hazır bulunacaktı. Bu yüzden erken kalkmıştı işte.

Bay Tanimoto sabah kahvaltısını kendi hazırladı.

Öyle yorgundu ki. Bir gün önce piyanoyu yerinden oynatmak için gösterdiği çaba, uykusuz bir gece, haftalardır süren üzüntüler, yiyecek kıtlığı, mahallenin dertleri, bütün bunlar biraraya gelince o günü karşılayacak güç bulamadı kendinde. Sonra bir mesele daha vardı: Bay Tanimoto, Atlanta Georgia'daki Emory Koleji'nde dinbilimi okumuş, 1940'da orayı bitirmişti. İngilizceyi kusursuz konuşurdu, Amerikan elbiseleri giyerdi, savaş başlayınca kadar Amerikalı dostlarıyla yazışmıştı; casus korkusuna kapılmış kimseler arasında — kendisi de biraz kapılmıştı ya — tedirginliği iyice artıyordu. Polisler sık sık sorguya çekmişlerdi onu; üstelik bir-iki gün önce Bay Tanaka'nın bazı kimselere Tanimoto'ya güvenmemelerini söylediği çalınmış kulağına. Tanaka, Toyo Kisen Kaisha gemi acentasından emekliye ayrılmış, Hristiyan düşmanı, Hiroşima'da bir yandan göstermelik iyilikseverliği, bir yandan da dillere düşmüş zalimliğiyle ün yapmış bir adamdı. Bu olaydan sonra Bay Tanimoto iyi bir Japon yurttaşı olduğunu belirtmek amacıyla kendi bölgesindeki *tonarigumi* ya da Kardeşler Birliği'nin başkanlığını üstüne almıştı, böylelikle öteki işlerine bir de yirmi aile için hava saldırılarına karşı sığınak yapma görevi ekleniyordu.

O sabah saat altıya gelmeden Tanimoto, Bay Matsuo'nun evine doğru yola çıkmıştı. Oraya vardığında taşınacak şeyin bir *tansu*, yani elbiseyle, kapkacakla dolu koca bir Japon dolabı olduğunu gördü. İki erkek işe giriştiler. Hava öyle durgun, öyle sıcaktı ki, gün pek yorucu olacağı benziyordu. Yola çıktıklarından az sonra hava alârmını duydular — bir dakika süren bu düdük

sesi uçakların yaklaştığını bildirirdi, ama her sabah o saatlerde Amerikan meteoroloji uçağı geldiğı için pek fazla korkutmadı Hiroşimalıları. İki adam el arabasını şehrin yollarında ite kaka götürdüler. Hiroşima, büyük bir kısmı Ota Irmağı'nın yedi kolunun meydana getirdiğı altı ada üstüne kurulmuş, yelpaze şeklinde bir şehirdi; asıl ticaret ve yerleşme bölgeleri, şehrin merkezinde dört mil karelik bir yer kaplar, nüfusun dörtte üçünü barındırırdı. Bu nüfus, savaş süresince uygulanan boşaltmalar sonucunda 380,000'den 245,000'e düşürülmüştü. Fabrikalar, öbür yerleşme merkezleri, şehrin uç bölgelerine sıkışık bir biçimde dağılmıştı. Güneyde limanlar, bir hava alanı, adalarla dolu bir de içdeniz göze çarpıyordu. Deltanın geri kalan üç kıyısında sıradağlar uzanırdı. Bay Tanimoto'yla Bay Matsuo o erken saatte bile insanlarla dolup taşan pazar yerini geçip ilk iki ırmağı geride bıraktılar, Koi'nin yokuşlu yollarına, oradan da şehir dışına yöneldiler. Sıra sıra evlerden ayrılıp da bir düzlüğe çıktıkları anda «tehlike geçti» işareti duyuldu. (Japon radarcılar, yalnız üç uçak görünce bunları keşif uçağı sanmışlardı.) El arabasını yokuş yukarı manifaturacının evine doğru itmek oldukça yorucuydu; yüklerini giriş kapısındaki merdivenlere kadar götürdükten sonra biraz dinlenmek için durdular. Evin çatısı şehri görmelerini önlüyordu. Japonya'nın bu bölgesindeki çoğu yapılar gibi bu ev de ahşaptı; tahta duvarların üstünde ağır, kiremit bir dam vardı. Ön taraftaki hol, içindeki şilte ve elbise denkle-riyle, yumuşak yastıklarla dolu serin bir mağarayı andırıyordu. Evin tam karşısında, ön kapının sağında bü-

yük bir taşlık vardı. Uçak sesi duyulmuyordu. Sabah durgundu; bulundukları yer serindi, güzeldi.

Sonra korkunç bir ışık parıltısı yardı göğü. Bay Tanimoto bu ışığın doğudan batıya yani şehirden tepelere doğru gittiğini hatırlıyor belli-belirsiz. Güneşten bir kesit gibiydi bu ışık. İkisi de korkuya kapıldılar. Kaçacak vakit vardı, çünkü patlama merkezinden iki mil uzaktaydılar. Bay Matsuo basamakları deli gibi çıkararak kendini eve attı, şiltelerin arasına gömüldü. Bay Tanimoto, dört-beş adım yürüldükten sonra bahçedeki iki büyük kayanın arasına fırlattı kendini. Kayalardan birine sımsıkı yapıştı. Yüzünü taşa çevirdiği için ne olduğunu görmüyordu. Birden bir basınç duydu, sonra yongalar, tahtalar, kiremit parçaları düştü üstüne. Bir gürültü falan duymamıştı. (Hiroşima'da hiç kimse bombanın sesini hatırlamıyor. Yalnız o sırada Tsuzu yakınındaki içdenizde kayığıyla dolaşan bir balıkçı, Bay Tanimoto'nun kayınanası ve baldızıyla aynı evde kalan adam, çakışı görmüş ve korkunç bir patlama sesi işitmişti; Hiroşima'dan yirmi mil kadar uzaktaydı ama B-29 lar beş mil ötedeki Iwakuni'yi bombaladıkları zaman bile böyle gürültü çıkmamıştı.)

Cesaretini toplayınca başını kaldırdı Bay Tanimoto; manifaturacının evi yerle bir olmuştu. Bombanın evin üstüne düştüğünü sandı. Öyle kalın toz bulutları yükselmişti ki, bir çeşit alacakaranlık sarmıştı her yanı. Korkudan, yıkıntılar altındaki Bay Matsuo'yu aklına bile getirmeden sokağa fırladı. Koşarken binanın beton duvarının çöktüğünü gördü; eve doğru yıkılmıştı duvar. Yolcla ilk olarak bir bölük askere rastladı; askerler kar-

şıdaki tepeyi kazarak, kanlarının son damlasına kadar düşman işgaline karşı koymalarını sağlayacak binlerce sığınaktan birini yapmaktaydılar. Güvenli bir yer olması gereken kovuktan çıkarlarken başları, göğüsleri, sırtları kan içindeydi. Sessizdiler, şaşkına dönmüşlerdi.

Yalnız o bölgeyi saran bir toz bulutu altında gün gittikçe kararıyordu.

Bombanın atılışından bir gece önce geceyarısına doğru, şehir radyosundan iki yüz kadar B-29'un güney Honshu'ya yaklaştıkları bildiriliyor, Hiroşima halkına kendilerine gösterilen «güvenli bölgeler» e giderek şehri boşaltmaları öğütleniyordu. Terzinin dul karısı Bayan Iatsuyo Nakamura, Nobori-cho yakınlarında otururdu. Kendisine verilen öğütleri tutan bir kadın olduğu için üç çocuğunu — on yaşındaki oğlu Toshio'yu, sekiz yaşındaki kızı Yaeko'yu, beş yaşındaki kızı Myeko'yu — yataklarından kaldırdı, giydirdi; onlarla birlikte şehrin kuzeydoğu kesimindeki Doğu Talim Alanı denilen askerî bölgeye doğru yürüdü. Oraya varınca hasırları yaydı yere; çocuklar hasırların üstüne uzandılar. Saat ikiye gelip de Hiroşima üstünden geçen uçaklar onları kaldırına kadar öylece uyudular. Uçaklar geçer-geçmez Bayan Nakamura çocuklarını toplayarak yola çıktı. Eve döndüklerinde saat iki buçuğu biraz geçiyordu. Hemen radyoyu açtı, yeni bir ihtar verildiğini duydu. Çocuklarına baktı; çok yorgundular. Haftalardır Doğu Talim Alanı'na boşuboşuna kaç kere taşındıklarını düşündü, radyo ne derse desin yeni baştan hazırlanmayı göze alamadı. Çocukları battaniyelere sarıp yere yatırdı, saat üçte kendisi de uzandı ve yatar yatmaz öyle de-

rin bir uykuya daldı ki geç saatlerde geçen uçakların sesini duymadı bile.

Saat yedide alârmıla uyandı. Çabucak kalktı, giyindi, kendi mahallesindeki Kardeşler Birliği'nin başkanı Bay Nakamoto'nun evine koştu, ne yapması gerektiğini sordu ona. Bay Nakamoto önemli bir ihtar olmadan, yani alârm düdüğü kısa aralarla çalmadan evden çıkmasını söyledi. Kadıncağız eve döndü yine, mutfaktaki ocağı yaktı, pirinci ateşe koydu. Hiroşima *Chugoku* adlı sabah gazetesini okumaya koyuldu. Sabah sekizde «tehlike geçti» işaretini duyunca bayağı rahatladı içi. Çocuklar kıpırdanmaya başlamışlardı; hepsine birer avuç fıstık verdi, geceki yürüyüşün yorgunluğu çıksın diye yatmaları gerektiğini söyledi. Hemen uyuyacaklarını ummuştı onların, ama birden bitişik evden müthiş bir gürültü gelmeye başladı. Komşusu eline çekici almış, vuruyor, kırıyor, yıkıyordu. Çünkü halk kadar yöneticiler de şehrin kısa zamanda saldırıya uğrayacağına inanmışlardı, bu yüzden ihtarlar, tehditler yağıdırıyor, herhangi bir yangın bombası atılırsa ateşi dar bir alanda tutabilmek için ırmaklardan da yararlanılabilecek şekilde geniş ateş hatları açılmasını istiyorlardı. İşte komşusu, şehrin güveni için ister istemez yıkıyordu kendi evini. Bir gün önce, ortaokullardaki güçlü kuvvetli kız öğrencilere hatları temizleme işinde yardımcı olmaları komutu verilmişti. Onlar da «tehlike geçti» işaretinden hemen sonra çalışmaya başladılar.

Bayan Nakamura mutfığa döndü, pirince baktı, komşusunu gözlemeye başladı sonra. Önceleri bu kadar gürültü çıkardığı için kızmıştı ona, ama sonradan

acıdı, gözleri yaşardı. Önüne geçilemeyecek yıkıntılarının sürüp gittiği bir dönemde, evini tahtalarına kadar söken komşusuna aslında acıyordu, ama bu acımadaki bütün topluma doğru genelleşen bir acı da vardı; üstelik kendine de acıyordu. Hayatı kolay geçmişti. Kocası Isawa, çocukları Myeko'nun doğumundan az sonra askere alınmıştı, uzun bir süre ondan haber alamamıştı; yalnız 5 Mart 1942'de dört kelimelik bir telgraf gelmişti: «Isawa Singapur'da kahramanca öldü.» Sonraları, kocasının 15 Şubat gününde Singapur düşerken öldüğünü, ölmeden onbaşılığa yükselmiş olduğunu öğrendi. Isawa kazancı yerinde bir terzi sayılmazdı; tek sermayesi, Sankoku marka bir dikiş makinesiydi. Ölümünden sonra, gelirleri de eksildiğinden, Bayan Nakamura makineyi ortaya çıkardı; ufak tefek dikişler almaya başladı, o zamandan bu yana güçlkle geçindiriyordu aileyi.

Bayan Nakamura komşusunu gözlerken her yer bembeyaz bir ışıkla yandı; hiç böyle bir beyazlık görmemişti. Komşusuna ne oldu diye bakmadı bile; anelik içgüdüsu onu çocuklarına yöneltti. Ev, patlama merkezinden üç çeyrek mil uzaktaydı. Daha bir adım bile atmamıştı ki, bir şey gövdesini kaldırdı. Havada sürüklenerek üstünde şiltelerin durduğu tahtayı aştı; evinin parçaları da ardından uçuyordu.

Gövdesi yere yıkıldığı zaman keresteler düştü üstüne, bir kiremit yağmuru altında kaldı; her yer kararlı, gömülmüştü. Neyse ki bütün-bütüne örtülmemişti üstü. Kalktı, sıyrıldı. Çocuklardan birinin, «Anne,» diye bağırdığını duydu, «anneciğim, kurtar beni!» Beş yaşındaki en küçük kızı Myeko göğsüne kadar gömül-

müş, kıpırdılamıyordu. Bayan Nakamura çocuğa giden yolu tırnaklarıyla çılgınlar gibi açmaya çalışırken, öteki çocuklarını ne görebiliyor, ne de duyabiliyordu.

Bombanın atılmasından önceki günlerde hayatın tadını gereğince çıkaran zengin doktor Masakazu Fujii, o ara işleri pek sıkışık olmadığından dokuzlara, dokuz buçuklara kadar sabah keyfi yapıyordu. İyi ki bombanın düştüğü gün, tirenle gidecek bir konuğunu uğurlamak için erken kalkmak zorunda kalmıştı. Saat altıda kalktı, yarım saat sonra da arkadaşıyla iki ırmak ötedeki istasyona gitmeye hazırlandı. Eve döndüğünde saat yediydi, alârm kesintisiz ihtar veriyordu. Kahvaltısını etti, hava sıcak olluğu için soyundu, iç çamaşırlarıyla sundurmaya gazetesini okumaya çıktı. Sundurmanın — daha doğrusu, bütün yapının — garip bir biçimi vardı. Dr Fujii Japon geleneklerine bağlı bir hastahanenin sahibiydi. Tek doktorlu özel bir hastahaneydi bu. Kyo Irmağı'nın kıyısında, aynı adı taşıyan köprünün üstündeydi. Otuz hastayla hastaların akrabaları için otuz odası vardı, çünkü Japon geleneklerine göre, hastahaneye kaldırılan herkesin ailesinden bir ya da birkaç kişi hastanın yanında kalır, ona yemek pişirir, masaj yapar, kitap okur, yakınlık gösterir; bu ilgiden yoksun kalan hastalar umutsuzluğa kapılırlar. Dr Fujii'nin hastahanesinde yatak yerine hasır şilteler kullanılırdı, ama modern malzeme yönünden hiçbir eksik yoktu doğrusu: Röntgeni, diatermi araçları, fayans kaplı lâboratuvarı, her şeyi tamamdı. Yapının üçte ikisi karadaydı, üçte biri ise Kyo'nun dalgalı suları üstünde, kazıklara dayalı duruyordu. Dr Fujii'nin oturduğu bu bölümün yadırga-

tıcı bir görünüşü vardı, yazın serin olurdu, hele şehre sırtını dönen sundurmada ırmağı, ırmaktaki gezinti kayıklarını gözlemek öyle güzeldi ki. Arasına Ota'nın ağzıyla kolları kabarıp da taşınca korkulu dakikalar yaşırdı Dr Fujii, ama kazıklar sağlamdı herhalde; yapı da öteden beri suya alışkındı.

Dr Fujii'nin bir aydır sıkı çalıştığı yoktu, çünkü Temmuz'da, Japonya'nın saldırıya uğramamış şehirlerinin sayısı azalıkça, Hiroşima her geçen gün düşmana hedef olma yoluna girmişti; Dr Fujii de bu yüzden, yangın bombası akınlarına karşı koruyamayacağı gerekçesiyle hastalarını geri çevirmişti. İki hasta kalmıştı yalnız: omuzu incinmiş Yano'lu kadınla Hiroşima yakınındaki çelik fabrikasında çalışan ve fabrika bombalandığı zaman aldığı yanıklar daha yeni yeni geçen yirmibeş yaşındaki işçi. Dr Fujii hastalara bakmak için altı hastabakıcı çalıştırırdı. Karısıyla çocukları tehlikeden uzaktı; karısı bir oğluyla Osaka dışında kalıyor, öteki oğluyla iki kızı Kyushu üstündeki köyde oturuyorlardı. Yanında yeğeni, hizmetçisi, bir de uşağı vardı. Yaşayışı pek parlak değildi, ama aldırırmıyordu buna, çünkü bir köşede para biriktirmişti azıcık. Üstelik elli yaşında olduğu halde sağlamdı, dinçti. Akli başında bir adamdı, akşamları arkadaşlarıyla iki çift lâf ederek kararı kaçırmadan viski içmeyi severdi. Savaşın önce İskoçya'dan, Amerika'dan getirilen viskiye düşküncüydü, ama şimdi en iyi Japon viskisi sayılan Suntory yetiyor da artıyordu bile.

Dr Fujii çamaşırlarıyla tertemiz hasırın üstüne bağdaş kurdu, gözlüklerini taktı, Osaka *Asahi*'yi okumaya

başladı. Osaka haberlerini okumaktan hoşlanırdı, karısı oradaydı çünkü. Sonra parıltıyı gördü, arkası şehre dönük, gazetesine bakıyordu; parıltı, parlak bir sarıymış gibi geldi ona. Şaşkınlık içinde ayağa kalktı. Şehirden 1,400 metre uzaktaydı. İşte o anda arkasında kalan hastahane, yana doğru eğilmeye başladı, sonra korkunç bir gıcırtyla ırmağa gömüldü. Doktor ayağa bile kalkamadı, önce öne itildi, sonra yuvarlandı, düştü. Yüzüne birşey vurmuştu sanki, yakalanmıştı, hiçbir şey düşünemiyordu artık, olaylar öyle hızlanmıştı ki. Suyu duydu.

Dr Fujii ölmüş olduğunu düşünecek zaman bulamadan yaşadığını anladı. Göğsünü bir V biçiminde sıkıştıran iki uzun kerestenin ortasında, iki şişin arasında duran koca bir lokmayı andırıyordu. Kapırdalayamayacaktı, kısıvrak yakalanmıştı. Nasılsa suyun üstünde kalmıştı başı; gövdesi, bacakları sudaydı. Hastahanenin kalıntıları, kırık kereste parçaları, ağrı kesen ilâçlar gelişigüzel serpilmişti çevresine. Sol omuzunda dayanılmaz bir ağrı duydu. Gözlüğü gözünde değildi.

Cizvitler Topluluğu'ndan Alman rahip Wilhelm Kleinsorge bombanın atıldığı sabah çok kötü durumdaydı. Japonların savaş süresince yemeklerden kısıntı yapmasına alışamamıştı bir türlü, yabancı düşmanlığının arttığı bir ülkede yabancı olmanın verdiği tedirginlik de buna eklenmişti; Anavatan yenileliberi Almanlara bile dayanamaz olmuştu Japonlar. Rahip Kleinsorge otuz sekiz yaşındaydı ama vaktinden önce gelişmiş bir çocuğu andırıyordu; yüzü zayıftı, göğsü içine çökmüştü, kocaman ayakları iki yanından sarkıyordu. Yürür-

ken hafifçe öne eğiliyor, acemi adımlar atıyordu. Her zaman yorgundu. Bu kadarla kalsa iyi. İki gündür arkadaşları Rahip Cieslik gibi o da sancılı bir ishale tutulmuştu, fasulyenin yanısıra karneyle aldıkları kara ekmek yüzünden tabii. Nobori-cho yöresindeki misyonerler evinde oturan öbür iki rahip, Baş rahip La Salle ile Rahip Schiffer paçalarını güç kurtarmışlardı.

Rahip Kleinsorge bombanın düştüğü sabah, saat altı sıralarında uyanmış, yarım saat sonra da misyonerler kilisesinde âyine başlamıştı. Bu yarım saatlik gecikme hastalığından ileri geliyordu. Kilise, Japon tarzında yapılmış küçük, ahşap bir binaydı, gelenler hasır üstüne çömeldikleri için sıraları yoktu; hasırların tam karşısında ağır işlemelerle süslenmiş mihrap duruyordu. O pazar-tesi sabahı âyine, misyonerler evinde oturan dinbilim öğrencisi Bay Takemoto, piskoposluk sekreteri Bay Fukai, koyu Hristiyan hizmetçi Bayan Murata gelmişlerdi, bir de öteki rahipler. Âyinden sonra Rahip Kleinsorge Şükran Duası'nı okurken, alârm duyuldu. Kleinsorge âyini hemen kesti; misyonerler büyük yapıya doğru yürüdüler. Orada, giriş kapısının sağına düşen odasında Rahip, Kobe'de Rokko Ortaokulu'nda öğretmenlik yaparken eline geçen, hava saldırılarında giydiği askerî üniformayı sırtına geçirdi.

Alârmdan hemen sonra dışarı çıkar, göğü incelerdi, dışarı çıktığı zaman her gün aynı saatlerde Hiroşima üstünden geçen metcoroloji uçağını görünce sevindi. Bir şey olmayacağına iyice inanarak içeri girdi, öteki rahiplerle birlikte kahvaltısını etti; nohut kahvesiyle kara ekmek, barsaklarının durumundan ötürü büsbütün

tatsız gelmişti. Rahipler bir süre oturup konuştular, saat sekizde «tehlike geçti» işaretini duydular. Odalarına dağıldılar sonra. Rahip Schiffer yazılarının başına gitti. Rahip Cieslik, odasında dik bir iskemleye oturdu, sancıyı hafifletmek için karnına bir yastık koyarak kitap okumaya koyuldu. Baş rahip LaSalle penceresinden dışarı bakarak düşünceye daldı. Rahip Kleinsorge ise üçüncü kattaki bir odaya çıktı, elbiselerini çıkardı, iç çamaşırlarıyla somyaya uzanarak sağına döndü, *Stimmen der Zeit*'i okumaya başladı.

O korkunç parıltıdan sonra aklına bir tek şey geldi (şimdi düşününce, çocukken okuduğu bir hikâyede anlatılan olaya benzetiyor bunu: koca bir kayan yıldızın dünyaya çarpmasına). Patlama merkezinden 1,250 metre uzaktaydı. «Tepemize bir bomba düştü,» dedi kendiliğine; sonra bir-iki saniyelik bir süre için aklını oynattı.

Evden nasıl çıktığını hatırlamıyordu. İlk hatırladığı olay, misyonerler evinin sebze bahçesinde çamaşırlarıyla dolaşmasıydı, sol yanındaki ufak çiziklerden kanlar sızıyordu. Depremden korkan Gropper adlı bir rahibin sık sık yeni destekler koydurduğu Cizvit misyonerler evinden başka bir yapı kalmamıştı ortalıkta; hava kararmıştı. Yakınlarda bir yerden ev sahibinin, Murata-san'ın, «*Shu Jesusu, awaremi tamai!* Tanrım, bize acı!» diye haykıran sesi geliyordu.

Annesiyle kaldığı köyden Hiroşima'ya tirenle dönerken Kızıl Haç Hastahanesi operatörlerinden Dr Terufumi Sasaki bir gece önce gördüğü korkunç rüyayı hatırladı. Annesinin evi şehirden otuz mil uzakta, Mu-

kaihara'daydı; tirene ya da tıramvayla hastahaneye gitmek şöyle böyle iki saat sürüyordu. Gece pek uyuyamamış, her zamankinden bir saat erken uyanmıştı. Bir tembellik çökmüştü üstüne; birazcık ateşi vardı. Hastahaneye gitsem mi diye düşünmüştü uzun uzun, ama sonunda görevi ağır basmış, sabahları bindiği tirenden bir önceki tirene atlamıştı. Rüyası kendisini tedirgin eden bir gerçekle, yüzeyde de olsa, ilgili görüldüğü için iyice korkutmuştu onu. Yirmi beş yaşındaydı, Çin'de Tsingtao'daki Doğu Tıp Fakültesi'ni yeni bitirmişti. Ülkücü bir adamdı; annesinin oturduğu köydeki tıbbî imkânların kıt olmasına içten üzülmüyordu. Hastahane de sekiz saatin üstüne dört saat da fazladan çalıştıktan sonra akşamları gizlice hasta bakıyordu. Son günlerde dışarda izinsiz çalışmanın büyük cezası olduğunu öğrenmişti; akıl danıştığı doktor arkadaşlarından biri iyice azarlamıştı onu. Yine de çalışmasına ara vermemişti. Rüyasında, köydeki bir hastasının başucundayken o arkadaşıyla bir polis kapıya yüklenmişler, kendisini yakalamışlar, sürükleyerek dışarı çıkardıktan sonra kıyasıya dövmüşlerdi. Tirende artık Mukaihara'da çalışmamaya karar verdi; çünkü ilgililerden izin almak imkânsızdı, Kızıl Haç Hastahanesi'ndeki göreviyle çatışacağını söyledilerdi bu işin.

Son istasyonda hemen tıramvaya atladı. (Her sabahki tirene binseydi ya da bir-iki dakika tıramvay bekleyseydi, patlama merkezine yakınlığından ötürü mutlaka ölmüş olacaktı. Sonraları sık sık düşündü bunu.) Saat yedi buçukta hastahanedeydi, başhekime görüldü. Biraz sonra alt kattaki odalardan birinde Wassermann

testi yapmak için bir hastanın kolundan kan aldı. Test için gerekli kuluçka makinelerinin bulunduğu lâboratuvar üçüncü kattaydı. Sol elinde kan tüpü, bir gece önceki kötü rüyanın ve uykusuzluğun verdiği yorgunlukla, koridorda dalgın dalgın ilerleyerek merdivenlere yöneldi. Açık pencerelerden birini daha yeni geçmişti ki, bombanın ışığı koca bir fotoğraf flâşı gibi koridorda yansıdı. Hemen diz çöktü Sasaki, Japonlara özgü bir davranışla, «Sasaki,» dedi kendli kendine, «*gambare!* Korkma!» Hastahane patlama merkezinden 1,500 metre uzaktaydı. O anda gümbürtüyle sarsıldı yerler. Gözlükleri gözünden uçtu; kan tüpü bir duvara çarpıp kırıldı, Japon terlikleri ayağından fırladı. Ama kendisine pek bir şey olmamıştı; bunu bulunduğu yere borçluydu.

Dr Sasaki, başhekimin adını haykırarak büroya daldı; adamcağızın her yanını camlar kesmişti. Hastahane kargaşalık içindeydi: ağır bölmeler, tavanlar hastaların üstüne yıkılmıştı, yataklar ters dönmüştü, pencere camları uçmuş, içerdekileri kesmişti, duvarlar, döşemeler kan içindeydi, âletler dört bir yana dağılmıştı, hastaların çoğu bağıırıyor, oradan oraya koşuşuyordu, büyük bir kısmı ise ölmüştü. Sasaki'nin gitmekte olduğu laboratuvar da çalışan doktorla birkaç dakika önce yanından ayrıldığı firengiden korkan hastası ölmüşlerdi. Yaralanmayan tek doktor, Sasaki'ydi.

Dr Sasaki, düşmanın yalnız hastaheneyi bombaladığını sanarak hastaların yaralarını sarmaya koyuldu; oysa o anda dışarda, bütün Hiroşima'da, sakat ya da ölmek üzere olan bir sürü insan güçlkle attıkları adımlarla Kızıl Haç Hastahanesi'ne doğru yürüyor, Dr Sa-

saki'ye kendi korkunç rüyasını unutturacak şekilde, hastahaneyi doldurmaya hazırlanıyordu.

Doğu Asya Teneke İşleri'nde çalışan Bayan Toshiko Sasaki (Dr Sasaki'yle akrabalığı yoktur) bombanın düştüğü sabah saat üçte kalkmıştı. Yapılacak işleri başından aşkındı. Bir gün önce on bir aylık erkek kardeşi Akio'nun midesi iyice bozulmuştu, annesi Tamura Çocuk Hastahanesi'ne götürmüştü onu, yanında kalıyordu. Yirmi yaşlarında olan Bayan Sasaki babasına, kızkardeşine, erkek kardeşine ve kendisine kahvaltı hazırlamak zorundaydı. Savaş yüzünden hastahane yemek vermediği için annesiyle bebeğin bir günlük yemeklerini pişirecek, topçulara kulak tıkaçları yapan bir fabrikada çalışan babasının yemeğini saracaktı. İşini bitirip de bulaşığı yıkadığı zaman saat yediyi bulmuştu. Evleri Koi'deydi, Kannon-machi yöresindeki fabrikaya gitmek kırk beş dakika sürüyordu. Orada personel bölümünde çalışıyordu. Saat yedide Koi'den ayrıldı, fabrikaya gelir gelmez personel bölümündeki kızlarla toplantı salonuna yürüdü. Eski memurlardan ünlü bir denizci, bir gün önce kendini tirenin altına atmıştı. Bu öyle şerefli bir ölüm sayılıyordu ki, o sabah saat onda bir anma töreni düzenlenmişti. Salonda Bayan Sasaki'yle arkadaşları gerekli hazırlıkları yaptılar. Yirmi dakika kadar sürdü hazırlık.

Bayan Sasaki bürosuna dönerek yerine oturdu. Solunda kalan pencerelerden oldukça uzaktaydı; arkasında personel bölümünün kocaman iki kitaplığı duruyordu. Masasına yerleşti, çekmeceye birşeyler koydu, kâğıtları karıştırdı. Deftere yeni alınan memurların, orduya

katılmak için ayrılanların, işten çıkarılanların adlarını geçirmeden önce sağındaki kızla gevezelik etmek istedi biraz. Tam başını pencereden çevirdiği anda, oda körletici bir ışıkla doldu. Korkudan bir süre yerinden kıpırdayamadı, iskemlesine yapışmıştı sanki. (Fabrika, patlama merkezinden 1,450 metre uzaktaydı.)

Oradan buradan eşyalar düşüyordu. Bayan Sasaki kendinden geçti. Birdenbire tavan çöktü, üst katın tahta döşemesi parçalanarak yıkıldı, yukarda çalışanlar çatıyı delerek aşağı kata düştüler, sağdaki kitaplıklar öne doğru eğildi, devrilen kitaplar yere yıktı Bayan Sasaki'yi. Sol ayağı korkunç bir şekilde büküldü, gövdesinin altında kalarak kırıldı. Orada, bir teneke fabrikasında, atom çağının başladığı anda, kitaplar bir insanı eziyordu.

İKİ YANGIN

Bay Kiyoshi Tanimoto, patlamadan hemen sonra Matsui'nin evinden fırlamış, yolda sığınağın ağzında üstleri başları kanlı askerler görmüştü. Yaşlı bir kadının yanına yaklaştı. Kadıncağız sol eliyle başını, sağ eliyle sırtında taşıdığı üç-dört yaşlarındaki bir çocuğu tutuyor, bir yandan da «Yaralandım!» diye bağıırıyordu. «Yaralandım!» Bay Tanimoto çocuğu sırtına aldı, yerel bir sis tabakasıyla kararmış gibi görünen yokuşta elini tuttu ihtiyarın, onu gerekliği zaman geçici hastahane olarak kullanılan ortaokula götürdü. Başkasına yardım etmekle kendi korkularından kurtulmuştu. Okulda, kırık camlarla örtölmüş taşların üstünde altmış kadar yaralıyla karşılaşınca çok şaşırdı. «Tehlike geçti» işaretine rağmen bir sürü bomba atılmıştı galiba. Manifaturacının bahçesinde, Koi'yi, hattâ bütün Hiroşima'yı gören bir tepecik vardı. Koşarak geri döndü.

Tepeden gördüklerine inanamadı. Sandığı gibi yalnız Koi'nin bir bölümü değil, gözalabilliğine bütün Hiroşima, bulutlarla kaplı göğe doğru korkunç, mikrop dolu, kalın bir hava tabakası püskürüyordu. Şuradan buradan çıkan küçük duman kümeleri, genel toz bulutu-

nu yarmaya başlamışlardı bile. Böylesine büyük bir yıkıntının şu sessiz gökyüzünden gelebileceğini aklı almıyordu; havada iki uçak bile olsa duyulurdu. Yakındaki evler tutuşmuştu; biraz sonra bilya iriliğinde su damlaları yağmaya başlayınca Bay Tanimoto, alevlere karşı koyan itfaiyecilerin hortumlarından çıkıyor sandı bunları. (Oysa daha şimdiden Hiroşima üstündeki göğe ulaşan toz, ateş ve toprak kalesinden, yoğunlaşmış damlalar süzölmeye başlamıştı.)

Bay Tanimoto, Matsuo'nun sesini duyunca döndü; Matsuo nasıl okluğunu soruyordu ona. Kendisi girişteki holde yığılı şiltelerin arasında kalmış, ev yıkıldıktan sonra bahçeye fırlamıştı. Tanimoto karşılık veremedi. Birden karısı, çocuğu, kilisesi, evi, komşuları, aşağıdaki o korkunç karanlığa gömölü bütün sevdikleri gelmişti aklına. Korku içinde koşmaya başladı yine - şehre doğru.

Terzinin dul karısı Bayan Hatsuyo Nakamura, patlamadan sonra evinin yıkıntıları arasından çıktı, üç çocuğunun en küçüğü olan Myeko'yu göğsüne kadar gömölümüş görünce kıpırdayamayan yavrusunu kurtarmak için keresteleri çekerek, kiremitleri fırlatarak dizlerinin üstünde o yana doğru ilerledi. Sonra, diplerdeki kuyulardan gelirmişçesine iki küçük çocuk sesi duydu: «*Tasukete! Tasukete!* imdat! imdat!»

On yaşındaki oğlula sekiz yaşındaki kızını çağırdı: «Toshio! Yaeko!» Karşılık geldi aşağıdan.

Bayan Nakamura, hiç değilse soluk alabilen Myeko'yu bıraktı bir yana, bağırarak seslerin üstündeki yıkıntıyı deli gibi aralamaya çalıştı. Çocukları birbirlerinden dörder metre uzağa yatırmıştı; oysa sesleri aynı yerden

geliyordu şimdi. Oğlu Toshio herhalde kımıldayabiliyordu, çünkü altındaki tahtaların, kiremitlerin çekildiğini duyuyordu. Sonunda çocuğun başını gördü, elleriyle kavradı, çekti, dışarı çıkardı. Oğlanın ayaklarına titizlikle sarılmış izlenimini uyandıran bir sivrisinek ağı gerilmişti. Toshio, odanın içinde sürüklendiğini, kızkardeşi Yaeko'nun üstüne nasıl yuvarlandığını anlattı. Alttan sesi duyuldu Yaeko'nun — bacaklarının üstünde bir şey vardı, kımıldayamıyordu. Biraz daha kazarak çocuğun üstünde bir delik açtı Bayan Nakamura, kızı kolundan çekmeye başladı. Yaeko, «*Itai!* Acıyor!» diye bağırıyordu. «Şimdi acıyı düşünecek zaman değil,» dedi Bayan Nakamura, bir çekişte inleyen çocuğu delikten çıkardı. Sonra da Myeko'yu kurtardı. Çocuklar toztoprak içindeydiler, her yerleri çürümüştü ama küçücük bir sıyrıkları bile yoktu.

Bayan Nakamura sokağa çıkardı onları. Hava sıcaktı, ama böyle don gömlek dolaşırlarsa üşürler, diye düşündü; kafası iyice karışmıştı. Yeniden yıkıntıların içine yürüdü, kazdı, gerektiği zaman kolay taşınabilsin diye bohça yaptığı elbiseleri buldu, çocukların pantolonlarını, gömleklerini, kunduralarını, *bokuzuki*, denilen içi pamuk kaplı şapkalarını, hattâ paltolarını giydirdi sırayla. Çocuklar susmuşlardı, yalnız beş yaşındaki Myeko durmadan soruyordu: «Neden gece oldu? Evi-miz neden yıkıldı? Ne oldu?» Ne olduğunu kendi de anlamayan Bayan Nakamura («tehlike geçti» işareti verilmişti) çevresine göz gezdirdi; bütün komşu evler yıkılmıştı karanlıkta.. Komşunun ateş hatları uğruna yık-maya çalıştığı evi yerle bir olmuştu; halkın güveni için

kendini, evini gözden çıkaran adam da ölmüştü. Mahallede hava saldırılarına karşı savunma amacını güden Kardeşler Birliği başkanının karısı Bayan Nakamoto, başı kan içinde sokağı geçti, çocuğunun her yeri kesilmişti, sargı var mıydı Bayan Nakamura'da. Sargı yoktu ama yeniden yıkıntının içine girdi Bayan Nakamura, dikiş dikerken kullandığı beyaz bir kumaş parçasını çekip çıkardı, yırttı, Bayan Nakamoto'ya uzattı. Kumaşı alırken dikiş makinası çarpmıştı gözüne; döndü, onu da çıkardı. Yanında taşıyamazdı makineyi, uzun uzadıya düşünmeden, sarnıcın içine attı onu. Yangın bombası akınlarına karşı her evde olması gereken, çimentodan bir sarnıçtı bu.

Yürürken, korkuya kapılan komşusu Bayan Hataya kendisiyle birlikte Asano Parkı'ndaki korulara kaçması için haykırdı arkasından. Kyo Irmağı kıyısındaki bu toprak, bir zamanlar Toyo Kisen Kaisha gemi acentasının sahibi Asano ailesine aitti. O çevrenin boşaltma alanı diye gösterilmişti halka. Bayan Nakamura yakınlardaki bir yıkıntıdan alevlerin yükseldiğini görünce gidip elbirliğiyle ateşi söndürmeyi ileri sürdü. (Merkezde, bombanın çıkardığı yangınlar dışında, Hiroşima'yı baştanbaşa saran asıl yangına sebep, ateş alan maddelerin ocaklara, kablolarla düşmesiydi.) «Deli olma,» dedi Bayan Hataya, «ya uçaklar gelir de bir-iki bomba daha atarlarsa?» Böylece Bayan Nakamura, çocukları ve komşusu Bayan Hataya'yla birlikte Asano Parkı'na doğru yürümeye başladı; taşıdığı torbada tehlike anında kullanılacak elbiseler, battaniye, şemsiye ve sığınakta sakladığı bir bavul dolusu eşya vardı. Hızla ilerlerken, yıkıntıların altın-

dan gelen boğuk «İmdat!» sesleri duyduklar. Asano Parkı yolunda, bir zamanlar Bayan Nakamura'nın Myeko'yu yolladığı Katolik Çocuk Yuvası'nın yanısıra ayakta kalan tek yapı, Cizvit Misyonerler Evi'ydi. Kapıdan geçerken Bayan Nakamura, Rahip Kleinsorge'yi gördü; üstünde kanlı çamaşırlar, elinde küçücük bir bavul, koşarak evden çıkıyordu.

Patlamadan hemen sonra Rahip Wilhelm Kleinsorge iç çamaşırlarıyla sebze bahçesinde dolaşırken, Baş rahip LaSalle yapının köşesinden karanlıkta belirdi. Gövdesi, özellikle sırtı kan içindeydi; parıltıyı görünce pencereden kaçmıştı, ama küçük cam parçaları sıçramıştı üstüne. Rahip Kleinsorge şaşkınlığını yenemeden «Nerede öbürleri?» diye sorabildi. Tam o sırada, Misyonerler Evi'nde oturan iki rahip bahçeye çıktılar. Rahip Cieslik sapasağlamdı, her yeri sol kulağının üstündeki bir yaradan akan kanla ıslanmış olan Rahip Schiffer'in koluna girmişti; Schiffer'in yüzü bembeyazdı. Rahip Cieslik övünüyordu, çünkü parıltıyı görür görmez, önceden yapının en güvenli yeri diye hesapladığı bir kapı eşiğine koşmuş, patlamadan zarar görmemişti. Baş rahip LaSalle, durmadan kan kaybeden Rahip Schiffer'i bir doktora götürmesini söyledi ona; ya bir köşe ilerdeki Dr Kanda'ya, ya da altı sokak ötedeki Dr Fujii'ye gideceklerdi. İkisi de evden çıkarak yokuşa doğru yürüdüler.

Misyonerler Evi'nin din öğretmeni Bay Hoshijima'nın kızı koşarak geldi, annesiyle kızkardeşinin, Cizvitler Evi'nin arkasındaki yapının yıkıntısı altında kaldıklarını söyledi. O zaman rahipler, Katolik Çocuk Yuvası'

nın öğretmenine ait evin kadıncağızın üstüne çökmüş olduğunu gördüler. Baş rahip LaSalle'la hizmetçi Bayan Murata öğretmeni çıkarmaya uğraşırlarken, Rahip Kleinsorge din öğretmenin evine koştu, yığınları aralamaya başladı. Aşağılardan hiç ses gelmiyordu; kadınların öldüklerini sandı. Sonra, eskiden mutfağın bir köşesini meydana getiren tahtaların altında Bayan Hoshijima'nın başını gördü. Ölmüş diye saçından çekmeğe başladı onu. Birden bir çığlık duydu. «*Itai! Itai!* Acıyor! Acıyor!» diyordu kadın. Biraz daha derine indi Kleinsorge, kadıncağızı çıkardı. Molozların altında kızı da buldu kurtardı. Yaraları hafifti.

Misyonerler Evi'nin bitişiğindeki hamam ateş almıştı ama rüzgâr güneyden estiği için rahipler kendi evlerine zarar gelmeyeceğini biliyorlardı. Rahip Kleinsorge her ihtimale karşı içeri girerek bazı değerli eşyaları çıkardı. Odası garip, olağanüstü bir kargaşa içindeydi. Duvardaki bir çividen ilk yardım çantası kayıtsızca sarkıyordu, öbür çivilerde asılı duran elbiseleri ise görünürlerde yoktu. Yazı masası parça parça dağılmıştı odaya, buna karşılık masanın altına sakladığı bavul, sapı havada olarak çişikte, en göze çarpacak yerde duruyordu, üstünde bir çizik bile yoktu. Sonraları Rahip Kleinsorge kadere bağladı bu olayı, çünkü bavulda kendi dua kitaplarının yanında piskoposluğun hesap defterleri, misyonerliğe ait sürüyle kâğıt para vardı; kendisi sorumluydu bunlardan. Evden koşarak çıktı, sığınağa yerleştirdi bavulu.

O sırada Rahip Cieslik'le kanı bir türlü dinmeyen Rahip Schiffer geri dönmüşlerdi. Dr Kanda'nın evi yı-

kılmıştı, yangın yüzünden yıkıntıyı aşamamış, Dr Fujii'nin Kyo Irmağı kıyısındaki hastahanesine gidememişlerdi.

Oysa Dr Masakazu Fujii'nin hastahanesi Kyo Irmağının kıyısında değildi artık, ırmağın içindeydi. Suyu yuvarlandıktan sonra Dr Fujii öyle sersemlemiş, göğsünü ezen kazıkların arasında öyle bir sıkışmıştı ki önce kıpırdılamadı, yirmi dakika kadar, kararmış havada asılı kaldı. Sonra gelgitin olanca hızıyla ırmağın ağzını dolduracağını; başının suya batacağını düşündü, bu düşünce harekete geçmeye zorladı onu. Silkindi, döndü, bütün gücüyle çalıştı, (omuzundaki ağrı yüzünden sol kolunu oynatamıyordu,) çok geçmeden kurtulmuştu. Bir-iki dakika dinlendikten sonra bir tahta yığınının tırmandı, ırmağın kıyısına dayalı uzun bir kerestenin üstünden güçlükle yürüdü.

İç çamaşırlarıyla kalmıştı, sıırıslık olmuştı, kirlenmişti. Fanılası yırtılmış, çenesindeki, sırtındaki, derin yaralardan akan kanla ıslanmıştı. Eskiden hastahanesinin bulunduğu Kyo Köprüsü'ne kadar bu durumda yürüdü. Köprü yıkılmamıştı. Gözlüksüz pek açık-seçik göremiyordu ama çevredeki yıkılmış evlerin sayısı onu şaşırtmaya yetti. Köprünün üstünde Machii adlı bir doktor arkadaşına rasladı, şaşkınlık içinde, «Neydi bu dersin?» diye sordu ona.

«Bir *Molotoffano hanakago* olacak,» dedi Dr Machii. Japonlar kendi kendine patlayan bombalara ince bir ad takmışlardı: Molotof çiçek sepeti.

Önce iki yangın gördü Dr Fujii, biri kendi hastahanesinin karşısında, ırmağın öte kıyısındaydı, öbürü

claha güneye doğruydu. Ama iki arkadaş aynı anda tuhaf bir şeye dikkat ettiler, doktor gözüyle tartışmasını yaptılar bunun: yangın sayısı çok az olduğu halde, sonu gelmeyen yaralılar geçiyordu köprüden; çoğunun yüzünde ellerinde korkunç yanık izleri göze çarpıyordu. «Bunlara ne dersin?» diye sordu Dr Fujii. Herhangi bir görüş o gün avutabilirdi insanı; Dr Machii kendi görüşünü savundu: «Belki de Molotof çiçek sepetindendir,» dedi.

Dr Fujii, sabah istasyona arkadaşını geçirmeye giderken rüzgârlı değildi hava, ama şimdi her yönden esen rüzgârlar başlamıştı; köprüde gündoğusu esiyordu. Yeni yeni yangınlar çıkıyor, çabucak yayılıyorveriyordu çevreye, çok geçmeden dayanılmaz sıcak hava akımlarıyla kül sağanaklarından ötürü köprüde durmak büsbütün imkânsızlaştı. Dr Machii, ırmağın öte kıyısına koştu, yanmayan sokaklardan birine saptı. Dr Fujii köprünün altında suya girdi; düzinelerle insan sığınmıştı oraya, aralarında hastahanenin yıkıntısından kurtulan personel de vardı. Bulunduğu yerden hastahanenin kalaslarına asılı kalmış bir hastabakıcı görebiliyordu; bir başka hastabakıcının göğsüne bir kazık saplanmıştı. Köprünün altındaki adamların yardımıyla ikisi de kurtarıldı. Dr Fujii yeğenin sesini duyar gibi oldu bir ara, ama kızcağızı bulamadı, bir daha göremeyecekti onu. Dört hastabakıcısıyla iki hastası ölmüşlerdi. Irmağa girdi yine, yangının sönmesini bekledi.

Patlamadan sonra bakımevleri, hastahaneleri yıkılan, âletleri dağılan, kendileri çalışamaz duruma düşen Japon operatörleriyle doktorlarından yalnız üçünün, Dr

Fujii'nin, Dr Kanda'nın ve Dr Machii'nin durumlarını ele alırsak, bunca yaralının bakımsızlıktan nasıl yok yere öldüğünü anlayabiliriz. Şehirdeki yüz elli doktordan, altmış beşi ölü, geriye kalanların çoğu da yaralıydı. 1,780 hastabakıcıdan 1,654'ü ya ölü ya da çalışamayacak kadar ağır yaralıydı. En büyük hastahane sayılan Kızıl Haç Hastahanesi'nde otuz doktordan altısı, iki yüz hastabakıcıdan onu çalışabiliyordu. Kızıl Haç doktorlarından tek sağlam kalan Dr Sasaki'ydi. Patlamadan sonra sargı bezi almak için ambara gitmişti. Koşarken gözüne çarpan odalar gibi orası da korkunç bir kargaşa içindeydi — ilâç şişeleri raflardan düşerek kırılmış, merhemler duvarlara sıçramış, âletler dört bir yana dağılmıştı. Bir top sargı beziyle kırılmamış bir antiseptik şişesini kaptığı gibi baş hekimin odasına koştu, onun yaralarını sardı. Sonra koridora fırladı, önüne çıkan hastaların, doktorların, hastabakıcıların yaralarını sardı orada. Gözlüksüz öyle güçlkle çalışıyordu ki... Yaralı bir hastabakıcının gözlüğünü takmak zorunda kaldı, böylece biraz daha iyi görebiliyordu. (Bir ay o gözlüğü kullandı.)

Dr Sasaki yöntemsiz bir çalışmaya dalmıştı, en yakında kim varsa onun yarasına bakıyordu, birden koridorun gittikçe kalabalıklaştığını ayırdetti. Hastahane-deki hastaların çoğunda yaralar, sıyrıklar vardı, oysa şimdi korkunç yanıklar geliyordu önüne. Birden, dışarıdan durmadan hastaların akın etmekte olduğunu anladı. O kadar çok yaralı vardı ki hafif yaralıları atlama-ya başladı; tek umudu, kan kaybından ötürü ölüme engel olabilmektir artık. Çok geçmeden her yer, yatan, çö-melen hastalarla dolmuştu; koğuşlar, lâboratuvarlar, oda-

lar, koridorlar, merdivenler, giriş kapısı, teras, taş basamaklar, avlu, hastahane dışında iki yana uzanan yollar, her yer yaralılarla dolup taşıyordu. Yaralılar, sakatlara destek oluyor, gövdeleri yara-bere içinde kalan aileler bir araya toplanıyorlardı. Çoğu kusuyordu. Bir kısmı ateş hatlarının temizlenmesi işinde çalıştırılan sürüyle kız öğrenci, sürünerek gelebildi hastahaneye. Nüfusu iki yüz kırkbeş bin kişi olan bir şehirde aşağı yukarı yüz bin kişi bir anda öldürülmüş ya da sakatlanmıştı; yüz bin kişi de yaralıydı. Yaralıların en aşağı on bin kadarı şehrin en iyi hastahanesine koşabilmişti; ne var ki altı yüz yatağı vardı hastahanenin, üstelik hepsi de doluydu. İçerdeki boğucu kalabalıktan inilleyen sesler geliyordu Dr Sasaki'nin kulaklarına: «Sensei! Doktor!» Hafif yaralılar gömleğinden çekiyor, ağır yaralıların yardımına çağırıyorlardı onu. Ayağında çorapla her çağrıldığı yere koşan, gördüğü yaralı sayısından, insan elinden ayakta duramayacak duruma gelen Dr Sasaki usta bir operatör, anlayışlı bir dost gibi davranmayı bir yana bıraktı, bir robot gibi siliyor, sürüyor, sarıyor, siliyor, sürüyor, sarıyordu.

Hiroşima'daki yaralıların bazıları ise hastahanedeki şartlardan yararlanacak durumda bile değildiler. Eskiden Doğu Asya Teneke İşleri personel bürosunun bulunduğu yerde Bayan Sasaki, kitap yığınlarının, demirlerin, sıvaların, tahta parçalarının altında iki büklüm bir halde kendinden geçmişti. Sonraları düşününce üç saat kadar kendini bilmediğini hatırladı. Önce sol bacağında dayanılmaz bir ağrı duydu. Molozların, kitapların altı öyle karanlıktı ki, kendini bulmakla kaybetmek

arasındaki sınır iyice belirsizdi orada; herhalde bir-iki kere geçti bu sınırı, çünkü ağır gidip gidip geliyordu. Ağrının dayanılmazlaştığı zamanlar, bacağını diz kapağının altından kesilmiş sanıyordu. Bir ara, üstündeki yıkıntılarda birinin dolaştığını duydu, çevresindeki moloz yığınının acı yüklü sesler yükseldi. «Yardım edin! Ne olur çıkarın bizi!»

Rahip Kleinsorge, birkaç gün önce Dr Fujii'den aldığı sargı bezleriyle Rahip Schiffer'in yarasını elinden geldiği kadar sardı, kanı durdurdu. İşini bitirince yeniden misyonerler evine koştu, askerî üniformasının ceketıyla eski bir gri pantolon buldu. Giyindi, dışarı çıktı. Komşularından bir kadın koşarak geldi yanına, kocasının evlerinin altında kaldığını, evin yandığını anlattı; Rahip Kleinsorge yardım etmeliydi kendisine.

Üstüste gelen acıların etkisiyle duygusuzlaşan, şaşkına dönen Rahip Kleinsorge, «Vaktimiz pek yok,» dedi kadına. Yandaki evler tutuşmuştu, rüzgâr da artmıştı üstelik. «Tam yerini biliyor musun?» diye sordu.

«Evet,» dedi kadın, «evet. Çabuk gelin.»

Kalıntıları alev alev yanan eve doğru yürüdüler ama oraya vardıklarında, kadının, kocasının nerede olduğunu bilmediği ortaya çıktı. Rahip Kleinsorge, «Kimse var mı orada?» diye bir-iki kere bağırdı. Karşılık veren olmadı. «Gidelim,» dedi kadına, «yoksa hepimiz öleceğiz.» Geri döndü, Baş rahibe yangının gittikçe yaklaştığını bildirdi; rüzgâr yönünü değiştirmişti, kuzeyden esiyordu. Gitmek zamanı gelmişti artık.

O sırada Çocuk Yuvası öğretmeni, rahiplere Bay Fukai'yi gösterdi. Piskoposluk sekreteri olan Bay Fukai,

misyonerler evinin ikinci katındaki pencerede durmuş, patlama alanına bakarak ağlıyordu. Rahip Cieslik, merdivenlerin yıkılabileceğini düşünerek evin arkasına koştu, tahta bir merdiven aradı. Yakınlarda çöken bir çatının altından «imdat!» sesleri geliyordu. Sokakta kaçışanlardan çatıyı kaldırmak için yardım istedi ama kimse aldırmiyordu; gömülenleri yerlerinde bırakmak gerekiyordu. Rahip Kleinsorge Misyonerler Evi'ne koştu, sıva tabakalarıyla dolu çarpık basamakları atlıyarak eşikten Bay Fukai'ye seslendi.

Elli yaşlarında, çok kısa boylu bir adamdı Fukai, yüzünü yavaşça rahibe döndü, tuhaf bir bakışla «Bırakın,» dedi, «burada bırakın beni.»

Rahip Kleinsorge odaya girdi, Fukai'yi ceketinin yakasından yakalayarak, «Benimle gel,» dedi, «yoksa ölürsün.»

«Bırakın öleyim,» dedi Fukai.

Rahip Kleinsorge onu ite kaka odadan çıkardı. Din bilimi öğrencisi yanlarına gelmişti. O Fukai'yi ayaklarından kavradı, Rahip Kleinsorge de omuzlarından yakaladı; birlikte dışarı taşdılar. «Burada bırakın beni. Yürüyemiyorum,» diye bağıyordu Fukai. Rahip Kleinsorge içi para dolu bavulunu kaptı, Fukai'yi sırtladı; hep birlikte o bölgenin «güvenli alan»ı olan Doğu Talmim Alanı'na doğru yola çıktılar. Bahçe kapısını geçerken Fukai çocuk gibi Rahip Kleinsorge'nin omuzlarını yumrukluyor, «gitmeyeceğim işte,» diyordu, «gitmiyeceğim.» Rahip Kleinsorge, hiç de yeri olmadığı halde Baş rahip LaSalle'a döndü, «Her şeye rağmen gülmeyi unutmamışız,» dedi.

Sokak, yıkılan evlerin bölmeleriyle, devrilmiş telefon direkleriyle, tellerle doluydu. Adım başında, gömülen, bırakılan insanların sesleri garip bir incelikle haykırıyordu: «*Tasukete kure!* N'olur, yardım edin!» Rahipler bu yıkıntıların çoğunda dostlarının oturduğunu hatırladılar ama yangın her yanı sarmıştı; yardım edecek vakit yoktu artık. Yol boyunca Bay Fukai, «Bırakın kalayım,» diye inledi. Birbirine bitişik bir-iki ev yıkılmış, tek alevle birleşmişti; sağa döndüler oradan. Onları Doğru Talim Alanı'na götüren Sakai Köprüsü'nde, karşı kıyının bir alev tabakasıyla kaplı olduğunu gördüler, karşıya geçmeyi göze alamadılar, soldaki Asano Parkı'na sığınmaya karar verdiler. Kaç gündür çektiği ishalden ötürü kuvvetten düşen Rahip Kleinsorge durmadan bağırıp çağıran yükünün altında sendelemeye başlamıştı, parkta yolunu kesen ev yıkıntılarını aşmaya çalışırken ayağı kaydı, Bay Fukai'i düşürdü, kendi de başaşağı ırmağın kıyısına yuvarlandı. Ayağa kalktığında Fukai'nin kaçtığını gördü. Köprünün yanında duran askere onu durdurmaları için seslendi, yakalamak üzere geri dönerken, «Hadi,» dedi Baş rahip LaSalle, «vakit kaybetmeyelim!» Rahip Kleinsorge askerlere Fukai'yle ilgilenmelerini rica etti. Onlar da söz verdiler; nedir ki sinirleri iyice bozulan adamcağız onların da ellerinden kurtuldu, rahipler onu son gördüklerinde geriye, alevlerin içine doğru koşuyordu.

Ailesini, kilisesini bir türlü unutamayan Bay Tanimoto, önce kestirme Koi yolundan ilerliyordu. Şehre koşan tek insan oydu. Yolda şehirden kaçmakta olan yüzlerce yaralı insan çıktı karşısına, her birinin bir yeri

ağrıyordu. Bazılarının kaşları yanmıştı; yüzlerinin, ellerinin derileri sarkıyordu. Bazıları acıya dayanamayarak, bir şey taşıyormuşçasına yukarı kaldırmışlardı ellerini. Bir kısmı yürürken bir yandan da kusuyordu. Çoğu çıplaktı, ya da paçavralara sarınmıştı. Çıplak gövdelerin bazılarında yanıklar askı izleri bırakmıştı. Bazı kadınların gövdelerinde giydikleri kimonolardaki çiçeklerin izleri vardı. Beyazlıklar, bombadan gelen ısıyı yansıtmış, siyah elbiseler ise emmiş, deriye geçirmişti. Kendileri yaralı olanlar daha ağır yaralı sayılabilecek akrabalarını taşıyorlardı. Hemen hepsinin başları eğikti, elleri doğru bakıyor, duygularını belli etmiyorlardı.

Bay Tanimoto Koi Irmağıyla Kannon Köprüsü'nü geçip de yarı yola geldikten sonra merkeze doğru ilerledikçe, evlerin yıkılmış, çoğunun yanmış olduğunu gördü. Ağaçlar yapraksızdı; kökleri yanmıştı. Yıkıntılara çeşitli yerlerden girmeyi denedi ama alevler yolunu kesti. Evlerin çoğunun altından yalvaran sesler geliyor, ama kimse yardım etmiyordu. Genel olarak diyebiliriz ki, o gün sağ kalanlar yalnız akrabalarına, bir de yakın komşlarına yardım ediyorlardı, acının daha geniş bir alana yayıldığını düşünmek dayanılmaz bir şeydi çünkü. Yaralılar çığlıkları sekerek geçiyorlardı, Bay Tanimoto da geçiyordu onları. Bir Hristiyan olarak, gömülü kalanlara acıyor, bir Japon olarak da sağlam kalmanın utancını duyuyordu. «Tanrım onlara yardım et, onları ateşten kurtar,» diye dua ediyordu koşarken.

Bir ara, soldan giderse ateşi yarabileceğini düşündü. Koşarak Kannon Köprüsü'ne döndü, ırmaklardan biri boyunca yürüdü. Yan sokaklardan geçmeyi denedi

ama hepsi kapanmıştı. Sola doğru koştu, geniş bir yarım daire biçiminde şehri boydan boya dolaşan demiryoluna, Yokogawa istasyonuna ulaştı, yanan bir tirene varıncaya kadar rayları izledi. Gördüğü acı onu öyle etkilemişti ki dayanamadı, iki mil kuzeye, bayırlar arasındaki Gion'a kadar koştu. Yollarda, yüzleri tanınmayacak derecede yanmış, yaralı kimselere rastladı, koşarken sağa sola dönerek, «Özür dilerim,» diyordu onlara, «bağışlayın, sizinki gibi bir yüküm yok.» Gion yakınlarında, şehre yardıma giden köylülerle karşılaştı. Onu görünce «Bakın!» diye bağırdı bazıları. «Yaralanmamış biri!» Gion'da, ana ırmak Ota'nın sağ kıyısına yürüdü; yine ateşe varıncaya kadar deli gibi koştu. Oysa ırmağın öbür kıyısında ateş falan yoktu. Gömleğini, ayakkabılarını çıkarttı, suya daldı. İrmağın ortasında akıntının arttığı yerde, yorgunluk ve korku yapıştı yakasına. Yedi mil koşmuş, zayıf düşmüştü, akıntıyla sürükleniyordu. «N'olursun Tanrım,» diye yakardı. «Yardım et de karşıya geçeyim. Sağlam kalan tek kişiye boğulmak gülünç bir şey.» Bir-iki kulaç daha attı, kumsala vardı.

Bay Tanimoto kıyıya çıkarak ırmak boyunca koştu, büyük bir Shinto tapınağının yakınlarında yeni ateşler çıktı karşısına, yangını soldan yarmayı düşündüğü anda inanılmayacak bir şey oldu; karısıyla karşılaştı. Karısı kucığında çocuklarını taşıyordu. Bay Tanimoto'nun duyguları öyle yıpranmıştı ki, hiçbir şeye şaşırılamazdı artık. Karısını kucaklamadı bile, yalnız, «Demek sağsın,» dedi. Karısı Ushida'dan tam patlama sırasında döndüğünü, kucığında bebekle yıkılan evin altında kaldığını

anlattı. Yıkıntıda nasıl ezildiğini, bebeğin nasıl ağladığını hep anlattı. Bir delikten ışık sızdığını görünce elini uzatmış, yavaş yavaş deliği büyütmeğe çalışmıştı. Yarım saat kadar sonra, yanan tahtaların çatırdısını duymuştu. Sonunda delik, bebeğin geçebileceği kadar açılmıştı; bebeği itmiş, onun arkasından da kendi çıkmıştı. Ushida'ya dönecekti yine. Bay Tanimoto, kilisesini görmek, Kardeşler Birliği'ndeki mahallelisiyle ilgilenmek istediğini söyledi ona. Karşılaşmaları gibi ayrılımları da şaşkın, tuhaf bir kayıtsızlık içinde oldu.

Yangını aşınca Doğu Talim Alanı'na giden yola çıkmıştı; bu içler acısı boşaltma alanı, üstüste yığılmış yaralılarla, üstübaşı kan içinde kalmış insanlarla doluydu. Yananlar, «*Mizu, mizu!* Su, su!» diye inliyorlardı. Bay Tanimoto yan sokaklardan birinde bir bakraç, yıkılmış ahşap evlerden birinde de akan bir musluk buldu, inliyenlere su taşımaya koyuldu. Otuz kadarına su verdikten sonra bu işin çok zaman aldığını anladı. Ellerini kendisine uzatarak susuzluklarını haykıranlara, «Özür dilerim,» dedi, «ama daha bir sürü insana bakmam gerek». Sonra hızla uzaklaştı oradan. Yine ırmağa gitti, elinde bakraçla bir kum çukuruna atladı. Orada, yanan şehirden kaçamayacak kadar ağır yaralanmış yüzlerce insan çarptı gözüne; yerlerinden kalkamıyorlardı. Ayakta dimdik duran bir adam görünce inillemeye başladılar: «*Mizu, mizu, mizu.*» Bay Tanimoto dayanamadı, suyun acı olduğunu hesaba katmadan ırmaktan su getirdi onlara. İki-üç tane küçük gemi, Asano Parkı'ndaki yaralıları kıyıya taşıyordu; bunlardan biri kıyıya yanaşır yanaşmaz Bay Tanimoto yine uzun

uzun özür diledikten sonra gemiye atladı. Parkın bulunduğu karşı kıyıya geçti. Çalılarının arasında Kardeşler Birliği'ndeki bazı iş arkadaşlarını gördü; önceden verdiği öğütleri dinlemişler, hemen oraya gelmişlerdi. Bir sürü tanıdığa rastladı; aralarında Rahip Kleinsorge ile öbür Katolikler de vardı. Yakın arkadaşlarından Fukai'yi göremiyordu bir türlü. «Fukai-san nerede?» diye sordu.

«Bizimle gelmek istemedi,» dedi Rahip Kleinsorge. «Geri döndü.»

Teneke fabrikası bombalandığı zaman kendisi gibi yıkıntının altında kalanların seslerini duyunca, Bayan Sasaki onlarla konuşmaya başlamıştı. Hemen yanında, fabrikada çalışmak için emir almış bir lise öğrencisi yatıyordu; kızcağız kaburgalarının kırıldığını söylüyordu. Bayan Sasaki, «Ben de buradayım,» dedi, «kımıldayamıyorum. Sol bacağım kopmuş.»

Bir süre sonra, yine biri yürüdü tepelerinde, kenarda durdu, kazmaya başladı. Bir sürü insan kurtardı kazan adam; lise öğrencisi yukarı çıkarken kaburgasının kırılmadığını söylüyordu. Kurtarıcıya seslendi Bayan Sasaki; adam onun bulunduğu yöne yürüdü. Kitapları çekerek bir geçit yaptı. «Haydi çıkın bayan,» dediği zaman Sasaki onun ter içindeki yüzünü gördü, yerinden kalkmaya çalıştı. «Kımıldayamıyorum,» dedi. Adam deliği biraz daha genişletti, var gücüyle çalışmasını söyledi. Ama kızın kalçaları kitapların altında ezilmişti iyice. Adam, kitaplara bir kitaplığın dayandığını, kitaplıktan da bir direğin geçtiğini gördü. «Durun,» dedi, «gidip bir demir kol getireyim.»

Uzun bir süre geri dönmedi; döndüğünde, olanlardan Bayan Sasaki'yi suçlu tutuyormuş gibi bir hâli vardı. «Size yardım edecek kimsemiz yok,» diye bağırdı geçiltten içeri. «Kendiniz çıkmak zorundasınız.»

«İmkânsız,» dedi Bayan Sasaki. «Sol bacağı...» Adam gitti.

Çok sonra, bazı adamlar Bayan Sasaki'yi yukarı çektiler. Sol bacağı kopmamıştı ama fena halde kırılmış kesilmişti, dizinin altından sarkıyordu. Onu avluya çıkardılar. Yağmur yağıyordu. Yağmurda yere oturdu. Sağanak hızlanınca biri geldi, bütün yaralıları fabrikanın sığınağına götürdü. «Gel,» dedi yaralı bir kadın «Haydi, sekmeye çalış hiç olmazsa.» Ama Bayan Sasaki kıpırdıyamıyordu bile, yağmurda öylece durdu, bekledi. Birden bir adam çıkageldi, bir kıvrımlı demir parçası getirdi, sonra kızcağızı kucakladı, demirin altına taşıdı. Bayan Sasaki ona nasıl teşekkür edeceğini bilemedi. Ne var ki, çok geçmeden göğsü baştanbaşa yüzülmüş bir kadınla, yüzü yanıklardan et parçası hâline gelmiş bir adam getirdi kurtarıcısı; onlar da demirin altına sığındılar. Sonra yanlarına uğrayan olmadı. Yağmur din-di, bulanık ikindi ısındı; gece olmadan eğri demirin altındaki üç yaratık kokmaya başlamışlardı.

Katolik rahiplerin katıldığı Nobori-cho Kardeşler Birliği'nin eski başkanı, Yoshida adında dinç bir adamdı. Bölgenin hava akını sığınaklarının yapılışı sırasında, yangın Hiroşima'yı sarsa bile Nobori-cho'ya gelmez diyerek böbürlenmişti. Oysa bomba evini yıktığı zaman, bacağına saplanan bir kirişle duvarda asılı kaldı, hem de karşıki Cizvit Misyonerler Evi'ndekilerle sokakta ko-

şuşanların gözleri önünde. Bayan Nakamura'yla çocukları, sırtında Bay Fukai'yi taşıyan Rahip Kleinsorge telâştan neredeyse onu görmeyeceklerdi; içinde bulundukları büyük kargaşanın ufacık bir parçasıydı Yoshida. İmdat çığlıklarına karşılık gelmiyordu; bağırانlar o kadar çoktu ki, onun sesini ayırtedemiyorlardı. Herkes kendi yoluna gidiyordu. Nobori-cho bütün bütüne ısı-sızdı artık, yangın ortalığı kasıp kavuruyordu. Bay Yoshida o bölgedeki yıkılmamış tek yapının, yani ahşap Cizvitler Misyonerler Evi'nin de alevler altında kaldığını gördü, yüzünde dayanılmaz bir sıcaklık duydu. Alevler caddeyi geçip evine girdiler. Korkunun verdiği bir güçle toparlandı, Nobori-Cho yollarında, o hiç aklına getirmediği yangının altında koştu. Birden ihtiyar bir adam gibi davranmaya başlamıştı. İki ay sonra saçları bembeyazdı.

Dr Fujii yangının sıcaklığından korunmak için boynuna kadar ırmağa gömülü dururken, rüzgâr sertleşmiş, su az olduğu halde dalgalar öyle yükselmişti ki, köprünün altındakiler yere basamıyorlardı. Dr Fujii kıyıya doğru yüzdü, eğildi, sağlam koluyla kocaman bir taşa tutundu. Sonraları, kıyı boyunca yürümek mümkün olunca, Dr Fujii ile sağ kalan iki hastabakıcısı iki yüz metre yukarıdaki Asano Parkı kıyısına geldiler. Kumsalda sürüyle yaralı yatıyordu. Dr Machii ailesiyle oradaydı; bomba patladığı sırada sokakta olan kızının elleriyle bacaklarında kötü yanıklar vardı, iyi ki yüzüne bir şey olmamıştı. Dr Fujii'nin omuzu çok sancıyordu şimdi, yine de kızın yanıklarını merakla inceledi. Sonra uzandı. Çevresindekilerin acısını görmüyor,

halinden utanıyordu; Dr Machii'ye, yırtık, kanlı çamaşırlarıyla bir dilenciye benzediğini söyledi. Akşama doğru yangın sönmeye yüz tutunca, babasının Nagatsuka banliyösündeki evine gitmeye karar verdi. Kendisiyle gelmesini rica etti Dr Machii'ye, ama doktor, kızının yaralarını ileri sürerek geceyi ailesiyle kumsalda geçirmek istedi. Dr Fujii, hastabakıcılarını yanına alarak önce Ushida'ya yürüdü; orada oturan akrabalarının yarı çökmüş evinde eskiden getirdiği ilk yardım malzemesini buldu. İki hastabakıcı onun yaralarını sardılar, o da onlarınkini. Yeniden yola düştüler. Artık sokaklarda yürüyenler azalmıştı, çoğu kaldırımlarda oturuyor, yatıyor, kusuyor, ölümü bekliyor, ölüyordu, Nagatsuka yolundaki ölü sayısı şaşırtıyordu insanı. Bir Molotof çiçek sepeti bunca şey yapabilir mi diye düşündü doktor.

Dr Fujii babasının evine geldiğinde akşam olmuştu. Ev, şehrin merkezinden beş mil uzakta olduğu halde çatısı çökmüş, pencerelerin camları kırılmıştı.

Bütün gün insanlar akın etti Asano Parkı'na. Burası patlamadan çok uzakta olduğu için bambular, çamlar, defneler, akça ağaçlar pek zarar görmemişlerdi; yeşillik, kaçanları üç sebepten kendine çekiyordu: bir ke-re, Amerikalılar yine gelirlerse yalnız yapıları bombalarlar diye düşünüyorlardı; sonra koru serindi, hayat doluydu, ince, düzgün çakıllı bahçeleri, sessiz havuzları, kemerli köprüleriyle Japon beğenisine uygundu, dur-gundu, güvenliydi; üçüncü olarak da, ataları gibi yaprakların altına saklanmak için önüne geçilmeyecek bir istek duyuyorlardı. Bayan Nakamura'yla çocukları ilk gelenler arasındaydılar, hemen ırmağın kıyısındaki

bambu koruluğuna yerleştiler. Hepsi çok susamışlardı, bol bol içtiler ırmaktan. Çok geçmeden mideleri bulan-
dı, bütün gün öğürdüler. Başka bulanalar da vardı; herkes bomba patladıktan sonra iyonlaşma sırasında çı-
kan «elektrik kokusu»nu Amerikalıların attığı bir çeşit
gaz sanmıştı, bulantısını bu gaza bağılıyordu. Rahip
Kleinsorge ile öbür rahipler, tanıdıklarını başlarıyla se-
lâmlıyarak parka girdikleri zaman, Nakamuralar bulan-
tıdan bitkin durumdaydılar. Misyonerler Evi'nin bitişi-
ğinde oturan, Iwasaki adlı bir kadın ayağı kalkı, ora-
da kalmasının mı yoksa gidenlere katılmasının mı da-
ha doğru olacağını sordu rahiplere. Rahip Kleinsorge,
«Bilmem ki,» dedi, «en tehlikesiz yer neresi, ben de bil-
miyorum.» Kadın orada kalkı sonunda, akşama doğru,
gözle görülür bir yarası yokken, birden ölüverdi. Rahip-
ler ırmak boyunca biraz daha ilerledikten sonra çalıla-
rın arasında oturdular. Rahip LaSalle yatar yatmaz uy-
kuya daldı. Ayağında terlikle yürüyen din bilimi öğren-
cisi, yanında bir bohça elbise getirmiş, araya da iki çift
deri ayakkabı sıkıştırmıştı. Yere çöktüklerinde bohça-
nın açılmış, ayakkabıların iki tanesinin düşmüş oluğu-
nu gördü, iki sol tek kalmıştı yalnız. Ayak izlerinden
giderek bir sağ tek buldu. Yanlarına geldiği zaman,
«Ne tuhaf,» dedi rahiplere, «artık hiçbir şeyin değeri
kalmamış. Dün ayakkabılarımı nasıl önemsiyordum, bu-
gün kaybolduklarına aldırıldığım yok. Bir çift çok bile.»

«Anlıyorum,» dedi Rahip Cieslik. «Tam kitaplarımı
getirecektim, birden şu ara ne işi var kitabın dedim
kendi kendime.»

Bay Tanimoto elinde bakraçla parka geldiğinde her

yer öylesine kalabalıktı ki, yaşayanları ölülerden ayırmak kolay olmuyordu; parktakilerin çoğu gözleri açık, kıpırdanmadan öylece yatıyordu. Bir batılı olan Rahip Kleinsorge, en ağır yaralıların yanyana acı çektikleri bu sessiz koruda hayatının en korkunç, en kötü dakikalarını yaşadı. Yaralılar susuyorlardı, ağlayan da yoktu içlerinde, acıdan haykıran da; kimse yakınmıyordu, sürüyle ölenden hiçbiri ses çıkarmıyordu; çocuklar bile ağlamıyorlardı; konuşanların sayısı öyle azdı ki. Yüzleri ışın yanıklarıyla şekilsizleşen yaralılar, Rahip Kleinsorge'nin uzattığı suyu içiyor, sonra da gövdelerini biraz kaldırarak eğiliyor, teşekkür ediyorlardı.

Bay Tanimoto rahiplerle selâmlaştıktan sonra öteki dostlarını aradı. Metodist Okulu yönetmeninin karısı Bayan Matsumoto'yu gördü, su isteyip istemediğini sordu ona, istediğini öğrenince Asano'nun kayalık bahçelerindeki havuzlardan birine gitti, bakraca su doldurdu. Kilisesine gitmeyi bir kere daha denemeye karar vermişti. Rahiplerin gittikleri yolun Nobori-Cho'ya kadar yürüdü, ama fazla ilerleyemedi; yolları tutan yangın karşı konulur gibi değildi. Geri dönmek zorunda kaldı. Irmağın kıyısına doğru ilerledi, yaraları tehlikeli olanları Asano Parkı'nın karşı yakasına gittikçe yayılan yangından uzağa taşıyabilecek bir kayık aramaya koyuldu. Çok geçmeden kıyıya çekilmiş orta boy bir kayık çarptı gözüne; içine bakınca tüyleri diken diken oldu: durumlarından kayığı suya itmek için çok uğraştıkları, belki de son soluklarını bu yolda harcadıkları anlaşılan yarı-çıplak beş ölü vardı kayıkta; gövdeleri yanık içindeydi. Bay Tanimoto ölüleri taşıırken onları tedirgin

etmenin korkusuna kapıldı, sanki onlara ait bir geminin ölüm yolculuğuna çıkmasına engel oluyormuş gibi geldi bir an. «Özür dilerim,» dedi yüksek sesle, «kayığınızı alıyorum ama sağ kalanları taşımak için yapıyorum bunu.» Kayık ağırdı; epey uğraştıktan sonra suya indirebildi. Küreği falan da yoktu; itmek için kalın bambudan bir sırik kullandı. Kayığı ırmağın yukarı kısmına, parkın en kalabalık yerine götürdü, yaralıları taşımaya başladı. Her geçişte on-on iki kişi taşıyabiliyordu ama ırmağın ortası birden derinleştiği için sırik işe yaramıyor, çok vakit geçiyordu. Böyle saatlerce çalıştı.

İkindide, yangın Asano Parkı'ndaki korulara sıçramıştı. Bay Tanimoto kayığıyla dönerken bir sürü insanın ırmağın kıyısına geldiğini görmüş, o zaman anlamıştı durumu. Kıyıya yanaşınca çevreyi dolaşmaya çıktı, yangını görür görmez, «Yaraları ağır olmayan gençler benimle gelsinler;» diye haykırdı. Öte yandan Rahip Kleinsorge, Rahip Schiffer'le Rahip LaSalle'i ırmağın kıyısına taşımış, yangın yaklaşırsa onları karşıya götürmelerini söylemişti oradakilere. Sonra dönüp Tanimoto'nun gönüllüleri arasına katılmıştı. Tanimoto, bazılarını kova, bakraç aramaya yolladı, bazılarını da tutuşan çalılıklara elbiseleriyle vurmalarını söyledi. Kapkacak gelince, çakıllı bahçelerdeki havuzların birinden kovalara su doldurarak elden ele geçirmeye başladılar. İki saatte fazla yangınla boğuştu gönüllüler, ama sonunda alevleri yendiler. Bay Tanimoto'nun adamları çalışırken, yangından korkanlar yavaş yavaş ırmağa yaklaşmışlardı; kıyıda duranlardan bazıları suya itilmişlerdi. Boğulanlar arasında Metodist Okulu'ndaki Bayan Mat-

sumoto ile kızı da vardı.

Rahip Kleinsorge yangını altettikten sonra geri döndüğünde, Rahip Schiffer'in yaralarının hâlâ kanadığını, yüzünün gittikçe solduğunu gördü. Tanıdık Japonlar çevresine toplanarak yüzüne baktılar; yaralı hafif bir gülümsemeyle, «Şimdiden ölü gibiyim,» diye fısıldadı. «Daha ölmedin ama,» dedi Rahip Kleinsorge. Dr Fujii'nin ilk yardım çantasını yanında getirmişti, kalabalıkta Dr Kanda gözüne ilişince onun yanına koştu hemen, Rahip Schiffer'in yaralarını sarmasını rica etti. Dr Kanda karısıyla kızının ölülerini hastahanesinin yıkıntıları arasında görmüştü; başı ellerinin arasındaydı, «Hiçbir şey yapacak durumda değilim,» diyordu. Rahip Schiffer'in başını sargı beziyle biraz daha sıktı, dik bir yere taşıdı onu, başını yukarı dayadı; çok geçmeden kan durmuştu.

O sırada yaklaşan uçakların gürültüsü duyuldu. Nakamura ailesinin yanında biriken kalabalıktan biri, «Grumman'lar! Bizi bombalamaya geliyorlar!» diye bağırdı. Nakashima adındaki fırıncı ayağa fırladı, «Beyaz giyenler üstlerindeki çıkarsınlar!» diye komut verdi. Bayan Nakamura çocuklarının üstündeki gömlekleri çıkardı, şemsiyesini üstlerine açtı. Parktakilerin çoğu (ağır yaralılar dahil) çalılıkların arasına girdiler, keşif uçaklarının gürültüsü dinene kadar da orada kaldılar.

Yağmur başlamıştı. Bayan Nakamura şemsiyenin altına aldı çocuklarını. Damlalar olağanüstü sayılacak kadar irileşince biri, «Amerikalılar benzin atıyorlar,» diye bağırdı, «bizi yakacaklar!» (Bu korku, Hiroşima'nın nasıl yandığı konusunda parkta ortaya atılan bir

görüştten sonra yayılmıştı: güya bir uçak bütün şehre benzin dökmüş, sonra da bir çakışta her yeri tutuşturmuştu.) Ama damlaların su damlası olduğu belliydi, rüzgâr gittikçe sertleşti, sonra birdenbire (herhalde şehrin tutuşmasıyla meydana gelen elektrik akımından ötürü olacak) bir kasırga koptu parkta. Koca ağaclar yerle bir oldu, küçüklerin kökleri topraktan çıktı, havaya uçtu. Daha yukarılarda dönen hortumun içinde eşya parçaları savruluyordu demir çubuklar, kâğıtlar, kapılar, hasır parçaları. Rahip Kleinsorge, delirdiğini sanmasın diye Rahip Schiffer'in gözlerini örttü. Rüzgâr, ırmağın kıyısında oturan Misyonerler Evi'nin hizmetçisi Bayan Murata'yı kayaların arasındaki sığlığa yuvarladı; çıktığında, kadıncağızın ayakları kan içindeydi. Hortum ırmağa doğru genişledi, suyu çekti, ansızın dindi.

Fırtınadan sonra yeniden taşıma işine başlandı. Rahip Kleinsorge dinbilimi öğrencisine karşıya geçmesini, şehrin merkezinden üç mil uzakta bulunan Nagatsuka'ya, papaz adayları okuluna giderek oradaki rahipleri Rahip Schiffer'le Rahip LaSalle'ın yardımına çağırmasını söyledi. Öğrenci Bay Tanimoto'nun kayığına atladı, onunla birlikte uzaklaştı. Rahip Kleinsorge Bayan Nakamura'ya rahipler geldiğinde onlarla Nagatsuka'ya gidip gilmeyeceğini sordu. Kadıncağızın taşınacak şeyleri vardı, çocukları hastaydılar, arada bir kusuyorlardı, kendi de öğürüp duruyordu, gidemezlerdi herhalde. Rahip Kleinsorge, rahiplerin ertesi gün bir el arabasıyla geleceklerini, onu götüreceklerini umduğunu söyledi.

Herkesin çalışkanlığına, öncülüğüne güvendiği Bay Tanimoto, akşama doğru bir ara kıyıya çıktığı zaman bazı yaralıların yemek dilendiğini öğrendi. Rahip Kleinsorge'ye ne yapabileceklerini danıştı; birlikte şehre giderek Bay Tanimoto'nun başkanlık ettiği Kardeşler Birliği'nin sığınağı ile Misyonerler Evi sığınağından pirinç almaya karar verdiler. Rahip Cieslik ile iki-üç kişi daha gitti yanlarında. Önce, yıkık evlerin arasında ilerlerken, nerede olduklarını anlayamadılar; o sabah iki yüz kırk beş bin nüfusu barındıran işlek bir şehrin öğleden sonra bir yıkıntı oluvermesi az değişiklik miydi? Asfalt, yangından ötürü hâlâ yumuşaktı, sıcaktı; yürümek kolay olmuyordu. Tek karşılaştıkları insan, «Kocam şu küllerin içinde işte,» diyen bir kadındı. Misyonerler Evi'nde Bay Tanimoto yanlarından ayrıldığı zaman Rahip Kleinsorge yapının iyice yıkılmış olduğunu göerek üzüldü. Sığınağa giden yolun üstünde, dalında kavrulmuş bir asmakabağı çarptı gözüne. Rahip Cieslik'le birlikte asmakabağından tattılar; bayağı iyiydi tadı açlıklarını farkedince şaşırdılar, karınlarını doyurdular. Bir sürü pirinç torbası buldular yolda, asmakabaklarını topladılar, toprağın altında güzelce pişmiş patatesleri kazıp çıkardılar, yola koyuldular. Çok geçmeden Bay Tanimoto da katıldı aralarına. İçlerinden birinin yanında yemek kapları vardı. Tanimoto parka varınca kendi mahallesindeki hafif yaralı kadınlara yemek yapma görevini verdi. Rahip Kleinsorge bir asmakabağı uzattı Nakamura'lara; zavallicıklar yemeye çalıştılar ama çok geçmeden bütün yediklerini çıkardılar. Pirinç, yüz kişiyi doyurmaya yeterdi.

Hava kararmadan Bay Tanimoto, kapı komşusu yirmi yaşındaki Bayan Kamai'yle karşılaştı. Kucağında minicik kıızıyla yerde sürünüyordu kadıncağız. Bebek o sabah ölmüştü herhalde. Bayan Kamai, Bay Tanimoto'yu görür görmez yerinden fırladı, «N'olur,» dedi, «kocamı bulmama yardım eder misiniz?»

Bay Tanimoto, kızın kocasının bir gün önce askere alındığını biliyordu; hâttâ onu avutmak için karısıyla birlikte ellerinden geleni yapmışlardı. Kamai, şehrin ortasında duran eski şatonun yakınındaki Chugoku Bölge Karargâhına gitmişti; dört bin askerden kurulu bir alay yerleştirilmişti oraya. Bay Tanimoto bütün gün boyunca gördüğü sakat askerleri düşündükçe, Hiroşima'ya atılan nesnenin barakaları ne büyük zarara uğrattığını büsbütün anlıyordu. Bayan Kamai'nin kocasını arasa bile bulma ihtimali yok gibiydi, ama onu kırmamak için, «Bulmaya çalışırım,» dedi.

«Bulmalısınız,» dedi kadın. «Çocuğumuzu öyle se-verdi ki. Onu bir daha görsün istiyorum.»

UÇ

AYRINTILARA İNİLİYOR

Bombanın patladığı günün akşamı erken saatlerde, bir Japon gemisi Hiroşima'nın yedi ırmağı boyunca ağır ağır ilerliyordu. Arada sırada yüzlerce yaralının yattığı kumsalda, yaralıların biriktiği köprülerde duraklıyor, bir bildiri yayımlıyordu. Alacakaranlıkta, Asano Parkı'nın karşısındaki kıyıda durdu. Genç bir subay ayağa kalkarak megafondan seslendi: «Sabırlı olunuz! Bir hastahane gemisi yardımınıza geliyor!» Irmağın karşı kıyısını kaplayan yıkıntının önünde bembeyaz duran gemi ile tertemiz üniformalı delikanlı, on iki saattir ilk olarak yardım sözünü duyan parktaki insanları sevince boğdu. Bayan Nakamura çocuklarını yatırırken, doktorun geleceğini, bulantılarını durduracağını söyledi onlara. Bay Tanimoto yaralıları taşıma işini sürdürdü. Rahip Kleinsorge «Tanrı'ya Yakarış» la «Aziz Mary» i mırıldandı yatarken, yatar yatmaz da uyudu, ama Misyonerler Evi'nin dindar hizmetçisi Bayan Murata, «Rahip Kleinsorge,» diyerek sarstı onu, «akşam duanızı unutmadınız ya!» Öfkeyle, «Tabii unutmadım,» dedi rahip; yeniden uyumağa çalıştı ama boşuna .Galiba Bayan Murata'ının istediği de buydu. Yorgunluktan bitkin dü-

şen Kleinsorge'yle çene çalmaya başladı. İkindide haber yolladıkları papazların ne zaman geleceklerini, Başrahip LaSalle'la Rahip Schiffer'in ne zaman gideceklerini bile sordu.

Rahip Kleinsorge'nin yolladığı haberci (misyonerler evinde oturan dinbilimi öğrencisi) üç mil ötedeki tepelere vardığında saat dört buçuğu bulmuştu. Oradaki on altı rahip, vadilerde kurtarma işine dalmışlardı, şehirdeki meslekdaşlarını merak etmişlerdi ama nerden, nasıl bulacaklardı onları? Hemen sıriklarla tahtaları biraraya getirerek iki sedyeye yaptılar, içlerinden altısı öğrenciyle birlikte yangın alanına döndü. Şehrin üst kesiminde kalan Ota ırmağı boyunca ilerlediler; yangının yaydığı sıcaklığa dayanamayarak suya koştular iki kere. Misasa Köprüsü'nde, şehrin ortasındaki Chugoku Bölge Karargâhı'ndan çıkmak zorunda kalan askerlerle karşılaştılar; bu zorunlu yürüyüş öyle garipti ki... Askerlerin hepsi korkunç yanıklar almışlardı, ya sopalara dayanıyorlar, ya da birbirlerine yaslanıyorlardı. Hasta, yanmış, başları önlerinde atlar duruyordu köprüde. Kurtarma ekibi parka karanlıktan sonra varabildi, o ikindi çıkan kasırgada yıkılan irili ufaklı ağaçlar yürümeyi çok güçleştiriyordu. Sonunda, işte Bayan Murata o soruyu sorduktan biraz sonra, parka gelenler arkadaşlarına şarapla koyu çay dağıttılar.

Rahipler, Schiffer'le LaSalle'i okula nasıl götüreceklerini tartıştılar. Tahta sedyelerin üstünde parktan geçmek çok sarsacaktı yaralıları, kan kaybedeceklerdi. Rahip Kleinsorge'nin aklına Bay Tanimoto'nun kayığı geldi, hemen seslendi ona. Bay Tanimoto kıyıya yanaş-

tı, yaralı rahiplerle yardımcılarını düzlüğe seve seve çıkaracağını söyledi. Rahip Schiffer'i sedyelerden birinin üstüne yatırdılar, kayığa indirdiler, iki de yardımcı yolladılar yanına. Hâlâ bir kürek edinemiyen Bay Tanimoto kayığı ırmağın yukarısına doğru itti.

Yarım saat sonra döndü; geride kalan rahiplerden, omuzlarına kadar suya gömülmüş iki çocuğu kurtarmak için kendisine yardım etmelerini rica etti. Çocukları kurtardılar; ailelerini kaybeden iki küçük kız yanık içindileydiler. Rahipler yere, Kleinsorge'nin yanına yatırdılar onları, sonra Rahip LaSalle'ı kayığa bindirdiler. Rahip Cieslik yürüyebileceğini düşünmüş, ötekilerin yanısıra gitmişti. Kleinsorge ise çok bitkindi, ertesi güne kadar parkta beklemeye karar verdi. Gidenlere, gelirken bir el arabası getirmelerini, Bayan Nakamura'yla hasta çocuklarını okula taşımalarını söyledi.

Bay Tanimoto suları yarmaya çalıştı yine. Rahiplerle dolu sandal, ağır ağır akıntıya karşı ilerlerken güçlükle duyulabilen, «imdat!» sesleri geldi kıyıdan. Bir kadın sesi hepsini bastırıyordu: «Burada boğulanlar var! Yardım edin bize! Su yükseliyor!» Sesler, kumsaldan geliyordu; sandaldakiler bir türlü sönmeyen yangının ateşinde, suların daha şimdiden bastığı ırmağın kıyısında yatan yaralıları gördüler. Bay Tanimoto onlara yardım etmek istedi ama rahipler, tez davranmazlarsa Rahip Schiffer'in öleceğinden korkuyorlardı, sandalcıyı yolundan döndürmediler. Bay Tanimoto onları Rahip Schiffer'i bıraktığı yere bıraktı, tek başına kumsala döndü.

Gece sıcaktı, göğe yansıyan ateşlerden ötürü daha

da sıcakmış gibi geliyordu, ama rahiplerin kurtardıkları iki kızdan küçüğü durmadan soğuktan yakınıyordu. Rahip Kleinsorge onu ceketıyla örttü. İki kardeş kurtarılmadan önce tuzlu suda saatlerce kalmışlardı. Küçüğün gövdesinde kocaman, kıpkırmızı yanıklar vardı; tuzlu su canını epeyce yakmıştı herhalde. Tir tir titriyordu, üşüdüğünü söyledi yine. Rahip Kleinsorge yanındakinden bir battaniye aldı, onu iyice sarmaladı ama gittikçe daha çok titriyordu kız. «Öyle üşüyorum ki,» dedi, sonra birden üşümesi kesildi, oracıkta ölüverdi.

Bay Tanimoto kumsalda kadınlı erkekli yirmi kişilik bir kalabalık buldu. Sandalı kıyıya yanaştırdı, atlamalarını söyledi. Kıpırdayan çıkmayınca, yerlerinden kalkamayacak kadar bitkin olduklarını anladı. Uzandı, bir kadını ellerinden yakaladı, ama kadının derisi bir eldiven gibi çıktı elinden. Bay Tanimoto içini kaplayan bulantı dinsin diye bir süre dinlenmek zorunda kaldı. Sonra suya girdi; ufak tefek bir adam olmasına rağmen, çıplak yaralıların çoğunu kucaklayıp sandalına çıkardı. Hepsinin sırtlarıyla göğüsleri yapış yapıştı; bütün gün gördüğü yanıklar geldi gözünün önüne: önceleri sarı olan bu yanıklar sonraları kızarıp şişmiş, üstlerindeki deri yüzülmüş, akşamüstü iltihaplanmış, kokmaya başlamıştı. Gelgitte sular yükselince bambu değneği işe yaramaz oldu; artık binbir güçlkle suları itiyordu. Karşı kıyıda, kumsalın yükseldiği yerden yapışkan gövdeleri kaldırıp gelgitin erişmiyeceği bir tümseğe taşıdı. Durmadan, «Bunlar insan,» diyordu kendi kendine. Hepsini karşı kıyıya taşımak için üç kere gidip geldi. İş bitince biraz dinlenmeye karar verdi, parka döndü.

Karanlık kıyıya adımını attığı zaman ayağı bir şeye çarptı; «Dikkat etsene!» dedi öfkeli bir ses, «Elime basıyorsun.» Hem yaralıları incittiği, hem de dik durabilirdi için utanan Bay Tanimoto o zamana kadar gelmeyen hastahane gemisini düşündü (gemi hiç gelmedi zaten), korkunç bir kin duydu gemidekilere, bütün doktorlara. Neden bu insanları kurtarmaya gelmiyorlardı?

Dr Fujii bütün geceyi ailesinin şehrin ucundaki çatısı uçmuş evinde, dayanılmaz bir sancı içinde, yerde yatarak geçirdi. Fenerin ışığında kendini incelemiş, sol köprücük kemiğinin çatladığını, yüzünün, gövdesinin sıyrıklarla dolu olduğunu görmüştü; çenesinde, sırtında, bacaklarında derin yaralar, göğsünde önemli bir ezik vardı; kaburgalarından bazıları kırılmıştı galiba. Bu kadar kötü durumda olmasa Asano Parkı'na gider, yaralılara yardım ederdi belki.

Akşamüstü, patlamanın on bin kurbanı Kızıl Haç Hastahanesini doldurmuştu; yorgunluktan ayakta duramayan Dr Sasaki, gözünde yaralı hastabakıcıdan aldığı gözlük, ellerinde sargı bezi topları ve antiseptik şişesiyle, leş gibi kokan koridorlarda dolaşıp duruyor, önüne çıkan yaraları sarıyordu. Öteki doktorlar tuzlu pansımanlar yapıyorlardı ağır yanıklara. Ellerinden gelen tek şey de buydu. Hava karardıktan sonra, şehirdeki yangınların ve sağ kalan on hastabakıcının tuttuğu mumların ışığında çalıştılar. Dr Sasaki sabahtanberi pencereden bakmamıştı; içerde gördükleri öyle korkunç, öyle acıydı ki, kapıların dışında ne olduğunu düşünmek aklına bile gelmemişti. Tavanlar, bölmeler yıkılmıştı, her yer sıva, toz, kan, kusmuk içindeydi. Her an yeni

yeni hastalar ölüyordu; cesetleri dışarıya taşıyacak kimse yoktu. Hastahanede bisküitle pirinçli çörekler dağıtılıyordu hastalara, ama ölü kokusu öyle keskindi ki, kimsenin canı yemek istemiyordu. Ertesi gün saat üçte, on dokuz saat aralıksız çalıştıktan sonra, Dr Sasaki tek yara saramayacak hale gelmişti. Hastahanedeki doktorlardan sağ kalanlar saman şilteler alarak onunla birlikte dışarı çıktılar. Avlu ile giriş kapısı binlerce hastayla, yüzlerce ölüyle doluydu. Hastahanenin arkasında gizlice yere uzandılar, biraz kestirmeye çalıştılar. Ama aradan bir saat bile geçmeden yaralılar buldular onları, çevrelerini sararak, «Bize yardım edin, doktorlar! Nasıl uyuyabiliyorsunuz?» demeye başladılar. Dr Sasaki kalkarak işinin başına döndü. Sabah erken saatlerde, şehirden otuz mil uzaktaki Mukaihara'da oturan annesini hatırladı. Genel olarak her gece oraya giderdi. Kadıncağz oğlunu öldü sanacaktı.

Irmağın yukarısında, Bay Tanimoto'nun rahipleri götürdüğü yerin yakınlarında, bir kurtarma ekibinin oradaki yaralılar için getirip de dağıtamadığı pirinçli çörekler duruyordu. Yardımcılar, yaralı rahipleri indirmeden önce çörekleri paylaştılar. Bir-iki dakika sonra üç manga asker ç'kageldi; içlerinden bir subay rahiplerin yabancı dil konuştuğunu duyunca deli gibi çekti kılıcını, kim olduklarını sordu. Rahiplerden biri onu yatıstırdı; Almanlılar, dosttular. Subay özür diledi; Amerikan paraşütçülerin indigi haberi yayılmıştı da.

Rahipler önce Rahip Schiffer'i götürmeğe karar vermişlerdi. Yola çıkmaya hazırlanırlarken Baş rahip LaSalle çok üşüdüğünü söyledi. Cizvitlerden biri ceke-

lini, biri de gömleğini uzattı ona. Hava sıkıntılıydı, ince giyinmek daha çok işlerine geliyordu. Sedyeyi taşıyanlar yola çıktılar. Dinbilimi öğrencisi önde gidiyor, önlerine çıkan engelleri haber veriyordu, yine de rahiplerden birinin ayağı bir telefon teline takıldı; adamcağız sendeledi, sedyeyi elinden düşürdü. Rahip Schiffer yuvarlandı, bayıldı, kendine geldi, kustu. Onu kaldırdılar, şehrin ucuna götürdüler, buluşmayı önceden kararlaştırdıkları rahiplere bıraktılar; sonra Baş rahibi almak için geri döndüler.

Tahta sedye, sırtına kırık camlar girmiş olan Rahip LaSalle'ın canını çok yakıyordu. Şehir dışına giden yolda ekip, daracık patikayı kaplayan yanmış bir otomobilin çevresinde dolaşmak zorunda kaldı; sedyeyi taşıyanlar karanlıkta önlerini göremiyerek derin bir hendeye düştüler. Rahip LaSalle yere yuvarlandı; sedye ikiye bölündü. Bir rahip okuldan el arabası getirmeye koştu, ama yolda boş bir evin yakınında bir el arabası buldu, hemen döndü. Rahipler LaSalle'ı arabaya bindirdiler, bozuk sokaklardan okula kadar ittiler. Kendini dine vermeden önce doktorluk yapmış olan okul yönetmeni, iki rahibin yaralarını temizledi, temiz çarşaflar serdi yataklarına; onlar da böylesine ilgi gördükleri için Tanrı'ya şükrettiler.

Oysa binlerce kişi yardımdan yoksundu o anda. Bunlardan biri de Bayan Sasaki'ydı. Konserve fabrikasının avlusunda, demir parçasının altında, o bir göğsü kopmuş kadınla yanık yüzü yüz olmaktan çıkmış adamın yanında kimsesizliğini, bırakılmışlığını, büsbütün duyuyordu; kırık bacağının ağrısından bütün gece gö-

zünü kırpmadı. Ne uyuyabildi, ne de uyuyamayan arkadaşlarıyla konuşabildi.

Parkta, Bayan Murata bütün gece konuşarak, Rahip Kleinsorge'yi uyutmadı. Nakamura'lar da uyuyamadılar; çocuklar, çok hasta oldukları halde, hiçbir olayı gözden kaçırmıyorlardı. Şehrin gaz depolarından birinin tutuştuğunu görünce oldukça keyiflendiler. Toshio, ırmakta yansıyan ışığa bakmalarını söyledi arkadaşlarına. Bütün gün herkesin yardımına koşmak için didinip yorgun düşen Bay Tanimoto o gece rahat uyuyamadı. Gün ağarırken gözünü açtı, ırmağın öte kıyısına baktı, çürümüş, sakat gövdeleri yeterince uzağa taşımamış olduğunu anladı o zaman. Sular yaralıların bulundukları yeri aşmıştı; kıpırdayamamışlardı, hepsi boğulmuştu galiba. Gözüne, ırmakta yüzen gövdeler çarptı.

7 Ağustos sabahı erkenden, Japon radyoları olayı yaşıyanların duymadığı bir bildiri yayımladı: «Hiroşima, bazı B-29 uçaklarının saldırısı sonucunda büyük zarar görmüştür. Yeni bir bombanın kullanıldığı sanılmaktadır. Ayrıntılara iniliyor.» Sağ kalanlar, Birleşik Devletler Başkanı'nın olağanüstü önem taşıyan konuşmasının kısa dalgadan tekrarlanan yayınına da kaçırmışlardı herhalde; kullanılan bombanın atom bombası olduğunu bildiren Başkan şöyle diyordu: «Atılan bomba, yirmi bin tonluk TNT'den daha etkiliydi; patlama gücü, savaş tarihine şimdiye kadar yapılmış bombaların en büyüğü olarak geçen *British Grand Slam*'in iki bin katıydı.» Başlarına geleni yorumlayabilecek durumdakiler, ilkel, çocukça fikirler ileri sürüyorlardı — uçaktan benzin serpilmişti, tutuşmuş gaz atılmıştı, ateş almış nesneler fır-

latılmıştı, paraşütçülerin başının altından çıkıyordu bunlar. Bu saçma düşüncelerle kafalarını yorup duruyorlardı ama gerçeği, yani atom gücünün ilk deneyinde kendilerinin kurban edildiklerini öğrenseydiler bile bunu anlamayacak kadar yorgun ve hastaydılar. Radyonun dediğine bakılırsa, sanayicilikte böylesine bir ilerleme, bir savaş kumarı uğruna iki milyar dolarlık altını böylesine kolaylıkla gözden çıkarma imkânı Amerika Birleşik Devletleri'nden başka hangi ülkenin harcıydı ki?

Bay Tanimoto hâlâ kızgındı doktorlara. Bir doktor bulacak, gerekirse ensesinden tuttuğu gibi parka sürükleyecekti. Irmağı geçti, bir gün önce kısa bir süre karısıyla konuştuğu Shinto tapınağını geride bıraktı, Doğu Talim Alanı'na yürüdü. Bu bölge halka boşaltılma alanı olarak gösterilmişti; bu yüzden bir ilk yardım merkezi bulacağını ummuştu orada. Gerçekten de askerî doktorların çalıştığı bir çadır buldu; ama doktorların başlarını bile kaşıyacak vakitleri yoktu. Çadırın önündeki ölülerin yanına binlerce hasta kıvrılıp yatmıştı. Bir askerî doktora yanaştı, elinden geldiği kadar kızgın bir sesle, «Neden Asano Parkı'na gelmediniz?» diye sordu. «Herkesin size ihtiyacı var orada.»

Başını kaldırmadan, yorgun bir sesle, «Benim bölgem burası,» dedi doktor.

«Ama ırmağın kıyısında yüzlerce insan ölüyor.»

«Bize düşen ilk ödev, hafif yaralıları kurtarmaktır,» dedi doktor.

«Kıyıda yüzlerce ağır yaralı yatarken de mi?»

Doktor başka bir hastaya yanaştı. «Böyle bir du-

rununda,» dedi kitap okurmuşçasına, «Böyle bir durumda ilk yapılması gereken şey, mümkün olduğu kadar çok hayat kurtarmaktır. Ağır yaralılar için umut yok. Nasıl olsa ölecekler. Onlarla uğraşamayız.»

«Bu dedikleriniz tıp açısından doğru olabilir,» diye söze başladı Bay Tanimoto, ama sonra gözü yaşayanlarla ölülerin kucak kucağa yattıkları alana ilişti, sözünü tamamlayamadı; şimdi de kendisine kızmıştı. Ne yapacağını kestiremiyordu; parkta ölmek üzere olan bazı yaralılara dönüştü doktor getireceğini söylemiş, söz vermişti. Aklatıldıklarını sanarak öleceklerdi zavallılar. Alanın ucunda bir yiyecek çadırı duruyordu; giderek biraz pirinçli kek istedi, doktor yerine yiyecek götürdü parktakilere.

O sabah hava yine sıcaktı. Rahip Kleinsorge ölüncü alılgı bir şişeyle çaydanlığa yaralılar için su doldurmayla gitmişti. Asano Parkı'nın kapısında çeşme suyu bulunduğu çalınmıştı kulağına. Kayalık bahçelerden geçerken, yıkılmış çam ağaçlarının üstlerine tırmanmak, altlarından sıyrılmak zorunda kalmıştı, o zaman ne kadar güçsüz kaldığını anladı. Bahçelerde sürüyle ölü vardı. Yarım-ay biçiminde güzel bir köprüde, gövdesi tepeden tırnağa kadar yanmış, kıpkırmızı olmuş çıplak bir kadına rastladı. Parkın giriş kapısında bir askerî doktor çalışıyordu, ama tendürdiyottan başka ilâcı yoktu; yaralara, çürüklere, sulu yanıklara, her şeye tendürdiyot basıyordu, ilâçladığı yaraları irin bürümüştü. Parkın dışında bir musluk buldu Rahip Kleinsorge; şimdi yerinde yeller esen bir evden artakalmıştı. Kapılarını doldurup geri döndü. Suyu yaralılara verdikten sonra bir da-

ha yola çıktı. Bu arada köprüdeki kadın ölmüştü. Elinde suyla geri dönerken yıkık bir ağacın yanında yolunu şaşırdı, ormanı dolaşırken çalılıklar arasından, «İçecek bir şeyiniz var mı?» dedi bir ses. Gözüne bir üniforma ilişti. Sadece bir askerle karşılaşacağını sanarak yanıştı. Çalılıarı aralayınca yirmi kadar adam gördü; hepsi korkunç bir durumdaydılar: yüzleri bütün bütüne yanmıştı, göz çukurları boştu, akmış gözlerinden sızan su yanaklarını ıslatmıştı. (Bomba patladığı sırada yüzleri havaya dönüktü herhalde; belki de uçaksavarların başındaydılar). Ağızlarının yerinde şişmiş, irin kaplı yaralar vardı, çaydanlığın ağzını sokabilecek kadar bile aralıyamıyorlardı bu yaraları. Rahip Kleinsorge bir ot parçası alarak büktü, suyun hepsini onlara bu sazdan içirdi. «Bir şey göremiyorum,» dedi içlerinden biri. Rahip Kleinsorge keyifli görünmeye çalışarak, «Parkın kapısında bir doktor var,» dedi, «Şimdi işi var ama neredeyse biter, gelir bakar gözlerinize.»

O günden sonra Rahip Kleinsorge, eskiden acıya karşı ne kadar dayanıksız olduğunu, birinin elini kesilmiş görse nasıl fenalık geçirdiğini sık sık düşündü. Oysa o gün parkta öylesine duygusuzlaşmıştı ki, bu korkunç olaydan hemen sonra havuzlardan birinin yanındaki patikada durmuş, cesedi suda yüzen iri, uzun bir sazan balığını yemenin sakıncalı olup olmayacağı konusunda yaralı bir adamla gelişigüzel tartışmıştı, uzun bir süre düşündükten sonra bir sakınca olmayacağına karar verdiler.

Rahip Kleinsorge kapları üçüncü kere doldurdu, ırmağın kıyısına yöneldi. Orada, ölümlerle yaşayanlar ara-

sında, elinde iğne iplik, yırtılmış kimonosunu diken genç bir kadın gördü, takıldı ona, «Amma da süse meraklısınız canım,» dedi. Kadın güldü.

Rahip Kleinsorge yorulmuştu, yere uzandı. Bir gün önce tanıştığı iki sevimli çocukla çene çalmaya başladı. Soyadlarının Kataoka olduğunu öğrendi. Kız on üç,, oğlan beş yaşındaydı. Bomba düştüğü zaman, kız berber dükkânına girmek üzereymiş. Ailece Asano Parkı'na doğru koşarlarken anneleri yiyeceklerle yedek elbise almak için geri dönmek istemiş; kaçanlar arasında birbirlerinden uzaklaşmışlar, bir daha görememişler annelerini. Çocuklar sevinç içinde oyuna dalıyorlar, sonra birden durup annelerini istiyorlar, ağlamaya başlıyorlardı.

Parktaki bütün çocukların bu büyük acıyı kesintisiz sürdürmeleri imkânsızdı. Toshio Nakamura, ailesiyle ırmaktan geçen arkadaşı Seichi Sato'yu görünce heyecana kapıldı, kıyıya koşarak el salladı ona, «Sato!» diye bağırdı. «Sato!»

Çocuk başını çevirerek seslendi: «Kim o?»

«Nakamura.»

«Merhaba, Toshio.»

«Hepiniz iyi misiniz?»

«İyiyiz. Ya siz?»

«Biz de. Kızkardeşlerim kusuyorlar ama benim bir şeyciğim yok.»

Rahip Kleinsorge bunaltıcı sıcaklığın altında iyice susamıştı, yeniden suya gidecek gücü de bulamıyordu kendinde. Öğleden biraz önce, bir Japon kadınının bir şey dağıttığını gördü. Çok geçmeden yanına geldi kadın, tatlı bir sesle «Bunlar çay yaprağı,» dedi. «Çiğne

delikanlı, çiğne de susuzluğunu gidersin.» Kadının ince-
liği karşısında rahip ağlamamak için kendini zor tuttu.
Haftalardır, Japonların yabancılara duydukları kinin al-
tında ezilmiş, Japon dostlarının yanında bile rahat ede-
mez olmuştu. Yabancı kadının bu davranışı karşısında
boşalıverdi birdenbire.

Öğleye doğru rahipler el arabasıyla okuldan dön-
düler. Şehirde misyonerler evine gitmişler, sığınakta-
ki bavulları, kilisenin külleri arasından erimiş kutsal kap-
ların kalıntılarını almışlardı. Rahip Kleinsorge'nin ba-
vulunu, Bayan Murata'nın ve Nakamura'ların eşyasını
arabaya yüklediler, Bayan Nakamura'nın iki kızını da
bindirdiler, yola çıkmaya hazırlandılar. Bu sırada kafa-
sı çalışan Cizvitlerden birinin aklına bir süre önce ya-
yımlanan bir bildiri geldi; bildiride belirtildiğine göre,
malları düşmandan zarar görenler il polisine tazminat
için baş vurabilirlerdi. Din adamları yaralıların da ölü-
ler kadar sessiz yattıkları parkta bu konuyu tartıştılar,
yıkılmış misyonerler evinin eski sahibi olarak dilekçe-
yi Rahip Kleinsorge'nin yazmasını kararlaştırdılar. On-
lar el arabasıyla uzaklaşırlarken Rahip Kleinsorge Kata-
oka'lardan ayrıldı, karakola doğru yürüdü. Başka bir
şehirden gelme temiz üniformalı dinç polisler işbaşına
geçmişlerdi, çevrelerinde birikmiş üstleri başları yırtık
kimseler, çoğunlukla kaybolmuş akrabaları hakkında
bilgi toplamaya çalışıyorlardı. Rahip Kleinsorge, dilek-
çesini yazdıktan sonra şehrin içinden geçecek Nagatsu-
ka'ya yöneldi. Görülen zararın büyüklüğünü ilk o za-
man anladı; yol boyunca karşısına çıkan yıkıntılar, park-
taki olaylardan sonra bile soluğunu kesecek cinstendi.

Okula vardığında bitkin düşmüştü. Yatmadan önce rahiplerden, annesiz kalan Kataoka'ların yanlarına birini yollamalarını rica etti.

İki gün iki gece boyunca Bayan Sasaki o uydurma damın altında, tüyler ürpertici durumdaki iki arkadaşının yanında, kırık ayağıyla öylece kalmıştı. Arada sırada fabrikanın sığınaklarına adamlar geliyor, cesetleri iplere sararak dışarı atıyorlardı; köşesinden bir bunu izleyebiliyordu. Bacağı kızarmış, şişmiş, çürümüştü. Bu süre içinde ne bir lokma yemek girmişti ağzına, ne de bir damla su. Üçüncü gün, yani 8 Ağustos'ta öldüğünü sanan bazı arkadaşları cesedini aramaya geldiklerinde onu buldular. Patlama sırasında bebeğin yattığı Tamura Çocuk Hastahanesi'nde bulunan annesinden, babas'ndan ve bebekten umudun kesildiğini bildirdiler, çünkü hastahane baştanbaşa yıkılmıştı. Arkadaşları onu acısıyla başbaşa bırakıp gittikten sonra, bir-iki adam gelerek onu kollarından bacaklarından kavradılar, biraz ilerdeki bir kamyona taşıldılar. Bozuk yollarda aşağı yukarı bir saat gitti araba, bu arada acıdan her yanının uyuştüğünü sanan Bayan Sasaki durumun hiç de öyle olmadığını öğrendi. Inokuchi yöresindeki bir ilk yardım merkezinde onu indirdiler, iki askerî doktorun yanına götürdüler. Doktorlardan biri yarasına dokunur dokunmaz Bayan Sasaki bayıldı. Kendine geldiğinde, doktorlar bacağı kesip kesmeme konusunda tartışıyorlardı; birisi yaranın uçlarının kangrene gittiğini, bacak kesilmezse, kızın öleceğini ileri sürüyordu, öteki «Yazık,» diyordu, «ameliyat için gerekli araçlarımız da yok.» Bayan Sasaki yine bayıldı. Gözlerini açtığı zaman, ken-

disini sedyeyle bir yere taşıdıklarını anladı. Yakındaki Ninoshima adasına giden bir gemiye bindirildi, bir askerî hastahaneye yollandı. Orada, başka bir doktor yarayı inceledi, kangren olmadığını, yalnız bacağında açık bir yarayla kırık bir kemik bulunduğunu söyledi. Soğuk bir sesle üzüntüsünü belirtti: bu hastahane de yalnız ameliyat yapılabilirdi, kangren olmadığına göre o gece Hiroşima'ya dönmesi gerekiyordu. Sonra ateşini aldı, ama dereceye bakınca orada kalmasına karar verdi.

O gün, yani 8 Ağustos'da Rahip Cieslik, yanan şehirden Rahip Kleinsorge'nin sırtında güçlükle çıkarılan, sonra da deli gibi geri dönen piskoposluk sekreteri Bay Fukai'yi aramaya koyuldu. İşe, Sakai Köprüsü'nden başladı; Cizvitler Bay Fukai'yi en son orada görmüşlerdi. Rahip Cieslik daha sonra sekreterin gitmiş olabileceği Doğu Talim Alanı'na yürüdü, yaralılarla ölümler arasında onu aradı; polise başvurdu, soruşturdu. Adamcağızın izini bulamadı bir türlü. O gece okula döndüğü zaman, misyonerler evinde eskiden Bay Fukai'yle aynı odada kalan dinbilimi öğrencisi, sekreterin bombadan bir gün önceki hava akını sırasında kendisine neler söylediğini rahiplere anlattı. «Japonya'nın sonu geliyor,» demişti Bay Fukai. «Bir gün Hiroşima da büyük bir hava saldırısına uğrarsa vatanımla birlikte ölmek isterim.» Rahipler Fukai'nin kendini ateşe atmak için geri döndüğü sonucuna vardılar. Bir daha da onu göremediler.

Kızıl Haç Hastahanesi'nde Dr Sasaki, bir saat uykuyla üç gün aralıksız çalışmıştı. İkinci gün, ağır yaraları dikmeye başladı, ertesi gece, öbür gün hep dikti. Yaraların çoğu çürümüştü. İyi ki birisi *narucopon* adlı

Japon ilâcını bulmuştu da, sancıları birazcık dindirebilmişti. Bu korkunç bombada bir özellik olduğu söylen-tisi doktorlar arasında şimdiden yayılmıştı bile; çünkü daha ikinci gün hastahanenin bodrumunda, röntgenle-rin saklandığı depoya inen baş hekim yardımcısı filim-lerin hepsinin ışık aldığını görmüştü. O gün Yamaguc-hi şehrinden yeni bir doktorla on hastabakıcı geldi, sar-gı bezleriyle antiseptik getirdiler; üçüncü gün Matsue'den başka bir doktorla on iki hastabakıcı geldi — yine de on bin hastaya bakacak doktorların sayısı sekizi aş-mıyordu. Üçüncü gün ikindide bütün gücünü tüketen Dr Sasaki, annesinin kendisini ölü sanacağı korkusuna kapıldı. Mukaihara'ya gitmek için izin aldı. İlk istas-yonları yürüyerek geçti, elektrikli tirenin çalıştığı yere geldi. Geç saatlerde vardı eve. Ona bir şey olmadığını biliyordu annesi. Yaralı bir hastabakıcı oradan geçerken uğramış, haber vermişti. Dr Sasaki hemen yattı ve on yedi saat uyudu.

8 Ağustos sabahı güneş doğmadan, Rahip Klein-sorge'nin yattığı odaya girdi biri, tavandan sarkan gece lâmbasına uzandı, düğmeyi çevirdi. Yarı uykulu bir du-rumda gözüne giren ışık Rahip Kleinsorge'yi yataktan fırlatmıştı; adamcağız yeniden bir sarsıntı geçirdi. Ne olduğunu anlayınca şaşkın şaşkın güldü, yine yattı. Bütün gün yataktan çıkmadı.

9 Ağustos'da Rahip Kleinsorge hâlâ yorgun hissediyordu kendini. Okul yönetmeni yaralarına bakmış, sar-mayı bile gerekli bulmamıştı; temiz tutulursa bir-iki güne kalmaz geçerdi. Rahip Kleinsorge tedirgindi, başına gelenleri tam olarak anlayamıyordu, büyük bir suç işle-

yenler gibi korkunç olayın geçtiği yere dönmek istiyordu. Yataktan kalktı, şehre doğru yürüdü. Bir süre, misyonerler evinin yıkıntıları arasında arandı ama hiçbir şey bulamadı. Çevredeki okullara giderek tanıdıklarından haber sordu. Şehirdeki Japon Katoliklerini bulmaya çalıştı, ama karşısına yalnız yıkık evler çıkıyordu. Yeni bir şey öğrenemeden, sersemlemiş bir halde okula döndü.

9 Ağustos sabahı, saat on biri iki dakika geçe ikinci atom bombası Nagasaki'ye atıldı. Hiroşima'lılar başkalarının da aynı acıyı çektiğini neden sonra öğrendiler, çünkü Japon radyolarıyla gazeteleri bu garip silâhtan söz açarken çok titiz davranıyorlardı.

9 Ağustos'da Bay Tanimoto hâlâ parkta çalışıyordu. O gün kalktı, karısının kaldığı eve Ushida'ya gitti, bomba patlamadan önce oraya bıraktığı çadırı alarak parka götürdü, yürüyemeyen, taşınılamayan yaralıların bazılarına bir sığınak olsun diye kurdu. Her davranışı, bomba patladığı gün ölü bebeğiyle dolaşırken rasladığı yirmi yaşındaki eski komşusu Bayan Kamai tarafından dikkatle izleniyordu sanki. Kadın, küçücük ölüyü dört gündür kucağından ayırmamış, ikinci gün kötü kokmasına aldırmamıştı. Bir keresinde Bay Tanimoto oturup konuştu onunla. Bayan Kamai bomba patladığı zaman sırtına bağlı bebeğiyle evin altında nasıl kaldığını, toprağı kazıp da kurtulunca bebeğin, ağzını dolduran tozdan boğulmak üzere olduğunu nasıl gördüğünü anlattı. Serçe parmağıyla çocuğun ağzını iyice temizlemiş, çocuk da bir süre düzenli bir şekilde soluk almıştı, sonra ölmüştü birdenbire. Bayan Kamai, koca-

sının ne iyi bir adam olduğunu da anlattı, Bay Tanimoto'ya onu aramasını rica etti, üsteledi. Oysa Bay Tanimoto daha ilk günde şehri gezmiş, her yerde Kamai'nin bulunduğu Chugoku Bölge Karargâhı'ndan yüzleri gözleri yanık askerlerle karşılaşmıştı; bu yüzden ölmemiş olsa bile, Kamai'yi bulmak imkânsızdı. Tabii Bayan Kamai'ye bunu söylemedi. Kadıncağız onu her görüşünde kocasını bulup bulmadığını soruyordu. Bay Tanimoto bebeği yakma zamanının geldiğini hatırlatacak oldu, Bayan Kamai çocuğa sımsıkı sarıldı; Bay Tanimoto da göz göze gelmemek için mümkün olduğu kadar ona sırtını döndü bu olaydan sonra.

Cizvitler sayıları elliyi bulan yaralıları okulun kilisesine taşıdılar. Yönetmen onların yaralarını iyileştirmek için elinden geleni yaptı — yaranın üstündeki irini temizlemekten ileri gidemeyen bir bakımdan bu. Nakamura'lardan herbirine bir battaniyeyle bir cibinlik verildi. Bayan Nakamura'yla kızı bir türlü acıkmıyorlardı, onlar yemek yemediler; oğlanla öteki kız yediler ama yediklerinin hepsini çıkardılar. 10 Ağustos'da Bayan Osaki adlı bir dostları onları görmeye geldi, söz arasında oğlu Hideo'nun fabrikada çalışırken diri diri yandığını söyledi. Hideo ötedenberi Toshio'nun gözünde bir kahramandı; sık sık fabrikaya giderdi Toshio, onun makinesini çalıştırmasını gözlerdi. O gece çığlık çığlığa uyandı. Rüyasında Bayan Osaki'yi ailesiyle birlikte yerdeki bir delikten çıkarken görmüştü, Hideo kayışı dönen kocaman makinesinin yanındaydı; kendisi de onun yanında ayakta duruyordu, neden bilmiyordu ama çok korkmuştu.

10 Ağustos'da, Dr Fujii'nin yaralandığını ve Okuma adındaki bir arkadaşının Fukawa köyündeki yazlık evine gittiğini duyan Rahip Kleinsorge, Rahip Cieslik'e gidip onu yoklamasını rica etti. Rahip Cieslik Hiroşima dışındaki Misasa istasyonuna kadar yayan gitti; elektrikli tirenle yolculuk yirmi dakika sürüyordu. İndikten sonra kızgın güneşin altında bir buçuk saat yürüyerek Bay Okuma'mn yamaçta, Ota Irmağı kıyısındaki evine geldi. Dr Fujii'yi üstünde kimonosuyla bir iskemlede oturmuş, kırık köprücük kemiğine kompres yaparken buldu. Doktor, Rahip Cieslik'e gözlüğünü nasıl kaybettiğini anlattı, gözlerinin iyi görmediğinden yakındı. Işınlara gövdesine çizdiği kocaman mavili yeşilli çizgileri gösterdi. Saat daha on bir olmasına rağmen önce sigara, sonra viski sunmak istedi rahibe. Rahip Cieslik, Dr Fujii'yi hoşnut etmek amacıyla hayır demedi. Hizmetçi, Suntory viskisi getirdi. Rahip, doktor ve ev sahibi çok geçmeden tatlı bir sohbete daldılar. Bay Okuma, bir ara Hawai'de kalmıştı, Amerikalılar hakkında bir sürü şey anlattı. Dr Fujii başlarına gelen felâketten söz açtı biraz. Bay Okuma'yla bir hastabakıcı, hastahannenin yıkıntılarına girmişler, sığınağa sakladığı küçük kasayı getirmişlerdi. Ameliyat takımları vardı bu kasanın içinde; Dr Fujii okul yönetmenine götürmesi için, Rahip Cieslik'e bir-iki makasla takım verdi. Rahip Cieslik dilinin altındakini çıkarmasa çatlıyacaktı ama konuşma dönüp dolaşıp bombaya gelinceye kadar ağzını açmadı. Sonra duyduklarını açığa vurdu; güvenilir bir kaynaktan, okula gelen bir Japon gazetecisinden öğrenmişti ki bu bomba öyle bildikleri bombalardan değildi:

uçakla şehrin her yanına ince magnezyum tozu serpilmişti ve bu toz şehirdeki elektrik şebekesinin açık tellerine değince patlamıştı. Kaynak gazeteci olduğu için akli habere iyice yatan Dr Fujii, «Yani,» dedi, «bu bomba yalnız büyük şehirlere, o da yalnız gündüzün tramvaylar falan çalışırken atılabilir. »

Beş gün boyunca parktaki yaralıları bakan Bay Tanimoto 11 Ağustos'da kilisesine döndü, yıkıntıları buldu; bu kitapların uçları biraz yanmıştı, o kadar; bazı mutfak eşyasıyla kapkacak da geçti eline. Çalışırken yanına adının Tanaka olduğunu söyleyen bir kız geldi, babasının onu çağırdığını bildirdi. Gemi acentasından emekliye ayrılmış, gösteriş budalası, aslında bencil ve sert olan bu adamdan tiksiniyordu Bay Tanimoto; üstelik bir-iki gün önce her önüne gelene kendisinin Amerikan casusu olduğunu söyleyen de oydu. Kaç kere Hıristiyanlığı küçümsemiş, Japonluğa aykırıdır demişti. Bombanın düştüğü sırada, Bay Tanaka şehrin radyo istasyonunun önündeki yolda yürüyordu. Işık, derin yaralar açmıştı gövdesinde ama eve kaçar koşabilmişti. Mahallesindeki Kardeşler Birliği sığınağına girmiş, oradan doktor bulmaya uğraşmıştı. Bu kadar zengin ve iyilikseven olduğuna göre Hiroşima'nın bütün doktorları ona gelmeliydiler. Kimse gelmeyince kızmış, kendisi onları aramaya başlamıştı; kızının koluna yaslanarak bütün özel hastahaneleri bir bir dolaşmıştı ama hastahane falan kalmamıştı ortalıkta. Bunun üstüne geri dönerek sığınağına girmişti yine. Şimdi çok bitkindi, öleceğini biliyordu. Hangi dinden olursa olsun bir din adamı istiyordu başında.

Bay Tanimoto ona yardıma koştı. Bir tabutu andıran sığınağa indi, gözleri karanlığa alışınca Bay Tanaka'nın şişmiş, irinle kanla örtülmüş yüzünü, kollarını, şişkinlikten kapanmış gözlerini gördü. İhtiyar kötü kötü kokuyor, durmadan inliyordu. Bay Tanimoto'nun sesini tanıdı galiba. Işığı alabilmek için sığınağın basamaklarıyla duran Bay Tanimoto cebindeki Japonca İncil'i yüksek sesle okumaya başladı: «Çünkü Senin gözünde binlerce yıl, geçtiğinde dün gibi olur, gecede bir gözleyiş gibi olur. Sen insanoğullarını bir selle taşırca-sına götürürsün; onlar uyku gibidirler; büyüyen çimen gibidirler. Çimen gündüzün yeşerir, büyür, akşam olunca kesilir, solar. Çünkü biz de Senin kızgınlığınla yok oluruz, Senin öfkenle derde düşeriz. Sen bizim kötülüklerimizi önüne serdin, gizli günahlarımızı Yüzünün ışığına çıkardın. Çünkü bütün günlerimiz Senin öfkenle tükenir, anlatılmış bir masal gibi geçiririz yıllarımızı...»

Bay Tanimoto mezmuru okurken Bay Tanaka öldü.

11 Ağustos günü Ninoşima Askerî Hastahanesi'nde, Chugoku Bölge Karargâhı'nın yüzlerce yaralının adaya geleceği haberi yayıldı; bütün sivil hastaları yollamak zorunluğu çıktı ortaya. Ateşi tehlikeli bir şekilde yükselen Bayan Sasaki büyük bir gemiye bindirildi. Başının altına bir yastık koyarak güverteye yatırıldılar onu. Güvertede tenteler vardı ama gemi giderken güneş olduğu gibi üstüne düşüyordu. Bir merceğin altında sanıyordu kendini. Yarasından sızan irin, yastığa yayılmıştı. Hiroşima'nın güney batısında, oldukça uzak-taki Hatsuokaichi şehri kıyısına çıkarıldı, orada hastahane olarak kullanılan İyilik Tanrıçası İlkokulu'na yatı-

rıclı. Kobe'den bir doktor gelene kadar bekledi orada. Bacağı kızarmış, kalçasına kadar şişmişti. Doktor, kırıkları yapamayacağını söyledi. Cerahati çekmek için küçük bir delik açarak lâstik bir boru koydu bacağına.

Okulda, annesiz kalan Kataoka'ları avutmak için gösterilen çaba boşa gidiyordu. Rahip Cieslik onları eğlendirmek amacıyla elinden geleni yapıyordu. Bulmacalar sordu. «Söyleyin bakalım,» dedi, «en akıllı hayvan hangisidir?» On üç yaşındaki kız, «Maymun,» dedi, «fil,» dedi, «at,» dedi. «Yoo,» dedi Rahip Cieslik, «en akıllı hayvan su aygırırırır.» Japonca su aygırırının karşılığı olan *kaba* kelimesi aptal anlamına gelen *baka* kelimesinin tam tersiydi çünkü. Sonra İncil'den hikâyeler okudu onlara, doğanın düzeninden, Yaratılış'tan başladı. Avrupa'da çekilmiş fotoğraflardan yaptığı albümü gösterdi. Çocuklar yine de annelerini isteyip ağladılar.

Dört-beş gün sonra Rahip Cieslik çocukların ailesini aramaya çıktı. Polisten, amcalarından birinin Kure şehrindeki ilgililere başvurduğunu, çocukları sorduğunu öğrendi. Duyduğuna göre, Hiroşima banliyölerinden Ujina'da, ağabeyleri postahaneden onların izini bulmaya çalışmıştı. Daha sonra annelerinin sağ olduğu, Nagasaki açıklarındaki Goto adasında kalçığı haberi geldi, Rahip Cieslik, Ujina postahanesinin aracılığıyla ağabeylerini buldu, annelerine yolladı çocukları.

Bombanın patlamasından bir hafta sonra belirsiz bir söylenti yayıldı Hiroşima'ya — güya şehri, atomların ikiye bölünmesi sırasında çıkan enerji yıkmıştı. Ağızdan ağıza dolaşan bu haberde, kullanılan silâha *genshi bakudan* (kelimenin köklerinden çıkarabileceğimiz an-

lama göre «yepyeni çocuk bomba») deniliyordu. Hiç kimse bu teoriye, magnezyum tozuna inandığından fazla inanmıyordu; kimsenin bir şey anladığı da yoktu zaten. Başka şehirlerden gazeteler geliyordu, ama onlar da genel bilgi vermekten öteye gidemiyorlardı. Söz gelişi, *Domei*'nin 12 Ağustos tarihli sayısında şöyle deniliyordu; «Bu insanlık dışı bombanın korkunç gücünü kabul etmekten başka yapacak şey yok.» Daha o günlerde Japon fizikçileri, Lauritsen elektroskopları, Neher elektrometreleri ile şehre girmişlerdi; olanlara yabancı değildiler.

12 Ağustos'da, oldukça hasta olan Nakamura'lar komşu Kabe kasabasına gittiler, Bayan Nakamura'nın görüncesinin evine yerleştiler. Ertesi gün, yürüyemeyecek durumda olmasına rağmen tek başına Hiroşima'ya döndü Bayan Nakamura; şehir dışına kadar elektrikli tirenle gelmiş, oradan yürümüştü. Okuldayken, bütün hafta boyunca şehrin Fukuro denilen bölgesinde yaşayan annesini, ağabeyini, ablasını düşünmüştü; Rahip Kleinsorge'deki garip duygu onu da oralara çekmişti. Ailesinden kimsenin sağ kalmadığını öğrendi. Kabe'ye döndüğünde gördüklerinden ve duyduklarından ötürü öyle şaşkın, öyle üzgündü ki, o akşam tek kelime konuşamadı.

Kızıl Haç Hastahanesi'nde hiç değilse eskisine göre bir düzen göze çarpıyordu. Dr Sasaki izinden dönmüş, merdivenlere dağılan hastalarını guruplara ayırmaya başlamıştı. Doktorlar yavaş yavaş yıkıntıyı temizlediler. Hastabakıcılarla hademeler cesetleri götürmeye başlamışlardı bile. Japonların gözünde, ölüleri gerekti-

ği gibi yakıp kutsamak yaşayanlara bakmaktan daha büyük bir insanlık ödevidir. Hastahanenin içinde ve dışında yatan ilk ölülerden çoğunu akrabaları tanıdılar. İkinci günden sonra da kimliği ortaya çıkan her hastanın elbisesine üstünde adı yazılı bir kâğıt parçası iliş-tirildi, cesetler hastahanenin dışındaki boş alana taşınarak yıkılmış evlerden getirilen tahtaların üstüne yığılıp yakıldı; küllerden bir kısmı röntgen filimleri için ayrılan zarflara konuldu, ölülerin adları yazıldı zarflara, merkez binasına düzgün ve saygılı bir şekilde yerleştirildi. Bir-iki gün sonra, ansızın tapınak oluveren bu yapının bir bölümü zarflarla doluydu.

15 Ağustos sabahı Kabe'de, on yaşındaki Toshio Nakamura bir uçağın geçtiğini duydu. Dışarı koştu, uzman gözüyle bunun bir B-29 olduğuna karar verdi. «Mr B'ye bakın!» diye haykırdı.

Akrabalarından biri, «Ne o,» diye bağırdı, «daha doyamadın mı sen Mr B'ye?»

Bu soruda gizli bir anlam vardı sanki. O anda, Hirohito'nun, İmparator Tenno'nun durgun, yılgın sesi tarihte ilk olarak radyodan duyuldu: «Dünyadaki genel eğilimler üstünde iyice düşündükten ve İmparatorluğumuzun bugünkü şartlarını göz önünde bulundurduktan sonra şimdiki durumu çözümleyebilmek için olağanüstü bir tedbire başvurmaya karar vermiş bulunuyoruz...»

Bayan Nakamura, mahallesindeki Kardeşler Birliği sığınağına gömdüğü pirinci almak için yine şehre dönmüştü. Pirinci buldu, Kabe'ye doğru yola çıktı. Elektrikli tirende, bombanın atıldığı gün Hiroşima'da olmayan kızkardeşine rasladı, «Haberı duydun mu?» dedi kar-

deşi.

«Ne haberini?»

«Savaş bitti.»

«Saçmalama.»

«Ama radyodan kendi kulağımla duydum.» Sonra fısıltıyla ekledi: «Hem İmparator'un sesiydi.»

Japonya'nın savaşı kaybettiğine Bayan Nakamura'yı inandırabilmek için söylenecek tek söz buydu; atom bombası bile bunun yanında önemsiz kalıyordu. «Ya,» dedi, «öyleyse...»

Bir süre sonra bir Amerikalıya yazdığı mektupta Bay Tanimoto o sabahki olayları şöyle sıralıyordu: «Savaş sonrası günlerde tarihimizde eşine raslanmamış bir şey oldu. İmparatorumuz bize, Japonya halkına doğrudan doğruya kendi sesiyle radyodan seslendi. 15 Ağustos'da önemli bir haber verileceği, hepimizin bu haberi dinlememiz gerektiği bildirilmişti. Ben de Hiroşima garına gittim. Garın yıkıntıları arasına bir hoparlör oturtulmuştu. Sargılar içinde gezen sürüyle sivil, kimi kızların'n omuzlarına yaslanarak, kimi de sakat bacaklarını değneklere dayayarak yayını dinlediler. Konuşanın gerçekten İmparator'un kendisi olduğunu anlayınca yaşlarla doldu gözleri. *Tenno'nun bize seslenmesi, sesini kendi ağzından duymamız ne büyük bir şey,* dediler. *Böyle büyük bir acı pahasına da olsa sevinçliyiz biz.* Savaşın sona erdiğini, yani Japonya'nın yenikliğini duyunca hayâl kırıklığına uğradılar ama İmparator'larının buyruklarına soğukkanlılıkla boyun eğdiler, dünya barışına yönelmek için her çeşit fedakârlığa katlandılar ve Japonya yeni yolunda ilerlemeye başladı.»

DORT

BORU ÇİÇEKLERİ, TİRFİL OTLARI

Bombanın patlamasından on iki gün sonra, yani 18 Ağustos'da, Rahip Kleinsorge elinde bavuluyla okuldan çıktı, Hiroşima'ya yürüdü. İçinde değerli eşyasını sakladığı bu bavulun tılsımlı bir şey olabileceği sık sık geliyordu aklına. Patlamadan hemen sonra, oda kapısının eşiğinde sapsağlam bulmamış mıydı onu? Üstelik, altındaki masa paramparça olmuştu. Şimdi de bu bavula Cizvitler Topluluğu'nun parasını, yarı-yıkık yapısında yeniden açılan Yokohoma Specie Bankası'nın Hiroşima şubesine taşıyordu. O gün bir dinçlik vardı üstünde. Gerçi aldığı önemsiz yaralar okul yönetmeninin söylediği gibi dört-beş gün içinde geçmemişlerdi, ama bir hafta dinlendikten sonra çalışabilecek duruma gelmişti. Şehre girerken gördüğü korkunç manzaraya alışmıştı artık: okulun yanında rengi kahverengiye çalan pirinç tarlası, şehrin eteklerinde uzanan yer yer çökmüş, camları kırılmış, kiremitleri dağılmış evler, nerden çıkıverdiği belli olmayan her yeri yakıp yıkılmış kızıl-kahverengi bir toprak parçası, sıra sıra yıkık evler, kül yığınlarının, kiremitlerin üstüne dikilmiş kazıklarda çocuksu yazılar («Kardeşim, neredesin?» ya da «İyiyiz,

Toyosaka'dayız.»), kuru ağaclar, devrilmiş telefon direkleri, bomboş kalan toprağın ufuk çizgisini kesinleştirmekten başka işe yaramıyan bir-iki yıkık yapı (kubbesi otopsi yapılmışçasına iskeletine kadar açılmış Bilim ve Endüstri Müzesi, bunca çöküntüden sonra bile dimdik kulesiyle soğuk ve yenilmez görünen Ticaret Odası Yapısı, biraz aşağılara gizlenmiş koca Belediye Sarayı, sarsılmış bir ekonomiyi canlandıran pasaklı bankalar), sonra sokaklardaki hortlamış trafik — giderken birden kalakalmış yüzlerce ezik bisiklet, tıramvay, otomobil iskeleti. Bütün yol boyunca Rahip Kleinsorge gördüğü yıkıntının bir anda tek bombayla meydana geldiğini düşündü. Şehrin merkezine ulaştığında hava çok ısınmıştı. Eski yapısının bodrumundaki ahşap dükkân da geçici olarak çalışan Yokohoma Bankası'na yürüdü, parayı yatırdı, yıkıntıları bir daha görebilmek için misyonerler evinin oradan dolaştı, okula doğru yola düzül- dü sonra. Yarı yolda, tuhaf duygular kapladı içini. Boşalmış tılsımlı bavul birden çok ağır gelmeye başladı. Dizleri titredi. Büyük bir bitkinlik duydu. Yorgunluğunu yenmek için gösterdiği çaba sonucunda okula gelebildi. Bu bitkinliğini öteki Cizvitlere açmanın hiçbir gereği yoktu. Ama birkaç gün sonra âyin sırasında öyle bir ağırlık çöktü ki üstüne, üç kere baştan başladığı halde âyinin sonunu getiremedi bir türlü. Rahip Kleinsorge'nin önemsiz gibi görünen ama geçmek bilmeyen yaralarını ertesi gün gözden geçiren okul yönetmeni şaşkınlıkla, «Ne yaptınız bu yaralara?» diye sordu. Yaralar birden açılmış, şişmiş, iltihaplanmışlardı.

Nagatsuka'dan biraz ötedeki Kabe'de, görünmesi-

nin evinde kalan Bayan Nakamura 20 Ağustos sabahı saçını tarıyordu. Okulda rahiplere konukluk ettikleri hafta süresince çocukları gibi onun da durmadan mide-si bulanmıştı, ama gövdesinde yara ya da yanık' izi yoktu. O sabah saçını tararken birden tırağa bir tutam saçın yapıştığını gördü, ikinci tarayışında da aynı şey olunca taranmaktan vaz geçti. Üç-dört gün içinde saçı kendiliğinden döküldü; başı iyice açıldı. Evden çıkamadı, insanlardan kaçtı. 26 Ağustos'da küçük kızı Myeko yataktan annesi gibi bitkin kalktı, ikisi de bütün günü yatakta geçirdiler. Bombardıman sırasında yanındaki bulunan oğluyla öteki kızı ise hastalanmamışlardı.

O sırada Bay Tanimoto, şehrin ucunda yeni kiralandığı evinde geçici bir tapınak yapmak için öylesine dindiniyordu ki günlerini bile karıştırmıştı. Bir gün ansızın hastalandı; genel bir yorgunluk, uyuşukluk çöktü üstüne, ateşi çıktı. O da Ushida'da, bir arkadaşının yarısı yıkılmış evinde yere serdiği şilteye uzandı.

Bu dört kişi, sonraları radyasyon hastalığı diye adlandırılan o garip hastalığa tutulduklarını nereden bileceklerdi...

Bayan Sasaki, elektrikli tirenle güney batıya giderken Hiroşima'dan sonra dördüncü istasyondaki Hatsu-kaichi'deki İyilik Tanrıçası İlkokulu'nda dayanılmaz bir sancıyla kıvranıyordu. Bir iç iltihaplanma sol baldırındaki kırıkların alçıya sokulmasına engel olmuştu. Aynı hastahanede yatan bir delikanlı durmadan hastalığından yakınmasına rağmen ona yakınlık göstermiş, belki de acıdığından, de Maupassant'ın Japoncaya çevrilmiş hikâyelerini vermişti. Bayan Sasaki hikâyeleri okumaya

alışıyor, ama dört-beş dakika sonra yorgunluktan dik-kati dağılıveriyordu.

Bombardımanı izleyen haftalarda, Hiroşima evre-sindeki hastahanelerle ilk yardım merkezlerinin kalaba-lığı ve doktor sayısının değişkenliği yüzünden hastaları sık sık bir yerden bir yere taşımak zorunluğu duyulu-yordu; bazen doktorlar hastalanıp çalışamaz duruma düşüyorlardı, bazen de hiç umulmadık bir anda bir doktor ekibi yardıma koşuyordu. O zamana kadar ikisi gemiyle olmak üzere üç kere yer değiştiren Bayan Sa-saki Ağustos sonunda yine Hatsukaichi'deki bir mhen-dislik okuluna taşındı. Bacağı iyileşeceği yerde gittik-e şişmeye başlamıştı; okuldaki doktorlar tahtalarla bağ-ladıklar bacağını, 9 Eylül'de onu otomobille Hiroşima'daki Kızıl Haç Hastahanesi'ne götürdüler. Hiroşima'da-ki yıkıntıyı ilk o zaman gördü, çünkü sokaklardan bir önceki geçişinde yarı baygındı. şehrin durumu hakkın-da bilgi edinmişti, üstelik acıdan hiçbir şeyi görecek hali yoktu, yine de şaşkınlıktan ve korkudan soluğu ke-sildi. Onu asıl ürküten şey şuydu: şehrin dört yanını, yıkıntıları, olukları, ırmak kıyılarını diri, sulak ve iyim-ser bir yeşillik örtüsü kaplamıştı; bu yeşillik kiremit-lerle teneke çatılar arasına karışıyor, yanık ağaç gövde-lerine tırmanıyordu; yıkılmış evlerin temellerinden bile yeşillik fışkırıyordu. Yosunlar killeri rtmşlerdi şimdi-den, yaban çiçekler şehrin kemikleri arasında tomur-cuklanıyordu. Bomba, bitkilerin yer altındaki köklerine el srmemekle kalmamış, beslemişti onları. Her yerde boru çiçekleri, tifil otları, zambaklar, semizotları, su-samlar, kaz ayakları, vardikalar bitmişti. Özellikle si-

namekiler, şehrin merkezinde bir biçiminde olağanüstü bir güçle boy atıyorlardı. Bu bitki eskiden büyüdüğü yerlerde, yanık kalıntılar arasında sıkışacağına yeni yeni kaynaklar zorluyor, tuğlaların, asfalt yoldaki çatlakların arasından yeni kollar atıyordu. Sanki bir küme sinameki atılmıştı bombayla.

Kızıl Haç Hastahanesi'nde Bayan Sasaki, Dr Sasaki'nin bakımı altına girdi. O günlerde, yani patlamadan bir ay sonra, düzene benzer bir şey kurulabilmişti hastahane; hastalar yine koridorlarda yatıyorlardı ama hiç değilse altlarına birer şilte serilmişti. İlk günlerde dağılıp tükenen yedek ilâçların yerine başka şehirlerden yapılan bağışlarla yenileri gelmiş, ihtiyacın bir kısmı karşılanabilmişti. Üçüncü gece evinde on yedi saatlik bir uykuya dalan Dr Sasaki o gündenberi geceleri ancak altı saat uyuyabiliyordu, o da hastahane yere serdiği bir şiltenin üstünde... Zaten zayıf olduğu halde dokuz kilo vermişti, yaralı hastabakıcıdan aldığı gözlüğü de çıkarmamıştı daha.

Dr Sasaki, Bayan Sasaki'nin kadın oluşunu, hastalığının ağırlığını, bir de (sonraları kendisinin de söylediği gibi) kendi soyadını taşıdığını gözönünde tutarak onu içinde sekiz kişi bulunan özel bir odaya yatırmış, altına bir hasır serdirmişti. Kıza sorular sordu, aldığı karşılıkları bütün hastaların defterlerini tutarken kullandığı pürüzsüz, sert Almancayla özel bir deftere geçirdi: «*Mittelgrosse Patientin in gutem Ernaehrungszustand. Frakturam Linken Unterschenkel knochen mit Wunde; Anschwellung in der Linken Unterschenkel-gegend. Haut und sichtbare Schleimhaeute maessig*

durchblutet und kein Oedema.» Alchlğı notlara göre hasta genel sağlık durumu iyi, orta boylu, bir kızdı; sol kaval kemiğinde bir çıkık, sol baldırında ise bir şişkinlik vardı; derisinde ve görünen mükozada *petechiae* izlerine raslanıyordu (*petechiae*, pirinç tanesi ya da soya fasulyesi iriliğindeki kanamaya denir). Hastanın başında, gözlerinde, boğazında, ciğerlerinde ve kalbinde herhangi bir aksaklık yoktu, yalnız ateşi yüksekti. Dr Sasaki, kırık bacağı alçıya almak istedi ama elindeki alçı çoktan tükenmişti; kızcağızı bir hasıra yatırıp ateşi için aspirin yutturmaktan, beslenme yetersizliğini gidirmek için de damardan glüköz iğnesi yapıp ağızdan diastaz vermekten başka ne gelirdi elinden? Beslenme yetersizliğini deftere geçirmemişti, çünkü herkeste görülüyordu bu. Yalnız kızın gövdesinde, hastaların çoğunda yeni yeni ortaya çıkan garip bir belirti, küçük kan birikintileri göze çarpıyordu.

Öte yandan, ırmaklardan gelen uğursuzluklar Dr Fujii'nin yakasını bir türlü bırakmıyordu. Şimdi Fukawa'da, Bay Okuma'nın yazlık evinde oturuyordu. Bu ev, Ota Irmağının dik kıyılarına kurulmuştu. Burada gittikçe iyileşiyor, hattâ şehir dışına önceden gizlediğı ilâçları bulup çevredeki yaralılara bakabiliyordu. Üçüncü ve dördüncü haftalarda hastalarının bazılarında garip belirtiler başgöstermeye başlamıştı, ama Dr Fujii yaralarla yanıkları sarmaktan başka bir şey yapamıyordu. Eylül başlarında sert bir yağmur başladı, ardıarkası kesilmedi. Irmak kabardı. 17 Eylül'deki sağanakla ardından gelen kasırga sonucunda su gittikçe yükseldi, kıyıyı aştı. Bay Okuma'yla Dr Fujii korku içinde dağı tır-

manarak bir köylünün evine sığındılar. (Hiroşima'da su baskını, bombanın bıraktığı yerden işi eline alrı, patlamaya karşı koyabilmiş köprüleri silip süpürdü, yıkılmamış yapıların temellerini kökünden kazıdı — on mil güneyde, Ono Askerî Hastahanesi'nde hastaların neden bir türlü iyileşemediklerini inceleyen Kyoto İmparatorluk Üniversitesi uzmanlarından bir ekip, bulundukları güzel çamlık yamaçtan birdenbire aşağı kayarak İç Denize düştüler, uzmanlarla hastalıkları anlaşılamayan hastaların çoğu o gün boğuldu). Fırtınadan sonra Dr Fujii ile Bay Okuma ırmağın kıyısına indiler, evi suların götürmüş olduğunu gördüler.

Atom bombasının patlamasından sonra aşağı yukarı bir ay geçtiği halde bunca insanın birdenbire hastalanıvermesi tatsız bir söylentiye yol açtı; ağızdan ağıza yayılan bu söylenti Kabe'ye, saçları dökülen Bayan Nakamura'nın hasta yattığı eve kadar uzandı. Denildiğine göre, atom bombası yedi yıl havada kalacak öyle bir zehir saçmıştı ki, bu zehir yüzünden sayısız insan ölecekti; kimse bu süre içinde Hiroşima'ya adım atamıyacaktı. Bayan Nakamura bunu duyunca altüst oldu. Patlama sabahı o karışıklık içinde hayattaki tek gelir kaynağı olan Sankoku dikiş makinesini evinin yıkıntısı önündeki küçük çimento kuyuya atmıştı; artık kimse gidip çıkaramazdı onu. O zamana kadar Bayan Nakamura'yla akrabaları atom bombası sorununu moral açıdan ele almakta oldukça çekimser davranmışlar, alın yazısına boyun eğmişlerdi, ama bu söylenenlerden sonra Amerika'ya karşı bütün savaş boyunca duymadıkları bir kin, bir tiksinti duydular.

Atomun parçalanması konusunda oldukça bilgili olan Japon fizikçileri (içlerinden birinin bir siklotronu bile vardı) Hiroşima'daki radyasyon etkisinin uzamasından korkuyorlardı, bu yüzden Ağustos ortalarında, başkan Truman'ın atılan bombanın özelliğini açıklayan konuşmasından bir-iki gün sonra, araştırma yapmak için şehre girdiler. Önce, şehrin ortasındaki yanık telefon direklerinin uzandığı yönleri bakarak kabataslak bir merkez kararlaştırdılar. Chugoku Bölge Karargâhı'na bitişik Gokoku Tapınağı'nın bahçesine yerleştiler. Oradan kuzeye ve güneye doğru Lauritsen elektroskoplarıyla ilerlediler; bu elektroskoplar hem beta hem de gamma ışınlarını alacak cinstendi. Yapılan incelemelerden torii çevresindeki en yüksek radyoaktivitenin, o bölgenin toprağı için doğal sayılacak ultra kısa dalga «sızıntısı»nın 4.2 katı oluğu ortaya çıktı. Bilginler bombanın ışığının çimentoya kızılımsı bir renk katmış olduğunu gördüler, granitin yüzeyi soyulmuş, öteki yapı malzeme çeşitlerinden bazıları ise yanmıştı; üstelik bomba, kendi ışığının gölgesinden izler bırakmıştı bazı yerlerde. Sözgelimi bilginler, merkez aldıkları bölgeden 200 metre uzaklıktaki Ticaret Odası Yapısının çatısında, dikdörtgen biçimindeki kulenin gölgesine rasladılar; 1,850 metre ötedeki Kredi Bankası'nın gözcü direğı ile 720 metre ötedeki Chugoku Elektrik Şirketi'nin kulesinde sürüyle gölge gözc çarpıyordu; 2.350 metre ötede gaz tulumbası biçiminde bir gölge vardı. 350 metre ötedeki Gokoku Tapınağı'ndaki granit mezar taşlarına da bir sürü gölge çakılmıştı. Bu gölgeleri asıllarıyla karşılaştıran bilim adamları patlama merkezinin torii'nin

135 metre güneyinde, yani eskiden Shima Hastahanesi'nin bulunduğu yıkıntının bir-iki metre güney doğusunda olduğunu anladılar. (Bazı belli-belirsiz insan gölgeleri ayrıntılara inen uydurma hikâyelere yol açtı. Bu hikâyelerden birine göre, bir bankanın taş cephesini boyamakta olan bir ressam fırçasını boya kutusuna daldırırken birden gölgesindeki gibi kalakalmıştı; başka bir hikâyede patlama merkezinin oradaki Bilim ve Endüstri Müzesi yakınında bulunan bir köprüden arabayla geçen bir adamın nasıl gölge halinde çakıldığı, gölgeden adamın atını kamçıladığının nasıl anlaşılacağı uzun uzadıya anlatılıyordu. Merkezden doğuya ve batıya doğru ilerleyen bilim adamları, Eylül başlarında yeni ölçmeler yaptılar ve en yüksek radyasyonun bu kere doğal sızıntısının 3,9 katı olduğunu gördüler. İnsan gövdesi üstüncle ciddi etkiler bırakması için radyasyon, doğal sızıntısının hiç değilse bin katı olmalıydı; bilginler Hiroşima'ya girmenin sakıncalı olmadığını bildirdiler.

Bu haber Bayan Nakamura'nın gizlendiği eve ulaştığında, ailenin Amerika'ya karşı duyduğu kin tavsar gibi oldu; saçları yeniden uzamaya başlayan Bayan Nakamura kayınını dikiş makinesini aramaya yolladı. Makine kuyunun içindeydi ama pastan kullanılmayacak hale gelmişti.

Eylülün ilk haftasında Rahip Kleinsorge okuldaki yatağında 39 derece ateşle yatıyordu; meslekdaşları bir türlü iyileşemediğini gözönünde tutarak onu Tokyo'daki Uluslararası Katolik Hastahanesi'ne yollamayı kararlaştırdılar. Rahip Cieslik ile okul yönetmeni Kobe'ye kadar geçirdiler onu; yolun geri kalan kısmını bir Ciz-

vit rahibinin yanında gitti. Bu rahip Kobe'li bir doktordan Uluslararası Hastahanenin Baş rahibesine bir mektup taşıyordu: «Bu hastaya kan vermeden önce iyice düşünün, çünkü atom hastalarına iğne batsa kanları durmuyor.»

Rahip Kleinsorge hastahaneye geldiğinde çok solgundu; her yanı titriyordu. Bombanın, sindirimini altüst ettiğinden, karnını ağrıttığından yakınıyordu. Akyuvarlarının sayısı üç bindi, oysa normal sayı beş ile yedi bin arasında değişirdi. Korkulacak kadar kansızdı, ateşi ise 40'tı. Bu garip belirtileri nasıl yorumlayacağını bilmeyen doktor onu görmeye geldiğinde hastaya cesaret vermiş, «İki haftaya varmaz,» demişti, «buradan çıkarsınız.» Rahip Kleinsorge Tokyo'ya gelen bir avuç atom hastasından biriydi, nasıl kesin teşhis koyabilirdi doktor? Ama koridora çıkınca Baş rahibeye dönüp, «Ölecek,» demişti. «Bütün atom hastaları ölüyorlar, göreceksiniz. Birkaç hafta yaşıyor, sonra ölüyorlar.»

Doktor, Rahip Kleinsorge'ye aşırı gıda rejimi uygulamalarını söyledi. Her üç saatte bir yumurta yedirip et suyu içirdiler zavallıya, yiyebileceği kadar şeker yedirdiler. Vitaminler, demir hapları, kansızlığını gidermek için çeşit çeşit ilâçlar içti. Doktoru da yalancı çıkardı üstlelik, yani ne öldü ne de on beş gün sonra ayağa kalkabildi. Kobe'li doktorun mektubu yüzünden kendisine kan verilmemişti; böylelikle en yararlı tedaviden yoksun kalmıştı, ama çok geçmeden ateşi düştü, sindirim bozuklukları ortadan kalktı. Bir süre akyuvarlarının sayısı bile arttı, ama Ekim başlarında bu sayıda yine bir azalma, 3,600'e düşme, sonra birden normalin üs-

tüne, 8,800'e bir yükselme, sonunda 5,800'de bir duraklama görüldü. Gövdesindeki acayip sıyrıklar herkesi şaşırtıyordu. Bu sıyrıklar bir-iki gün için geçiyor, iyileşiyor, ayağa kalktığı zaman yine sulanmaya başlıyorlardı. Rahip Kleinsorge iyileşmeye yüz tuttuğundan beri sevinç içindeydi. Hiroşima'da binlerce yaralıdan biriyken burada Tokyo'da büyük bir mesele oluvermişti. Genç Amerikan Ordusu'nunla sürüyle doktor onu incelemeye geliyordu. Japon uzmanlar sorular yağdırıyorlardı durmadan. Bir gazetecinin sorularını cevaplandır-
dı. Bir keresinde de şaşkın bir doktor geldi, «Bu atom hastaları insanı serseme çeviriyor,» dedi. Yüzünü buruşturarak.

Bayan Nakamura evinde Myeko'yla yatıyordu. İki-si de hastaydılar. Bayan Nakamura bu hastalığın atom bombasıyla ilgili olduğunu sezinlemişti ama doktor çağırarak parası yoktu, gerçeği bir türlü öğrenemiyordu. Ana-kız, hiç bakım görmedikleri halde dinlendikçe iyileşmeye başladılar. Myeko'nun saçları biraz döküldü, kolundaki ufacık yanığın iyileşmesi de aylarca sürdü. Bayan Nakamura'nın oğlu Toshio'yla büyük kızı Yaeko oldukça sağlamdılar, yalnız onların da saçları biraz dökülmüştü, arasıra başları ağrıyordu. Toshio bomba patladığı gün ölen on dokuz yaşındaki işçi Hideo Osaki'yle ilgili kötü rüyalar görüyordu hâlâ.

O sırada 40 derece ateşle yatan Bay Tanimoto kendi kilisesine bağlı üyelerin cenaze törenlerini nasıl yöneteceğini düşünüyordu. Hastalığını bombadan sonraki günlerdeki sıkı çalışmasına bağlıyordu, ama ateş bir-iki gün sonra da düşmeyince bir doktor çağırdı. Dok-

torun işleri çoktu, Ushida'ya gelemezdi, yerine bir hastabakıcı yolladı. Hastabakıcı bu belirtilerin hafif bir radyasyon hastalığından ileri geldiğini söyledi, arasıra uğrayarak ona B-vitamini iğneleri yaptı. Tanıdık bir Budist rahip geldi bir kere, bu durumda moksibüsyonun iyi sonuç verdiğini söyledi; bu eski Japon ilâcının uygulanışını öğretti, nabzının üstüne yerleştirdiği moksa bitkisini nasıl yakacağını anlattı. Bay Tanimoto bu ilâcı her yapışında ateşinin geçici olarak bir derece düşüğünü gördü. Hastabakıcı, mümkün olduğu kadar çok yemesini öğütlemişti; kaynanası gün aşırı yirmi mil uzaktaki evinden, Tsuzu'dan balıkla sebze getiriyordu ona. Bir ayı yatakta geçirdi, sonra on saatlik bir tiren yolculuğuyla babasının Shikoku'daki evine gitti. Bir ay da orada dinlendi.

Kızıl İlaç Hastahanesi'nde Dr Sasaki ile meslekdaşları bu görülmemiş hastalığın gelişmesini yakından izliyorlardı, sonunda hastaların ortaklaşa özelliklerini gözönünde tutarak yeni bir genellemeye vardılar. Onlarca, bu hastalıkta üç dönem göze çarpıyordu. İlk dönem, daha doktorlar yeni bir hastalıkla uğraştıklarını anlayamadan geçmişti; bomba patladığı an gövdenin nötronlara, beta taneciklerine ve gamma ışınlarına doğrudan tepki gösterişiydi bu. İşte görünüşte bir aksaklıkları olmayan, fakat bir-iki saat geçmeden ölen kişiler bu dönemi atlatabayanlardı. Merkeze yarım mil yakınlıkta bulunanların yüzde doksan beşi bu yüzden can vermişti, daha uzakta bulunanlar arasında da binlerce ölü vardı. Doktorlar sonradan bu ölümlerin gövdelerindeki yanık izleriyle sarsıntı belirtilerini inceleyince, on-

ları asıl öldüren şeyin radyasyon olduğunu anladılar. Işınlara gözlerini yakmış, çekirdeklerini çürütmüş, göze uçlarını yok etmişti. Hemen ölmeyenler de bulantıdan, baş ağrısından, ishalden, kırıklıktan ve günlerce süren ateşten yakınıyorlardı. Doktorlar bu belirtilerden bazı-
larını radyasyona mı, yoksa asabî bir sarsıntıya mı bağ-
lamak gerektiğini bilmiyorlardı. İkinci dönem, bomba-
dan on ya da on beş gün sonra başlıyordu. En belir-
gin özelliği saç dökülmesiydi. Arkasından ishal, bazen
de 41 dereceye kadar yükselen ateş geliyordu. Patlama-
dan sonraki 25-30 gün içinde kan bozuklukları ortaya çı-
kırıyordu: dış etleri kanıyor, akyuvar sayısı birden düşü-
yor, deride ve müközada *petechiae* belirliyordu. Akyu-
var sayısındaki düşüş, hastalıkların çabuk yayılmasına
yol açıyor, açık yaraların kapanması uzun sürüyor, has-
taların boğazları şişiyor, ağızları kuruyordu. Doktorlar
hastanın geleceği konusunda fikir yürütebilmek için şu
iki belirtiyi gözönünde tutuyorlardı: yüksek ateş ve ak-
yuvar sayısında düşme. Ateş düşmemekte direnirse has-
tanın yaşama şansı az demekti. Akyuvar sayısı ise aşağı
yukarı her hastada dört binin altına düşüyordu; akyu-
var sayısı binin altına düşmüş bir hasta için yaşama
umudu kalmıyordu pek. İkinci dönemin sonlarında has-
ta eğer sağsa, bir kansızlık ya da alyuvar sayısında bir
düşme göze çarpıyordu. Üçüncü dönem, gövdenin ken-
disindeki aksaklıkları yenmeye çalışırken gösterdiği ça-
ba sonucunda ortaya çıkıyordu. Sözgelimi akyuvar sa-
yısı yalnız normale dönmekle kalmıyor, bazen normali
aşıyordu. Bu dönemde, çoğu hastada göğüs boşluğunda
iltihaplanma gibi «komplikasyon»lara rastlanıyordu.

Yanıkların çoğu keloid tümörü denilen yapışkan ve derin doku tabakalarıyla kabuk bağlıyordu. Hastalığın süresi, hastanın bünyesine ve aldığı radyasyona göre değişiyordu. Bazı hastalar bir haftada iyileşiyor, bazıları ise aylarca hasta yatıyorlardı.

Belirtiler anlaşılmaya başlandıkça, bunların fazla röntgen ışınından doğan aksaklıklara benzediği kesinleşti ve doktorlar hastaların bakımından bu benzeşmeden yararlandılar. Onlara karaciğer özü, kan, vitamin ve özellikle B-vitamini verdiler. İlâç ve malzeme yetersizliği işlerini büsbütün güçleştiriyordu. Japonya'nın tesliminden sonra gelen müttefik devletler doktorları, plazmayla penisilin çok iyi sonuç verdiğini gördüler. Kan bozukluklarının bu hastalığın en sürekli belirtisi olduğunu gözönünde tutan Japon doktorları da mikrobun gövdenin hangi bölgesinde yerleştiği konusunda bir görüş ortaya attılar. Onlara göre, patlama sırasında gövdeye giren gamma ışınları hastanın kemiklerindeki fosfora radyoaktivite aşıyor, kemiklerin beta tanecikleri yaymalarına yol açıyor, bu tanecikler de etin içine değilse bile iliklere, kanın olduğu bölgelere girerek oraları aşındırıyorlardı. Kaynağı nerede olursa olsun, bu hastalıkta bazı şaşırtıcı özellikler vardı. Hastaların hepsi bellibaşlı belirtileri taşıyorlardı. Çoğu kere, bombanın ışığıyla gövdeleri yananlar radyasyon hastalığına karşı korunabiliyorlardı. Sonra, bombardımanı izleyen günlerde yatakta dinlenenler, hastalığı çalışanlar kadar kolayca kapmıyorlardı. Ağarmış saçlarda dökülme görülüyordu. Üstelik, sanki doğa insanları kendi akılalmaz ustalığına karşı korumak istiyormuşçasına cinsel

hayat bir süre durmuştu: erkekler kısırlaştı, kadınlar çocuklarını düşürdüler, aybaşılar kesildi.

Su baskınından sonraki on günü Dr Fujii, Ota İrmağının üstünde yükselen dağın tepesinde, köylünün evinde geçirdi. O sıralarda, Hiroşima'nın doğusunda kalan Kaitaichi'de boş bir özel bakımevi olduğu söylen-tisi kulağına çalındı. Hemen orayı satın aldı, eşyasını taşıdı, işgal kuvvetlerinin şerefine İngilizce bir tabelâ astı kapısına

M. FUJII, M.D.
MEDICAL AND VENEREAL

Yaraları iyileşir iyileşmez kendini işine verdi, akşamları uğrayan işgal kuvvetleri askerlerine şampanya sunmaktan, onlarla İngilizcesini ilerletmekten hoşlanmaya bile başladı.

Dr Sasaki, Bayan Sasaki'nin bacağına uyuşturucu bir Novocain iğnesi yapmış, 23 Ekim günündenberi yani on bir haftadır çekilmeyen cerahatı bir fitille çekmişti. Ameliyattan sonraki günlerde bacağı örten cerahat öylesine çoğaldı ki, sabah akşam pansuman yapmak gerekti. Bir hafta sonra Bayan Sasaki korkunç bir sancı çekmeye başlayınca bacağı bir daha, 9 Kasım'da bir ke-re daha yardı, 26 Kasım'da da deliği genişletti. Bu süre içinde Bayan Sasaki gittikçe zayıf düşüyor, karamsarlığa kapılıyordu. Bir gün, Hatsukaichi'deyken kendisine de Maupassant'ın çevirilerini veren delikanlı onu yoklamaya geldi; Kyushu'ya gittiğini, geldiğinde onu yine görmek istediğini söyledi. Bayan Sasaki alırmadı bile.

Bacağı öylesine şişmiş, sancı öylesine artmıştı ki, doktor kırıkları alçıya almaya cesaret edememişti. Gerçi Kasım'da çekilen röntgen, kemiklerinin kaynadığını gösteriyordu ama çarşafın altından bakınca sol bacağının sağ bacağından yedi buçuk santim kadar kısa olduğunu, sol ayağının içe doğru çarpıldığını görüyordu. Sık sık nişanlısı geliyordu aklına. Deniz yolculuğundan döndüğünü öğrenmişti birinden. Sakatlığını nereden duymuştu acaba? Ne duymuştu da yanına bile uğramıyordu?

Rahip Kleinsorge Tokyo'daki hastahaneden 19 Aralık'ta çıktı, tirene binerek evine döndü. İki gün sonra, Hiroşima'dan bir önceki istasyonda Dr Fujii aynı tirene atladı. Bombanın atıldığı gündenberi ilk karşılaşıyorlardı. Yanyana oturdular. Dr Fujii rahibe, babasının ölüm yıldönümü için yapılan aile toplantısına gittiğini söyledi. Başlarına gelenleri birbirlerine anlatırlarken doktor, bulduğu evlerin nasıl hep suya gömüldüğünden söz açtı. Rahibe sıhhatini sordu; o da hastahane kalışını anlattı. «Doktorlar dikkatli davranmamı söylediler,» dedi, «her gün öğleden sonra mutlaka iki saat uyumalıyım.»

«Bu günlerde Hiroşima'da dikkatli olmak güç,» dedi Dr Fujii. «Herkesin işi başından aşkın.»

Müttefik Askerî Hükümete bağlı yeni idare, belediye çalışmaya başlamıştı. Radyasyon hastalığını atlatan ağır - hafif binlerce hasta şehre geri dönüyordu; öyle ki, 1 Kasım'da çoğunluğu şehrin uçlarına dağılan nüfus, savaş sırasındaki nüfusu üçte bir oranında aşmış, şimdiden 137.000'e ulaşmıştı. Hükûmet şehrin yeniden kurulmasında halktan yararlanabilmek için çeşitli plân-

lara başvuruyordu. Sokakları temizlemek, hurda demiri ayırıp belediye'nin karşısına yığmak için ücretle adam tutuyordu. Dönenlerden bazıları kendi kulübelerini kendileri kuruyor, hattâ kışlık buğdaylarını evlerinin çevresine ekiyorlardı. Devlet eliyle şehirde tek ailelik dört yüz baraka yapıldı. Zarar gören kaynaklar onarıldı. Elektrikler yandı yine, tıramvaylar işlemeye başladı, sular idaresi memurları ana su yoluyla borulardaki yetmiş bin deliği tıchimlediler. Askerî Hükûmetin genç ve çalışkan üyelerinden John D. Montgomery'nin danışmanlığı altında toplanan Plânlama Konferansı, yeni kurulacak Hiroşima'nın nasıl bir şehir olması gerektiğini tartışmaya başladı. Yıkık şehir canlanmış, stratejik öneminin yanı sıra bir ulaşım merkezi olarak da Japonya'nın bellibaşlı şehirlerinden biri haline gelmişti; adalar alınıp Tokyo ele geçirilmiş olsaydı, İmparatorluğun karargâhı bile yapılabilirdi. Ama şehri kalkındırmak için askerî kurumlardan yardım beklemek söz konusu değildi artık. Hiroşima'nın hangi yönden önemli olabileceğini bir türlü kararlaştıramayan Plânlama Konferansı, ister istemez belirsiz bir takım kültür programlarına, yol projelerine el attı. Yüzer metre genişliğinde caddelerle kaplı haritalar çizildi, yarı yıkılmış Bilim Endüstri Müzesi'nin bu felâketin anısı olarak o günkü durumuyla saklanmasına karar verildi; müzeye Uluslararası Dostluk Enstitüsü denilecekti. İstatistikçiler, bombanın etkileriyle ilgili rakamlar topladılar, 78,150 kişinin öldüğünü, 13,983 kişinin kaybolduğunu, 37,425 kişinin de yaralandığını bildirdiler. Şehrin yöneticilerinden hiç kimse, bu sayıların tam tamına gerçeğe uygun olduğunu söyleme-

di, oysa Amerikalılar için resmî rakamlardı bunlar. Ay-
lar geçtikçe yıkıntılardan daha yüzlerce ceset çıkıp da,
Koi'de Zempoji Tapınağı'ndaki kül kaplarının sayısı bin-
leri aşınca, istatistikçiler bombardıman sırasında en az
yüz bin kişinin öldüğünü söylemeğe başladılar. Her ö-
lüm birden fazla sebebe dayandığı için, herkesin neden
öldüğünü ayrı ayrı kestirebilmek imkânsızdı; yalnız is-
tatistikçiler ölenlerin yüzde yirmi beşinin doğrudan doğ-
ruya bombadan aldıkları yanıklardan, yüzde ellinin çe-
şitli yaralardan, geri kalan yüzde yirmi beşin ise radyas-
yon etkisinden öldüğü sonucuna vardılar. Mal kaybı he-
sapları gerçeğe daha yakındı: doksan bin yapıdan altmış
iki bini yerle bir olmuş, altı bini de onarılmaz duruma
gelmişti. Şehrin merkezinde büyük çapta bir onarım gör-
meden kullanılabilecek beş yapı kalmıştı. Bunun suçu,
dayanıksız Japon mimarisinde değildi elbet, çünkü
1923'deki depremde beri Japonya'daki büyük yapıla-
rın çatıları santimetre kare başına en aşağı bir kilo ağır-
lık hesaplanarak yapılıyordu.

Bilginler şehre üşüştiler. Mezarlıktaki mermer taş-
ları kaldırmak, Hiroşima istasyonu depolarındaki kırk
yedi tirenden yirmi ikisini devirmek, köprülerden biri-
nin geçit yerindeki betonu taşımak gibi işler için gere-
ken gücü hesapladılar ve patlamadan doğan basıncın
zerre kare başına 5.3 - 8.0 ton olduğuna karar verdiler.
Bazı bilim adamları erime noktası 900 derece olan mi-
kanın, merkezden üç yüz elli metre uzaktaki granit me-
zar taşlarına sızdığını gördüler; yanma noktası 240 de-
rece olan *Cryptomeria Japonica*'dan yapılma telefon di-
rekleri merkezden dört bin metre uzakta oldukları hal-

de kömürleşmişlerdi; Japon yapılarında kullanılan ve erime noktası 1,300 derece olan balçık tuğlalar beş yüz elli metre uzakta eriyivermişlerdi. Küllerle erimiş maden parçalarından elde edilen ipuçları bombanın merkezde yaydığı ısıнын 6,000 derece olduğunu gösteriyordu. Radyasyonu iyice ölçmek için çatılardaki oluklarda, su borularında duran maden kırpıntılarını sıyırarak bilim adamları, merkezden üç bin metre ötedeki Takasu'ya kadar gittiler, bombanın özellikleri hakkında önemli bilgiler elde ettiler. General MacArthur karargâhı, Japonca bilim yayımlarında bombadan söz açılmasını kesin olarak yasaklamıştı, ama bilginlerin vardığı sonuçlar çok geçmeden Japon fizikçileri, doktorları, kimyagerleri, gazetecileri, profesörleri ve bu arada ölümden kurtulan politikacılarla askerler arasında yayıldı. Japonya'da bilimle uğraşan uğraşmayan herkes Japon atom fizikçilerinden Hiroşima'da bir uranyum bombasının, Nagasaki'de ise ondan daha büyük bir plütonyum bombasının patladığını Amerikan halkından çok daha önce öğrenmişti, ilerde bundan on belki de yirmi kat etkili bir bomba yapmanın imkânsız olmadığı da anlaşılmıştı. Japon bilim adamları Hiroşima'ya atılan bombanın yerden ne yükseklikte patladığını kesinlikle bildiklerini ileri sürüyorlardı, kullanılan uranyumun yaklaşık ağırlığını söyleyebilirlerdi. Onlara bakılırsa, Hiroşima'da kullanılan ilkel atom bombasından doğacak radyasyon hastalığından korunabilmek için bir buçuk metre kalınlığında beton bir sığınak bulunması şarttı. Bilim adamları bu çeşit ayrıntıları bastırıp çoğaltarak küçük kitaplar meydana getirdiler; Amerikalıları ol-

dukça tedirgin etti bu kitaplar, gerçi durumdan haberleri vardı; ama bu yayınları izlemek, gerçeklerin kötü yolda kullanılmasını önlemek için işgal kuvvetlerinin ko- ca bir polis kuvveti kurması gerekiyordu Japonya'da. Japon bilim adamları yabancı ilgililerin atom konusunu yasaklamak için gösterdikleri çabayı gülümsemeyle karşıladılar.

1946 Şubat'ının sonuna doğru, Bayan Sasaki'nin arkadaşlarından biri Rahip Kleinsorge'ye gitti, ondan kızcağızı yoklamasını rica etti. Dediklerine göre Bayan Sasaki gittikçe umutsüzlaşıyor, karamsarlığa kapılıyordu; yaşama isteği kalmamıştı. Rahip Kleinsorge sık sık yokladı onu. İlk gidişinde havadan sudan konuştular; rahip ona oldukça resmî davrandı, yalnız bir ara duyduğu sevgiyi açığa vurdu, dinden hiç söz açmadı. İkinci gelişinde Bayan Sasaki kendiliğinden değindi bu konuya. Herhalde bir Katolikle konuşmuştu. «Eğer sizin Tanrınız,» dedi sert bir sesle, «dediğiniz kadar iyi ve anlayışlıysa insanların böyle acı çekmelerine nasıl göz yumuyor?» Sonra kısalmış bacağı, odadaki öbür hastaları ve bütün Hiroşima'yı düşünerek yüzünü buruşturdu.

«Yavrum,» dedi Rahip Kleinsorge, «insanın bu duruma düşmesini Tanrı istemedi ki. İnsan günah işleyerek Tanrı'nın gözünden düştü.» Sonra her şeyin nede- nini anlatmaya koyuldu.

Bayan Nakamura, Kabe'li bir marangozun Hiroşima'da ahşap kulübeler yaptığını, sonra da bunları ayda elli yen (resmî kurdan 3.33 dolar) karşılığında kir- aladığını duymuştu. Senetleriyle savaş sırasında birik-

tirdiği paraları nereye koyduğunu hatırlamıyordu, iyi ki bombanın patlamasından birkaç gün önce senetlerin üstündeki numaraları almayı akıl etmiş, listeyi Kabe'ye götürmüştü. Saçları uzayıp da insan karşısına çıkabilecek duruma gelince, doğru Hiroşima'daki bankasına gitti, verdiği numaraları kayıtlarla karşılaştıran bir memurdan parasını alabileceğini öğrendi. Parayı alır almaz marangozdan bir kulübe kiraladı. Nobori-Cho'da eski evinin yakınındaydı bu kulübe, döşemesi pisti, oda karanlıktı, ama hiç değilse Hiroşima'da bir evi vardı artık, kocasının akrabalarına el açmayacaktı. İlkbaharda evin yakınlarındaki yıkıntıları temizleyerek bir sebze bahçesi yaptı. Yemeğini yıkıntıdan çıkardığı kaplarda pişirip yiyordu. Myeko'yu Cizvitlerin yeniden açtıkları yuvaya yazdırmıştı; öbür iki çocuğu, eski yapısı yıkıldığı için açık havada eğitim yapan Nobori-Cho İlkokulu'na gidiyorlardı. Toshio, düşlerinin kahramanı Hideo Osaki gibi usta olmak istiyordu. Fiyatlar yükselmişti; yaz ortasına varıncaya kadar Bayan Nakamura'nın biriktirdiği para suyunu çekmişti bile. Yiyecek alabilmek için bazı elbiselerini sattı. Bir zamanlar sürüyle değerli kimonosu vardı ama biri savaş sırasında çalınmış, birini Tokuyama'da evi bombalanan kızkardeşine vermiş, ikisini de Hiroşima bombalanırken kaybetmişti. Sonuncuyu satıyordu şimdi. Altlığı yüz yen kısa zamanda tükendi. Haziran'da ne yapması gerektiğini danıştı Rahip Kleinsorge'ye; Ağustos başında, onun gösterdiği iki yoldan hangisini tutacağını daha kararlaştıramamıştı. Müttefik işgal kuvvetlerinin yanında mı çalışsaydı, yoksa akrabalarından beş yüz yen (otuz dolar

kadar) borç alıp paslanmış dikiş makinesini onararak yeniden terziliğe mi başlasaydı?

Shikoku'dan dönen Bay Tanimoto, Ushida'da kiralamış yıkık evin tavanına bir tente germiştir. Damın akması kesilmemiştir ama ıslak oturma odasında ayın yapılabilirdi. Şehirdeki kiliseyi onarmak için para toplamayı düşündü. Rahip Kleinsorge'yle arkadaşlıkları ilerlemişti, sık sık görüşüyorlardı. Onun kilisesinin zenginliğini kıskanıyordu bayağı; Cizvitler akıllarına her eseni uygulayabiliyorlardı. Oysa kendisinin çalışma gücünden başka nesi vardı? Hoş, eski çalışkanlığı da kalmamıştı ya.

Cizvitler Topluluğu, Hiroşima'nın yıkıntıları arasında bir kulübe yaparak sürekli bir çalışmaya girişen ilk kurum oldu (Rahip Kleinsorge hastahanedeyken başarılmıştı bu). Rahip de hastahanedan çıkınca kulübede yatıp kalkmaya başladı. Rahip Laderman'la başbaşa vererek belediyenin yedi bin yen karşılığında sattığı standart barakalardan üçünü satın almayı kararlaştırdılar. İki barakayı yanyana koyarak güzel bir kilise haline getirdiler, üçüncüsünde de yemeklerini yiyorlardı. Elleri malzeme geçince bir müteahhit buldular, yangın sırasında yıkılan üç katlı Misyonerler Evi'nin eşini yapmasını istediler ondan. Barakalarda çalışan marangozlar kereste kesiyor, zıvana açıyor, doğrama yapıyor, tahtadan asacaklar yontuyor, oyuklara yerleştiriyorlardı. Evin bütün bölümleri hazır, üstüste dizilmişti. Üç gün içinde bir tek çivi çakılmadan, tıpkı bulmacalardaki gibi birbirine geçti bu parçalar. Dr Fujii'nin söylediği doğru çıkmıştı. Rahip Kleinsorge kendine pek dikkat edemi-

yor, öğleden sonraları uyuyacak vakit bulamıyordu. Her gün yürüyor, tanıdığı Japon Katoliklerinin ya da Katolik olmak isteyenlerin evlerine gidiyordu. Aylar geçtikçe yorgunluğu arttı. Haziran'da Hiroşima 'Chugoku'-da, atomdan kurtulanlardan fazla çalışmamalarını öğütleyen bir yazı okudu. Ama ne yapabiliirdi ki? Temmuz'da adım atacak hâli kalmamıştı. Ağustos başlarında, yani bombardımandan tam bir yıl sonra, bir ay dinlenilmek için Tokyo'daki Uluslararası Katolik Hastahanesi'ne yattı.

Rahip Kleinsorge Bayan Sasaki'nin hayat konusundaki sorularına verdiği karşılıklarla kesin ve değişmez gerçeklere değinmiş olmasa da, kızcağız güç almıştı duyduklarından. Bu hızlı gelişme Dr Sasaki'nin gözünden kaçmamıştı, Rahip Kleinsorge'yi kutladı. 15 Nisan'da hastanın ateşi ve akyuvar sayısı normale dönmüş, bacağındaki iltihap temizlenmeye yüz tutmuştu. Ayın yirmisinde cerahat neredeyse bütün bütüne dinmişti, kızcağız ilk olarak koltuk değneklerinin yardımıyla koridorda bir-iki adım attı. Beş gün sonra yarası iyileşmeye başlamıştı. Ayın son günü hastahaneden çıktı.

Yazın ilk aylarında Bayan Sasaki Katolik olmaya hazırladı kendini. Onun için inişi çıkışı bol bir dönemdi bu. Bazen büyük bir çöküntüye itiliyordu. Biliyordu, topal kalacaktı. Nişanlısı onu hiç görmeye gelmedi. Koi'de bir tepenin yamacındaki evinde oturup okumaktan, ana babasının, kardeşinin öldüğü şehrin yıkıntılarına bakmaktan başka yapacak işi yoktu. Sinirleri iyice bozulmuştu; beklenmedik bir gürültü duyar duymaz ellerini boğazına götürüyordu. Bacağının sızısı din-

memişti. Sık sık oğuşturuyor, okşuyor, sanki avutuyordu onu.

Kızıl Haç Hastahanesi'nin onarımı altı ay, Dr Sasaki'nin iyileşmesi ise daha uzun sürdü. Şehre elektrik verilene kadar hastahane arka bahçeye konulan bir ordu jeneratörüyle aydınlatıldı. Öteki şehirlerden gönderilen ameliyat masaları, röntgen makineleri, dışı iskemleleri, kısacası ilk elde gerekli olan araçlar bir bağış sağnağı halinde geliyordu. Japonya'da yapılarda bile dış görünüşe önem verilir; bu yüzden araç yönünden büyük eksiklikleri olan Kızıl Haç Hastahanesi'nin yöneticileri yapıya hemen sarı tuğladan bir cephe yaptırdılar. Hastahane, sokaktan bakılınca, Hiroşima'nın en güzel yapısı oluverdi. İlk dört ay içinde çalışan tek doktor Sasaki'ydi, işinin başından ayrılığđ anlar sayılıydı, sonraları özel hayatını da düşünmeye başladı. Mart'ta evlendi. Kaybettiğı kiloların bazılarını aldı, ama iştahı pek artmamıştı. Bombardımandan önce her yemekte dört pirinçli çörek yerdi, oysa bir yıl sonra iki tane yiyebiliyordu ancak. Her zaman yorgundu. «Ama bütün toplumun yorgun olduğunu aklımdan çıkarmamalıyım,» diyordu.

Bombanın atılmasından bir yıl sonra Bayan Sasaki kötürüm olmuştu. Bayan Nakamura yoksul düşmüştü. Rahip Kleinsorge hastahaneye yatmıştı yeniden. Dr Sasaki bir zamanlar yaptığı işin yarısını bile yapamıyordu. Dr Fujii'nin kurmak için yıllarca uğraştığı otuz - oclalı hastahanesinin yerinde yeller esiyordu, yeni bir hastahane açacak durumda da değildi. Bay Tanimoto'nun hastahanesi yıkılmıştı, eski çalışkanlığından eser

yoktu. Hiroşima'nın talihlilerinden sayılan bu altı kişinin hayatı eskisi gibi olamazdı bir daha. Gerek geçirdikleri deney konusunda, gerek atom bombasının kullanılması sorunu üstünde bir görüş birliği yoktu aralarında. Yalnız bir felâkete birlikte karşı koymaktan doğan moral güç hepsinde göze çarpıyordu. Londra'lıların yıldırım harbinden sonra duydukları acayip gururdu bu, kendilerinin ve kendileriyle birlikte sağ kalan vatandaşlarının bu büyük tehlikeye yiğitçe göğüs germelerinden doğan bir gurur. Bombardımandan bir yıl sonra Bay Tanimoto bir Amerikalıya yazdığı mektubunda bu duyguyu şöyle anlatıyordu: «İlk gece, gördüklerinden içi parçalanıyordu insanın. Gece yarısına doğru ırmağın kıyısına çıktım. Yerler yaralı gövdelerle kaplıydı, öyle ki geçmek için üstlerine basmak gerekiyordu. Durmadan, *Özür dilerim*, diye söylenerek ilerledim, her birine elimdeki çanakdan biraz su verdim. Gövdelerinin üst kısmını zorlukla kaldırarak usulca eğildiler, hiç ses çıkarmadan verdiğim suyu içtiler; içinde kalan suyu yere dökerek kabı geri verdiler; teşekkürleri yüzlerinden okunuyordu. *Kardeşime yardım edemedim*, dediler bana, *evimizin altında gömüli kaldı, ama ne yapabilirdim?* *Gözü yaralanan anneme bakmak zorundaydım. Evimiz hemen ateş aldı; kıl payıyla kurtulduk. Bakın, evimi, ailemi kaybettim, yaralarım da ağır. Yine de elimde ne kaldıysa yurdum uğruna harcamaya, bu savaşa kendimi adamaya kararlıyım.* Böyle and içtiler, kadınlarla çocuklar da aynı duyguyu paylaşıyorlardı. Kılımları kırıptatacak gücüm kalmadığından yere, onların yanına uzandım; uykum bir türlü gelmedi. Ertesi gün, bir gece önce

kendilerine su verdiğim erkeklerle kadınları ölü buldum. Beni asıl şaşırtan şey, büyük bir acı çektikleri halde ağızlarını bile açmamalarıydı. Kin gütmeden, acıya dayanmak için dişlerini sıkarak usulca ölüyorlardı. Yurtları uğruna!

«Hiroşima Edebiyat ve Bilim Üniversitesi Profesörlerinden Dr Y. Hiraiwa (benim kiliseme bağlıdır) bomba düşünce, Tokyo Üniversitesi'ne giden oğluyla birlikte iki katlı evinin altında kalmış. O ağır basıncın altında kımıldıyamıyorlarmış. Evleri tutuşmuş. Oğlu, *Baba*, demiş, *canımızı vatanımız uğruna vermekten başka yapacak şey yok. Gel imparatoru Banzai diyerek selâmlıyalım*. Babası oğlunun ardından *Tenno-heika, Banzai, Banzai, Banzai!* diye bağırmış. Dr Hiraiwa, *Ne tuhaf, Tenno'yu Banzai'yle selâmlar selâmlamaz bir rahatlık, bir aydınlık kapladı içimi*, diyor. Bir süre sonra oğlu sıyrılmış, yeri kazarak babasını çekmiş çıkarmış; ikisi de kurtulmuşlar. Başlarına geleni düşününce, *Japon olduğumuz için çok talihliyiz*, diyor Dr Hiraiwa. *İmparatorumuz uğruna ölmeyi aklıma koyduğum zaman o giine kadar tatmadığım bir sevinç duydum*.

«Babası kilisemde çalışan Hiroşima Jazabuin Kız Lisesi öğrencilerinden Bayan Kayoko Nobutoki bomba atıldığı sırada Budist Tapınağı'nın duvarına dayanmış, arkadaşlarıyla gevezelik ediyormuş. Bomba düşünce çit üstlerine yıkılmış. Duvarın ağırlığı altında kıpırdamıyorlarmış, üstelik çatlaklara sızan duman soluk almalarına engel oluyormuş. Kızlardan biri *Kimi ga yo*'yu, yani millî marşımızı söylemeye başlamış, ötekiler de marş söyleyerek ölmüşler. İçlerinden biri bir çatlak gör-

müş duvarda, çıkmaya çabalamış. Kızıl Haç Hastahanesi'ne getirildiğinde arkadaşlarının nasıl öldüğünü anlatmış, birlikte nasıl marş söylediklerini hatırlamış. On üç yaşındaymışlar hepsi.

«Evet, Hiroşima'lılar atom bombasıyla yiğitçe öldüler, İmparatorları uğruna öldüklerine inanıyorlardı...»

Hiroşima halkının insanı şaşırtan bir çoğunluğu bomba kullanmanın moral yönü konusunda kayıtsız kalmış. Belki de düşünmek istemeyecek kadar korkuyorlar bu konudan. Çoğu, bombanın nasıl olduğunu bile merak etmemiş. Bayan Nakamura'nın bomba hakkındaki bilgisi, bombadan korkusu bunun en iyi örneği. Sorulduğu zaman, «Bomba bir kibrit kutusu büyüklüğündeymiş,» diyor. «Güneşten altı bin kere daha sıcakmış. Havada patladı. İçinde biraz radyum var. Nasıl işliyor, bilmiyorum, ama radyum bir araya gelince patlıyor.» Bombanın kullanılmasına gelince, «Eee,» diyor, «savaş bu, atılacaktı.» Sonra da «*Shikata ga nai,*» diye ekliyor. Rusça «*nichevo*» nun karşılığı yaygın bir Japon deyiimi bu: «Elden ne gelir? Ne yapalım, kötü tabii» gibi bir şey. Dr Fujii de bombanın kullanılması konusunda konuşurken aynı deyimini Almancasını söylemişti Rahip Kleinsorge'ye: «*Da ist nichts zu machen.* Yapacak bir şey yok ki.»

Yine de sürüyle Hiroşima'lı hiçbir olayın silemeyeceği bir kin duymaya başlamış Amerikalılara. Dr Sasaki, «Tokyo'da harp suçlularını yargılıyorlarmış şimdi,» demişti bir keresinde. «Bence asıl bomba kullanmayı kararlaştıranları yargılayıp hepsini asmalılar.»

Yabancı oldukları için daha nesnel bir görüş ileri

sürmeleri mümkün olan Rahip Kleinsorge'yle öteki Alman rahipler sık sık tartışıyorlardı bu konuyu. Saldırı sırasında Nagatsuka'da bulunan Rahip Siemes, Papalığa yazdığı raporda şöyle diyordu: «Bazılarımız bombayı zehirli gaz sınıfına sokuyor, sivil halka karşı kullanılmasını doğru bulmuyoruz. Bazıları ise Japonya'daki gibi topyekûn bir harpte sivillerle askerler arasında bir ayırım yapılamayacağını, bombanın kan dökülmesini önleyen etkili bir silâh olduğunu, Japonya'nın ancak bombadan sonra topyekûn yok olma korkusuyla teslimi kabul ettiğini ileri sürüyorlar. Topyekûn harp ilkesini benimseyenlerin sivillere karşı savaşı haksız bulmalarını sağduyuyu dışı değil elbet. Asıl sorun, haklı bir amaç gütse bile topyekûn harbin haklı bir davranış olup olmadığı. Böylesine bir savaşın sonucunda elde edilecek yarar, bu savaştan doğan sakıncaların kat kat altında değil mi? Ne zaman bu soruya açık bir karşılık verebilecek ahlâkçılarımız?»

Bombardıman günü Hiroşima'daki küçük çocukların içlerine saplanan korkuları tam olarak anlamak imkânsız. Felâketten aylar sonra, değişik bir serüven olarak hatırladılar bu olayı. Bombardıman sırasında on yaşında olan Toshio Nakamura kısa bir süre sonra olanları hiç çekinmeden, tatlı tatlı anlatmaya başladı. Daha bir yıl dolmadan da Nobori-Cho İlkokulu'nda şu tahriri yazdı: «Bombadan önceki gün yüzmeye gitmiştim. Sabahleyin fıstık yiyordum. Bir ışık gördüm. Küçük kardeşimin yattığı yere yuvarlandım. Kurtarıldığımızda tıramvaydan ötesini göremiyordum. Annemle eşyalarımızı topladık. Komşular durmadır dolaşıyorlardı. Yan-

mişlardı, üstleri kan içindeydi. Hataya-san kendisiyle kaçmamı söyledi. Annemi bekliyeceğim dedim ona. Parka gittik. Kasırga koptu. Gece bir benzin deposu yandı; suda yansıyışını seyrettim. Parkta bir gece kaldım. Ertesi gün Taiko Köprüsü'ne gittim, kız arkadaşlarım Kikuki ile Murakami'ye rasladım orada. Annelerini arıyorlardı. Ama Kikuki'nin annesi yaralıydı, Murakami'nin annesi de ne yazık ki ölmüştü.»

HİROŞİMA

John Hersey - Çeviren : R. Tomris

Bu kitapta altı insanın başından geçenler anlatılıyor; bu altı kişinin hepsi de atom bombası atıldığında Hiroşima'da bulunuyorlardı, ama tuhaf rastlantıların yardımıyla ölümden zor kurtulmuşlardı. Atom bombası üzerine pek çok şey yazılmıştır, ama elinizdeki kitap onlardan çok ayrı; burada bombanın etkisi anlatılmaktadır, hem de bu etkiyi doğrudan doğruya duymuş olanların ağzından. «The New Yorker» dergisi 31 Ağustos 1946'da John Hersey'in bu kitabını bir özel sayı olarak halka sunduğu zaman Amerikan basın tarihinde eş görülmemiş bir heyecan fırtınası esmiş, dergi bir iki saat içinde tükenmişti. O gün bu gündür dünyanın her yanında Hersey'in eşsiz eseri aynı heyecanla okunuyor.

Kapaktaki fotoğraf Christer Strömholm tarafından Hiroşima'da çekilmiş, kapak düzenini Ülkü Tamer yapmıştır.